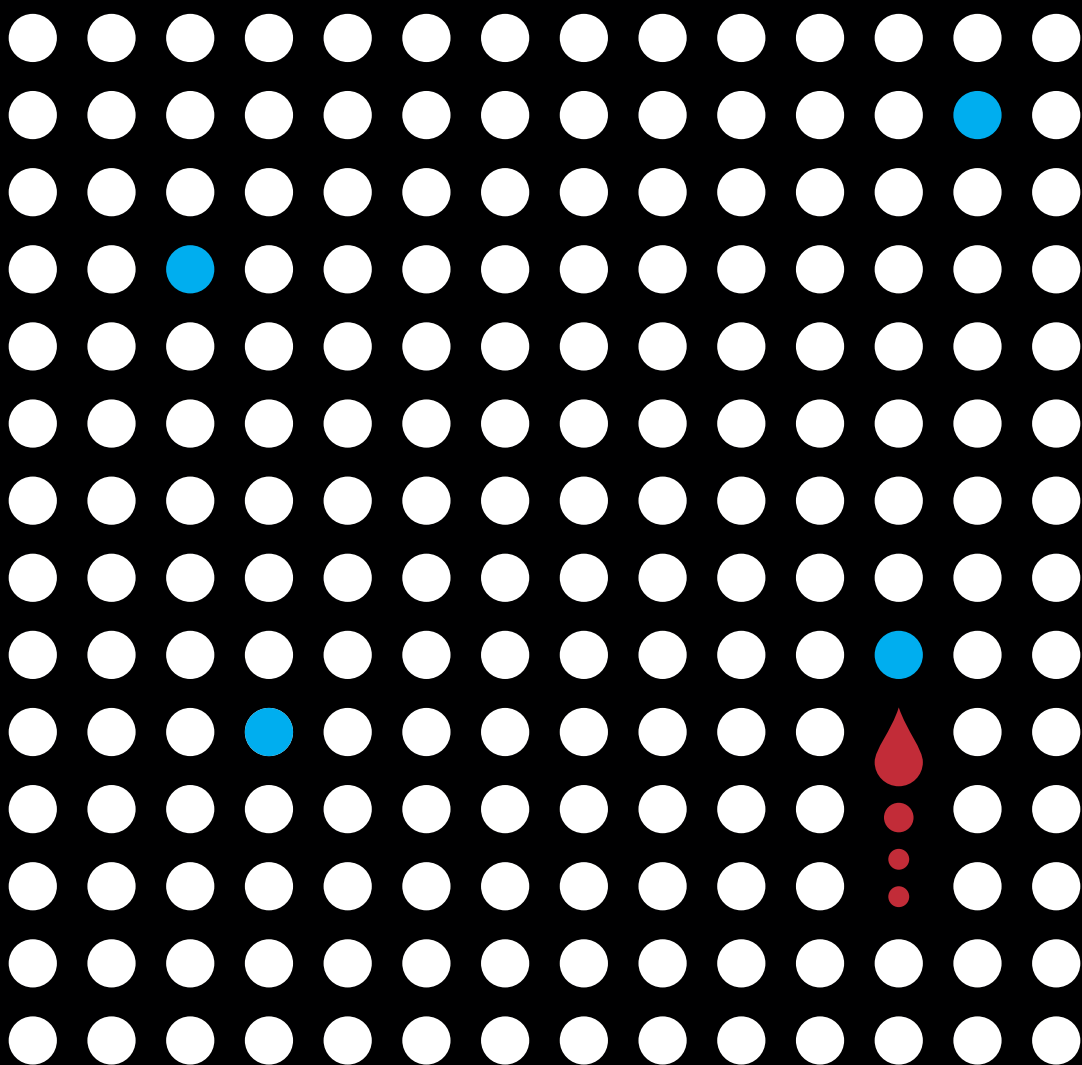


# Teraz koniec z Tobą

Czarna Księga  
Ofiar Przemocy Domowej  
w Polsce  
2021





# Teraz koniec z Tobą

Czarna Księga  
Ofiar Przemocy Domowej  
w Polsce  
2021

Autorki i Autorzy:

Renata Durda  
Beata Gruszczyńska  
Magdalena Grzyb  
Witold Klaus  
Michał Lewoc  
Paulina Szczupaczyńska  
Dagmara Woźniakowska-Fajst  
Grzegorz Wrona





Projekt realizowany z dotacji programu Aktywni Obywatele – Fundusz Krajowy finansowanego przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię w ramach Funduszy EOG.

Patron Instytucjonalny Projektu: Zakład Kryminologii Instytutu Nauk Prawnych PAN



Redakcja merytoryczna: *Renata Durda*

Redakcja językowa i korekta: *Katarzyna Kulesza*

Copyright by Instytut Psychologii Zdrowia  
Polskiego Towarzystwa Psychologicznego

ISBN 978-83-60747-44-5

Warszawa 2022

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY. Raport jest dostępny w wersji elektronicznej na stronie <https://www.niebieskalinia.pl/aktualnosci/czarna-ksiega-ofiar-przemocy-domowej-2021>

Projekt graficzny i łamanie: *Tomasz Kuc • Proergo*

Druk: *Lotos Poligrafia Sp. z o.o.*

---

## „Teraz koniec z Tobą”

*słowa wypowiedziane przez sprawcę przemocy do żony przed dokonaniem zabójstwa w jednym z przypadków opisywanych w mediach*

# Spis treści

Wprowadzenie	5
1 Dane dotyczące zabójstw w statystykach Policji i Eurostatu prof. Beata Gruszczyńska	7
2 Dane statystyczne z sądów powszechnych i prokuratury dr Michał Lewoc	19
3 Śmierć z ręki najbliższych – monitoring mediów dr Magdalena Grzyb, prof. Witold Klaus, dr hab. Dagmara Woźniakowska-Fajst	33
4 Zabójstwa suicydalne dr Grzegorz Wrona, Paulina Szczupaczyńska	63
5 Dane (nie)dostępne z systemu ochrony zdrowia dr Grzegorz Wrona	71
6 Dane z terenu Paulina Szczupaczyńska	77
7 Podsumowanie Renata Durda	87
Summary	93
Autorki i Autorzy raportu	96



# Wprowadzenie

„Czarna Księga Ofiar Przemocy Domowej w Polsce 2021” to projekt, który czekał na realizację wiele lat.

Od 1995 roku, gdy powstała „Niebieska Linia” Instytutu Psychologii Zdrowia, gromadzimy dane dotyczące zjawiska przemocy w rodzinie. Są to informacje odnoszące się zarówno do skali zjawiska, jak i jego specyfiki, czynników towarzyszących przemocy, dane dotyczące osób korzystających ze wsparcia z powodu doświadczanej/doświadczanej przemocy, jak i programów oddziaływań wobec osób stosujących przemoc.

Dotkliwym brakiem wśród tych danych jest informacja o liczbie osób, które tracą życie w wyniku aktów przemocy w rodzinie. Liczba, która pojawia się z różnych aproksymacji, waha się między 150 a 500 osób rocznie. Nie wiemy, która z tych wartości jest bliższa rzeczywistości.

Postanowiliśmy więc wziąć pod lupę konkretny rok 2021 (nic w nim nie ma szczególnego, poza datą rozpoczęcia realizacji projektu). Postanowiliśmy dotrzeć do wszystkich możliwych miejsc, które w Polsce gromadzą dane statystyczne i zapytać, co wiedzą o śmiertelnych zdarzeniach związanych z przemocą w rodzinie. Ambitnie założyliśmy, że dotrzemy do danych dotyczących: zabójstw, samobójstw oraz tajemniczych zaginięć, za którymi być może stoją zabójstwa wewnątrzrodzinne.

Pytaliśmy więc: Policję, prokuratury, sądy, Główny Urząd Statystyczny, system ochrony zdrowia, zespoły interdyscyplinarne ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie, Wojewódzkich Koordynatorów Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz media.

Nadzór nad zbieraniem danych oraz przygotowanie raportu powierzyliśmy Radzie Ekspertek i Ekspertów w składzie: prof. Beata Gruszczyńska, dr hab. Dagmara Woźniakowska-Fajst, dr Magdalena Grzyb, prof. Witold Klaus, dr Michał Lewoc, dr Grzegorz Wrona.

Przedstawiamy Państwu raport z całorocznych starań, aby dotrzeć do wiarygodnych danych.





## 1

# Dane dotyczące zabójstw w statystykach Policji i Eurostatu

prof. Beata Gruszczyńska

Podstawowym źródłem informacji statystycznych o przestępczości w Polsce, w tym danych o zabójstwach, jest statystyka policyjna i prokuratorska. Do 2012 roku dane pochodziły z systemu TEMIDA (Policyjnego Systemu Statystyki Przestępczości) i obejmowały informacje pochodzące zarówno z postępowań policyjnych, jak i prokuratorskich. Od 2013 roku obowiązuje w Policji<sup>1</sup> Krajowy System Informacji Policji (KSIP), który obejmuje dane pochodzące tylko z postępowań policyjnych. Dane z postępowań prokuratorskich przekazywane są natomiast do GUS (Zestaw: PK SI 01)<sup>2</sup>, podobnie jak dane policyjne. Połączone dane (policyjne i prokuratorskie) są publikowane przez GUS w Rocznikach Statystycznych Rzeczypospolitej Polskiej oraz serwisach internetowych GUS. Mają one jednak zakres ograniczony, bowiem odnoszą się jedynie do wybranych artykułów Kodeksu karnego oraz tylko niektórych kategorii statystycznych. Ponadto, nie uwzględniają czynów karalnych nieletnich.

**Uzyskanie kompletnych danych o liczbie zabójstw popełnionych w poszczególnych latach, liczbie sprawców oraz pokrzywdzonych zabójstwami jest praktycznie niemożliwe.** W statystykach policyjnych dane dotyczące m.in. liczby przestępstw według poszczególnych artykułów Kodeksu karnego, liczby pokrzywdzonych czy sprawców pochodzą z zakończonych postępowań przygotowawczych. W przypadku zabójstw takie postępowanie trwa niekiedy bardzo długo. A zatem informacja o liczbie przestępstw stwierdzonych w danym roku (danego rodzaju) nie oznacza, że w tym roku zostały one popełnione – działa tu bowiem tzw. **efekt przesunięcia statystycznego**.

1 Zarządzenie nr 5 Komendanta Głównego Policji z 31 stycznia 2013 roku.

2 Biuletyn Informacji Publicznej GUS/Działalność statystyki publicznej/Badania statystyczne/PBSSP na 2021 – wersja interaktywna/Część II. Informacje o przekazywanych danych.

Przedstawione niżej informacje pochodzą przede wszystkim ze statystyk policyjnych na podstawie zakończonych postępowań przygotowawczych w roku 2021 oraz dla porównania w latach 2019 i 2020, a nawet od 2013 roku. Informacje statystyczne zostały przekazane w odpowiedzi na wniosek złożony do Policji w sprawie danych – „Na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy o dostępie do informacji publicznej z dnia 6 września 2001 r. (Dz.U. Nr 112, poz. 1198, z późn. zm.)”.

Na pytanie – **czy na podstawie oficjalnych statystyk możemy dowiedzieć się, ile zabójstw popełniono w danym roku**, ile było osób pokrzywdzonych, czyli zostało zabitych z udziałem na osobę dorosłe oraz kobiety, mężczyźni, a także osoby niepełnoletnie: dziewczęta i chłopcy – **odpowiedź jest negatywna**. Statystyki policyjne nie obejmują wszystkich przestępstw, m.in. z następujących powodów:

- » liczba przestępstw stwierdzonych, w tym przypadku zabójstw, nie odpowiada liczbie zabójstw faktycznie dokonanych w danym roku. Jest to związane z długością trwania postępowania przygotowawczego, co w przypadku zabójstw może trwać nawet wiele lat. Potocznie jest to określane jako przesunięcie statystyczne (poślizg statystyczny);
- » przestępstwo stwierdzone to czyn uznany za przestępstwo w zakończonym postępowaniu przygotowawczym z określoną decyzją procesową m.in. wnioskiem o sporządzenie aktu oskarżenia, zatwierdzeniem postanowienia o umorzeniu, przekazaniem postępowania do organów innych państw, przekazaniem akt postępowania do sądu rodzinnego, przekazaniem wniosku do sądu o warunkowe umorzenie itd.;
- » dane z postępowań prokuratorskich są odnotowywane oddzielnie<sup>3</sup>, a połączenie ich z danymi Policji jest – jak dotąd – jedynie częściowe.

---

3 Zob. B. Gruszczyńska i in., *Atlas Przestępczości w Polsce 6, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości*, Warszawa, 2021, s. 11.

## Zabójstwa w 2021 roku w statystykach policyjnych

Przedstawione poniżej dane obejmują liczbę przestępstw stwierdzonych i osób pokrzywdzonych w 2021 roku ze wskazanych kwalifikacji prawnych dotyczących przestępstwa zabójstwa (art. 148 k.k. § 1, 2, 3 k.k.), a także przestępstwa z art. 156 § 3 k.k. – przestępstwo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, którego następstwem jest śmierć człowieka. Według wyjaśnień Policji „dane zawierają również czyny nieletnich po uzyskaniu przez Policję wiarygodnych informacji o zakończeniu przez Sąd postępowania w sprawach nieletnich i nie uwzględniają rejestracji z postępowań przygotowawczych prowadzonych przez prokuraturę we własnym zakresie”.

Tabela 1.1. Przestępstwa stwierdzone i pokrzywdzeni w 2021 roku (art. 148 k.k. i art. 156 § 3 k.k.)

		Akt prawny								Ogółem**				
		Art. 148 § 1		Art. 148 § 2		Art. 148 § 3		art. 148 § 4				Art. 156 § 3*		
<b>Przestępstwa stwierdzone</b>		<b>571</b>	<b>120</b>	<b>59</b>	<b>4</b>	<b>2</b>	<b>–</b>	<b>2</b>	<b>–</b>	<b>46</b>	<b>1</b>	<b>680</b>	<b>125 (18,4%)</b>	
<b>Pokrzywdzeni ogółem</b>		<b>607</b>	<b>126</b>	<b>63</b>	<b>4</b>	<b>2</b>	<b>–</b>	<b>2</b>	<b>–</b>	<b>46</b>	<b>1</b>	<b>720</b>	<b>131 (18,2%)</b>	
Płeć osób pokrzywdzonych	Kobiety	136	47	18	2			1		8	1	163	50 (32,5%)	
	Dziewczynki	16	2	5	1							21	3 (14,3%)	
	Mężczyźni	426	76	37	1	2		1		37		503	77 (15,5%)	
	Chłopcy	25	1	3								28	1 (3,6%)	
Płeć nieustalona		4								1		5		
										Płeć osób pokrzywdzonych				
												Kobiety	Mężczyźni	Płeć nieustalona
Pokrzywdzeni ogółem		<b>720 (100%)</b>										184 (25,6%)	531 (73,8%)	5 (0,6%)
<i>w tym na tle nieporozumień rodzinnych</i>		<b>131 (100%)</b>										53 (40,5%)	78 (59,5%)	–

\* Według informacji uzyskanych od Policji: zabójstwa związane z przemocą w rodzinie.

\*\* W tabeli podano liczbę przypadków stwierdzonych przestępstw (kolorem czarnym) i dodatkowo liczbę przypadków przestępstw popełnionych na tle nieporozumień rodzinnych (kolorem niebieskim).

W 2021 roku zabójstwa na tle nieporozumień rodzinnych stanowiły ponad 18%, czyli niemal 1/5 zabójstw ogółem, potwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych. Podobny był odsetek osób pokrzywdzonych w odniesieniu do ogółu osób pokrzywdzonych zabójstwem.

**Wyraźna różnica dotyczy natomiast płci pokrzywdzonych zabójstwem w zależności od okoliczności. Wśród pokrzywdzonych zabójstwem (ogółem) kobiety stanowiły średnio 25% (1/4), natomiast biorąc pod uwagę osoby pokrzywdzone zabójstwem na tle nieporozumień rodzinnych – proporcja kobiet była znacząco większa – stanowiły one bowiem ponad 40% pokrzywdzonych.**

## Zabójstwa w latach 2013–2021

Na podstawie danych policyjnych przedstawiamy statystyki dotyczące liczby zabójstw oraz osób pokrzywdzonych zabójstwem ogółem, w tym kobiet i mężczyzn od 2013 do 2021 roku. Pod uwagę wzięto, podobnie jak poprzednio, dane dotyczące przestępstw stwierdzonych z art. 148 k.k. oraz art. 156 § 3 k.k., a także liczbę pokrzywdzonych. W obu przypadkach trendy są podobne – w 2013 roku wielkość zarówno liczby przestępstw zabójstw, jak i osób pokrzywdzonych oscylowała wokół blisko 680, a następnie zmniejszała się nawet do poziomu poniżej 550 (w 2016 roku), by kolejno zwiększać się i w latach 2020 i 2021 osiągnąć poziom ponad 700 osób pokrzywdzonych zabójstwem (zob. tabela 1.2, wykres 1.1).

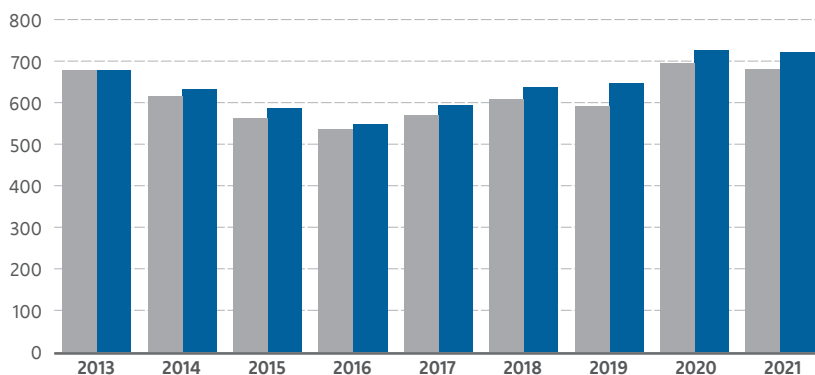
Tabela 1.2. Zabójstwa – przestępstwa stwierdzone i osoby pokrzywdzone w latach 2013–2021

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
przestępstwa stwierdzone	679	614	562	535	570	608	590	695	680
<b>osoby pokrzywdzone ogółem</b>	<b>679</b>	<b>631</b>	<b>587</b>	<b>548</b>	<b>594</b>	<b>638</b>	<b>647</b>	<b>725</b>	<b>720</b>
kobiety	219	195	198	163	217	197	191	227	184
mężczyźni	454	425	379	384	376	436	453	495	531
nie ustalono	6	11	10	1	1	5	3	3	5

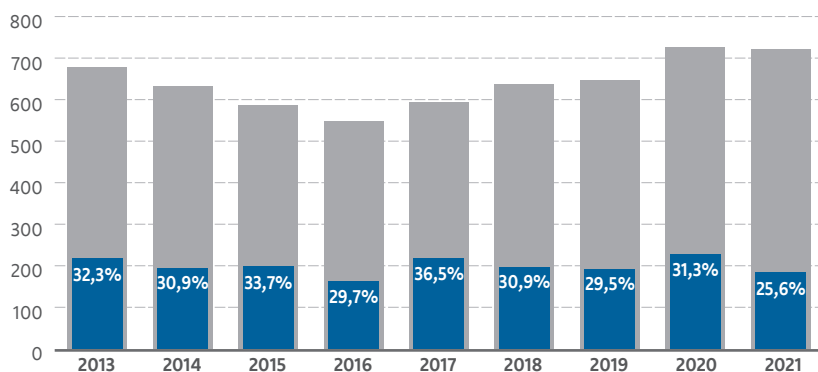
Wykres 1.1. Zabójstwa – przestępstwa stwierdzone oraz pokrzywdzeni w latach 2013–2021

Źródło: Dane Policji

■ przestępstwa stwierdzone  
■ pokrzywdzeni zabójstwami



W latach 2013–2021 najwięcej osób pokrzywdzonych zabójstwami (725) odnotowano w 2020 roku. Najmniejszą liczbę osób pokrzywdzonych odnotowano w statystykach policyjnych w roku 2016 – 548 osób. W całym analizowanym okresie wśród pokrzywdzonych przeważali mężczyźni. Kobiety stanowiły średnio około 30% pokrzywdzonych, największy odsetek, bo ponad 36% odnotowano w roku 2017, najmniejszy zaś w roku 2021 – około 25% (wykres 1.2).

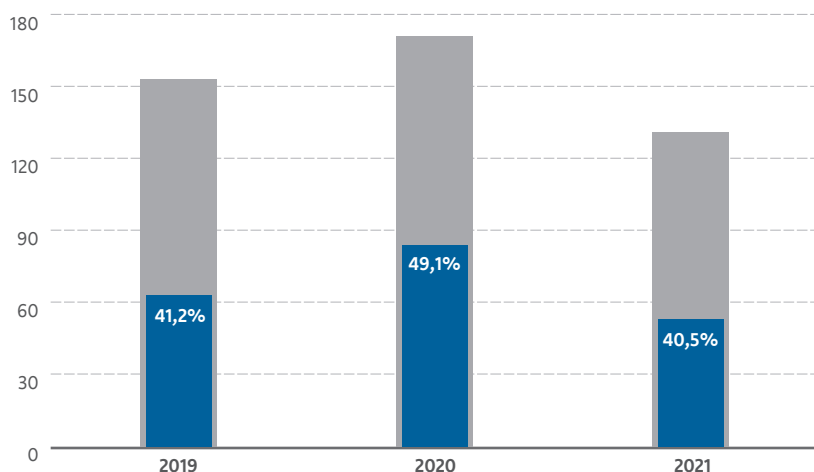


Wykres 1.2. Zabójstwa w latach 2013-2021: osoby pokrzywdzone ogółem i % kobiet

Źródło: Dane Policji

■ pokrzywdzeni zabójstwami (łącznie)  
■ w tym % kobiet

Analiza dostępnych danych dotyczących zabójstw na tle nieporozumień rodzinnych wskazuje na zdecydowanie większy odsetek kobiet wśród ogółu pokrzywdzonych (wykres 1.3).



Wykres 1.3. Zabójstwa na tle nieporozumień rodzinnych w latach 2019-2021 – osoby pokrzywdzone ogółem i udział procentowy kobiet wśród pokrzywdzonych

Źródło: Dane Policji

■ pokrzywdzeni zabójstwami na tle nieporozumień rodzinnych  
■ w tym % kobiet

W 2021 roku kobiety stanowiły aż 40% ogółu osób pokrzywdzonych zabójstwem na tle nieporozumień rodzinnych, podobnie było w 2019 roku. Natomiast w roku 2020 – kobieta była niemal co drugą osobą, która utraciła życie na tle nieporozumień rodzinnych – stanowiły one prawie 50% ogółu pokrzywdzonych zabójstwem.

## Informacje uzyskane od Komendantów Wojewódzkich Policji dotyczące zabójstw w 2021 roku

W Polsce podstawą danych statystycznych dotyczących przestępstw, osób podejrzanych i pokrzywdzonych, są zakończone postępowania przygotowawcze. W obecnym systemie statystycznym liczba zabójstw czy pokrzywdzonych zabójstwami „przypisana do danego roku” wcale nie oznacza, że właśnie w tym czasie to się wydarzyło.

W kwietniu 2022 roku zwrócono się do 16 Komendantów Wojewódzkich Policji<sup>4</sup> z pisemną prośbą o udzielenie informacji za okres od 1 stycznia 2021 roku do 31 grudnia 2021 roku związanych z utratą życia w wyniku przemyocy w rodzinie<sup>5</sup>.

Obok pytań dotyczących (1) liczby podjętych przez Policję w 2021 roku interwencji domowych oraz (2) liczby przypadków interwencji domowych w 2021 roku, w których Policja wszczęła procedurę „Niebieskie Karty” przesłano także cztery pytania związane z dokonaniem zabójstwa. Brzmiały one następująco:

1. W ilu przypadkach interwencji domowych podjętych przez Policję w 2021 roku stwierdzono utratę życia przez członka rodziny lub osoby trzecie w trakcie interwencji, przed interwencją lub po interwencji Policji?
2. W ilu przypadkach interwencji domowych w 2021 roku, w których stwierdzono utratę życia przez członka rodziny lub osoby trzecie w trakcie interwencji, przed interwencją lub po interwencji Policji, stwierdzono występowanie przemyocy w rodzinie?
3. W ilu przypadkach interwencji domowych w 2021 roku, w których stwierdzono utratę życia przez członka rodziny lub osoby trzecie w trakcie interwencji, przed interwencją lub po interwencji Policji, wszczęto procedurę „Niebieskie Karty”?
4. W ilu przypadkach łącznie (zarówno w ramach interwencji domowych, jak i wszystkich prowadzonych postępowań przygotowawczych) stwierdzono utratę życia przez członka rodziny lub osoby trzecie z uwagi na stosowanie przemyocy domowej?

W piśmie do każdego Komendanta Wojewódzkiego Policji załączono zarówno informacje o przypuszczalnej liczbie przypadków śmiertelnych w danym województwie na podstawie wiadomości lokalnych (niekiedy wskazując nawet miejscowość), jak i linki do źródeł internetowych<sup>6</sup>. Informacje powyższe przekazano w następującej formie: *...Z informacji medialnych, które są monitorowane w ramach projektu, wynika, że na terenie właściwości Komendy w 2021 roku miało miejsce co najmniej XX przypadków zabójstw...*

Wyrażenie „co najmniej” jest dość istotne, gdyż wiąże się z założeniem, że tych przypadków może być więcej. Praktyka pokażała, że różnice między liczbą zabójstw opisanych przez media

---

4 W trybie ustawy z dnia 6 września 2001 roku o dostępie do informacji publicznej (tj. Dz.U. z 2020 r. poz. 2176).

5 Po otrzymaniu danych z Komendy Stołecznej Policji (do której zwróciliśmy się znacznie później) stosowne dane będą uzupełnione.

6 W ramach realizowanego Projektu podjęto również monitoring mediów w zakresie przypadków śmiertelnych w 2021 roku (związanych z przemyocą domową oraz „nieporozumieniami rodzinnymi”).

i przekazanych przez KWP nie są duże. Co więcej, w niektórych przypadkach dane medialne są jedynym źródłem informacji (!) – chociażby w sześciu województwach, które nie nadeszły żadnych odpowiedzi, a także jeszcze w kilku innych województwach, które wprawdzie odpowiedziały, ale z zaznaczeniem, że dane są niedostępne.

W tabeli 1.3. przedstawiono skrótowo informacje, które w odpowiedzi na otrzymane pismo nadeszły z 10 Komend Wojewódzkich Policji. Z sześciu KWP (w Białymstoku, Katowicach, Krakowie, Rzeszowie, Wrocławiu oraz z zs. w Radomiu) nie przesłano żadnych informacji. Trudno na tej podstawie dokonać rzetelnej analizy, zwłaszcza że dane nie są przekazywane w jednolitej formie.

Tabela 1.3. Informacje od KWP w sprawie pokrzywdzonych zabójstwem na tle nieporozumień rodzinnych/przemocy w rodzinie w 2021 roku

KWP	Przesłanie informacji/ odpowiedzi	Liczba osób, które straciły życie wg informacji z mediów*	Szczegółowe informacje przekazane przez Komendantów		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Białystok	<b>Brak</b>	1			
Bydgoszcz	Przesłano	6	9 interwencji – utrata życia przez członka rodziny	6 przypadków utraty życia – przemoc w rodzinie	w 4 przypadkach procedura NK
Gdańsk	Przesłano	5	Dane nie są gromadzone	9**	
Gorzów Wlkp.	Przesłano	1	7 zabójstw dokonanych przez członka rodziny lub osoby trzecie	3 z 7 zabójstw – na tle rodzinnym	1 z 3 na tle rodzinnym; wcześniej procedura NK (zakoń. 6 m-cy przed zabójstwem)
Katowice	<b>Brak</b>	10			
Kielce	Przesłano	-	1 (przypadek)	Inne przypadki: 0	
Kraków	<b>Brak</b>	8			
Lublin	Przesłano	5	Dane nie są gromadzone***		
Łódź	Przesłano	8	pyt. 3: 5 przypadków pyt. 4: 1 pyt. 5: 1 pyt. 6: 2	Przypadki przytoczone w piśmie bez związku z przemocą w rodzinie	
Olsztyn	Przesłano	3	KWP nie zbiera danych statystycznych dot. pyt. 3.		
Opole	Przesłano	3	KWP nie gromadzi i nie posiada danych.	Śledztwa dotyczące zabójstw prowadzi prokuratura	
Poznań	Przesłano	8	pyt. 3: 10 przypadków pyt. 4: 4 pyt. 5: 2 pyt. 6: 5		

Tabela 1.3. Informacje od KWP w sprawie pokrzywdzonych zabójstwem na tle nieporozumień rodzinnych/przemocy w rodzinie w 2021 roku (cd.)

KWP	Przesłanie informacji/ odpowiedzi	Liczba osób, które straciły życie wg informacji z mediów*	Szczegółowe informacje przekazane przez Komendantów		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Rzeszów	<b>Brak</b>	10			
Szczecin	Przesłano	4	10 postępowań wszczętych: art. 148 § 2 na tle nieporozumień rodzinnych		
Wrocław	<b>Brak</b>	7			
Radom	<b>Brak</b>	10			

\* W pismach użyto określenia „co najmniej”, czyli szacunkowe minimum liczby osób, które straciły życie w związku z przemocą w rodzinie lub w wyniku tzw. nieporozumień rodzinnych.

\*\* Według KWP w Gdańsku odnotowano 9 postępowań przygotowawczych, w których stwierdzono utratę życia przez członka rodziny lub osoby trzecie z uwagi na stosowanie przemocy domowej (dane wygenerowane na dzień 18.05.2022 roku za pośrednictwem Systemu Analitycznego – FAKT).

\*\*\* Według KWP w Lublinie: W odniesieniu do pkt. 3–6 dane nie są gromadzone ani objęte sprawozdaniem lub formularzem statystycznym. Stąd też nie można ich wyodrębnić na potrzeby udzielenia odpowiedzi. Zdarzenia, w których dochodzi do aktów przemocy, w tym utraty zdrowia/życia często podlegają zmianom kwalifikacji prawnej czynu (np. art. 148 k.k., 155 k.k., 156 k.k., 157 k.k., 160 k.k. itd.) w trakcie prowadzonych postępowań przygotowawczych/sprawdzających KMP/KPP/KP/PP.

Należy podkreślić jeszcze raz, że na podstawie otrzymanych informacji trudno dokonać głębokiej analizy. Jednakże warto zasygnalizować, że jest to niezbędne, aby tak istotne informacje jak: liczba zabójstw, liczba osób pokrzywdzonych zabójstwami w związku z przemocą w rodzinie, czy na tle „nieporozumień rodzinnych”, były dostępne nie tylko w rutynowych sprawozdaniach statystycznych, lecz także na bieżąco. Przemoc w rodzinie czy „nieporozumienia rodzinne” prowadzą niekiedy do dramatów i utraty życia. Śledzenie na bieżąco tych tragicznych zdarzeń powinno pozostawać w zainteresowaniu kierownictwa Policji na najwyższym szczeblu, a w przypadku regionalnym – Komend Wojewódzkich Policji.

## Zabójstwa w statystykach Eurostatu

Źródłem przedstawionych powyżej danych są statystyki policyjne. Istotnym ograniczeniem w analizie zabójstw oraz osób pokrzywdzonych jest fakt, że nie wszystkie przypadki kończą się śmiercią ofiar, jednak w statystykach policyjnych te informacje nie są publikowane. Dane takie są natomiast gromadzone i publikowane przez



Eurostat<sup>7</sup> według określonych standardów metodologicznych i obejmują informacje z około 30 krajów<sup>8</sup>.

Statystyki międzynarodowe dostępne są zwykle z pewnym opóźnieniem i obecnie – jedynie do 2020 roku<sup>9</sup>.

Należy podkreślić, że dane dotyczące zabójstw w Polsce publikowane przez Eurostat różnią się od tych, które publikuje i udostępnia Policja<sup>10</sup>.

Poniżej przedstawiamy statystyki pochodzące z bazy Eurostatu przede wszystkim w zakresie przestępstw stwierdzonych oraz osób pokrzywdzonych zabójstwami w latach 2013–2020 z podziałem na zabójstwa dokonane (*intentional homicide*) oraz usiłowania (*attempted intentional homicide*) (tabela 1.4).

Tabela 1.4. Zabójstwa dokonane i usiłowane w latach 2013–2020 w Polsce (obok liczb bezwzględnych w nawiasach podano współczynnik zabójstw na 100 tys.)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Zabójstwa dokonane	296 (0,8)	282 (0,7)	287 (0,8)	256 (0,7)	278 (0,7)	265 (0,7)	205 (0,5)	261 (0,7)
Zabójstwa usiłowane	233 (0,6)	210 (0,6)	172 (0,5)	170 (0,5)	221 (0,6)	230 (0,6)	293 (0,8)	329 (0,9)
<b>Razem</b>	<b>529 (1,4)</b>	<b>492 (1,3)</b>	<b>459 (1,2)</b>	<b>426 (1,1)</b>	<b>499 (1,3)</b>	<b>495 (1,3)</b>	<b>498 (1,3)</b>	<b>590 (1,6)</b>

Źródło: Eurostat: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

Trendy w obu kategoriach są różne. W zakresie zabójstw usiłowanych w latach 2013–2016 obserwuje się niemal systematyczny spadek, następnie wzrost w latach 2016–2020. Natomiast w przypadku zabójstw dokonanych roczne zmiany są nieregularne. Największy roczny spadek był w 2019 roku (o niemal 23% w porównaniu z rokiem 2018), a następnie w 2020 roku nastąpił wzrost o ponad 27%.

7 Eurostat, czyli Europejski Urząd Statystyczny jest odpowiedzialny za gromadzenie danych przekazywanych przez wszystkie państwa członkowskie UE, grupy EFTA, państwa kandydujące do Unii, a niekiedy także przez pozostałe państwa europejskie. Statystyki obejmują różne dziedziny, w tym także przestępczość.

8 Więcej informacji m.in. w: *Międzynarodowe statystyki przestępczości w: B. Gruszczyńska i in., Atlas przestępczości w Polsce 6; IWS 2021, s. 159, 167.*

9 Metadane dotyczące zabójstw znajdują się na stronie: Recorded offences by offence category – police data (crim\_off\_cat) (europa.eu).

10 Dane opracowywane są przez Policję i przekazywane do Eurostatu przez Ministerstwo Sprawiedliwości. W kwestii różnic między danymi, które publikuje Policja a tymi, które są przekazywane do Eurostatu, zwróciliśmy się z pytaniem do Policji poprzez Ministerstwo Sprawiedliwości i mamy nadzieję na otrzymanie wyjaśnienia.

## Eurostat: Zabójstwa – osoby pokrzywdzone

Eurostat gromadzi i publikuje dane o osobach pokrzywdzonych zabójstwami dokonanymi (*intentional homicides*). Statystyki osób pokrzywdzonych zabójstwami przedstawiają kategorie według płci oraz wieku, a także bardziej szczegółowe dane dotyczące osób pokrzywdzonych zabójstwem w odniesieniu do relacji rodzinnych. Niestety Polska „nie jest obecna” wśród państw, co oznacza, że Polska takich danych nie dostarczyła<sup>11</sup>.

Poniżej przedstawiamy dane Eurostatu dotyczące liczby pokrzywdzonych ogółem, w tym kobiet i mężczyzn, a także **procentowy udział** kobiet wśród osób pokrzywdzonych w latach 2014–2020 (tabela 1.5).

Tabela 1.5. Zabójstwo dokonane: osoby pokrzywdzone, które straciły życie

Źródło: opracowanie na podstawie danych Eurostatu

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kobiety	91	108	71	94	83	80	89
Mężczyźni	188	186	189	193	190	173	177
Płeć nieznaną	8	4			4		
<b>Ogółem</b>	<b>287</b>	<b>298</b>	<b>260</b>	<b>287</b>	<b>277</b>	<b>253</b>	<b>266</b>
<b>% Kobiet</b>	<b>31,7</b>	<b>36,2</b>	<b>27,3</b>	<b>32,8</b>	<b>30,0</b>	<b>31,6</b>	<b>33,5</b>

Według danych Eurostatu, w 2020 roku w Polsce kobiety stanowiły 1/3 osób pokrzywdzonych, które straciły życie na skutek zabójstwa.

### A jaka sytuacja była w innych państwach europejskich?

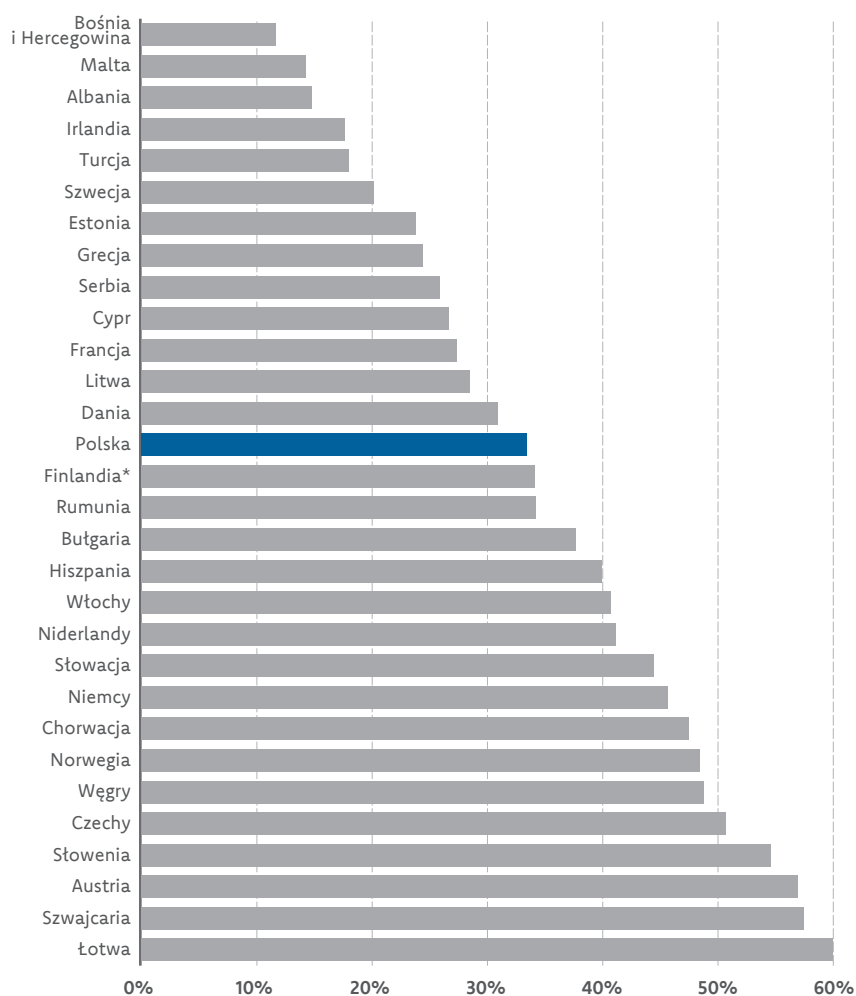
Dane za 2020 rok dotyczące procentowego udziału kobiet w ogólnej liczbie pokrzywdzonych zabójstwem dokonanym (tabela 1.6) wskazują na dużą rozpiętość, co dodatkowo potwierdza/wskazuje, że może to być wynikiem wielu czynników i wymaga dalszych badań zarówno ilościowych, jak i jakościowych. Hierarchiczny obraz tych danych (wygodniejszy do porównań) przedstawia wykres 1.4.

W statystykach Eurostatu najwyższy odsetek kobiet wśród pokrzywdzonych zabójstwem – ponad połowę ogółu – odnotowano na Łotwie, w Szwajcarii, w Austrii, Słowenii i Czechach, najniższy zaś w Bośni i Hercegowinie, na Malcie, w Albanii, Irlandii i Turcji – poniżej 20%. Z pewnością znaczącą rolę odgrywają również czynniki społeczno-kulturowe, ale dalsze uwagi powinny być poprzedzone dodatkowymi badaniami.

<sup>11</sup> Eurostat publikuje dane od 2015 roku dla państw, które dostarczają stosowne informacje. Wśród 29 państw, które widnieją na liście (również z poza UE) nie ma niestety Polski. Spośród państw UE nie ma Belgii, Bułgarii, Danii, Estonii, Irlandii, Luksemburga i Portugalii.

Tabela 1.6. Zabójstwo dokonane w 2020 roku – procentowy udział kobiet wśród osób pokrzywdzonych

Albania	14,8	Francja	27,3	<b>Polska</b>	<b>33,5</b>
Austria	56,9	Grecja	24,4	Rumunia	34,2
Bośnia i Hercegowina	11,6	Hiszpania	39,9	Serbia	25,8
Bułgaria	37,7	Irlandia	17,6	Stowacja	44,4
Chorwacja	47,5	Litwa	28,4	Stowenia	54,5
Cypr	26,7	Łotwa	60,0	Szwajcaria	57,4
Czechy	50,6	Malta	14,3	Szwecja	20,2
Dania	30,9	Niderlandy	41,1	Turcja	18,0
Estonia	23,8	Niemcy	45,7	Węgry	48,8
Finlandia*	34,1	Norwegia	48,4	Włochy	40,7



Wykres 1.5. Zabójstwo dokonane – procentowy udział kobiet wśród osób pokrzywdzonych

Źródło: na podstawie danych Eurostatu: Eurostat – Data Explorer (europa.eu)

\* Finlandia – dane za rok 2019

## Podsumowanie

Przedstawione opracowanie jest skrótową i dość ogólną analizą danych dotyczących zabójstw oraz osób pokrzywdzonych zabójstwami na podstawie statystyk policyjnych oraz statystyk gromadzonych przez Eurostat według określonych zasad metodologicznych. Zasadnicze wątpliwości oraz jednocześnie postulaty i rekomendacje związane są przede wszystkim z wyjaśnieniem różnic między danymi publikowanymi w Polsce oraz w bazach Eurostatu na podstawie danych Policji przekazywanych za pośrednictwem Ministerstwa Sprawiedliwości. **W statystykach Eurostatu nie ma danych dotyczących Polski o osobach pokrzywdzonych zabójstwem z powodu nieporozumień rodzinnych**, co również jest kwestią wartą wyjaśnienia. Takie dane Policja udostępniła, ale jedynie w odniesieniu do zabójstw ogółem (tj. usiłowanych i dokonanych). Konieczne jest również wyjaśnienie, jaka jest podstawa danych dotyczących zabójstw dokonanych (*intentional homicide*) i zabójstw usiłowanych (*attempted intentional homicide*).

Liczymy również na to, że wystąpienie skierowane do Policji pozwoli na wyjaśnienie różnic i wiązać się będzie z wyeliminowaniem braku spójności w polskich i europejskich bazach danych o zabójstwach oraz osobach pokrzywdzonych zabójstwem.

## 2

# Dane statystyczne z sądów powszechnych i prokuratury

dr Michał Lewoc

Dla ustalenia liczby śmiertelnych przypadków przemocy w rodzinie w 2021 roku, niezwykle istotne znaczenie mają dane statystyczne pozyskiwane przez sądy i prokuratury.

Nie budzi bowiem wątpliwości, że każdy przypadek śmierci osoby na terytorium Polski, co do którego istnieje przypuszczenie, że mogła nastąpić w wyniku działań innych osób, zwłaszcza osób najbliższych, powinien być przedmiotem wszczętego postępowania przygotowawczego. W razie wykrycia sprawcy przemocy i skutecznego postawienia mu zarzutu popełnienia zabójstwa bądź usiłowania zabójstwa, sprawa trafi wraz z aktem oskarżenia do sądu, który rozpozna sprawę w ramach postępowania karnego rozpoznawczego i zakończy ją wydaniem orzeczenia.

Wszystkie powyższe czynności organów Policji, prokuratury bądź sądu powinny znaleźć swoje odzwierciedlenie w danych statystycznych, udostępnionych następnie w ramach statystyki publicznej.

## Dane z prokuratur regionalnych i okręgowych

W ramach realizacji projektu „Czarna Księga Ofiar Przemocy Domowej w Polsce 2021” w lutym 2022 roku wystąpiliśmy do **wszystkich prokuratur regionalnych** z prośbą o podanie:

- » liczby sprawców przemocy domowej, którzy popełnili samobójstwo, poprzedzone dokonaniem bądź usiłowaniem dokonania zabójstwa osób najbliższych,
- » liczby osób pokrzywdzonych takimi zdarzeniami (zarówno ofiar śmiertelnych, jak i osób, które przeżyły, z podziałem na sprawców oraz ofiary).

Należy przy tym wspomnieć, że mając świadomość, iż tego typu przypadki mogą nie być ujmowane w formularzach statystycznych

prokuratur regionalnych, już w sierpniu 2021 roku zwróciliśmy się z osobnym pismem do wszystkich prokuratur regionalnych, wyjaśniając założenia projektu i zamieszczając w nim prośbę o gromadzenie informacji o tego typu przypadkach w całym 2022 roku<sup>1</sup>.

Wniosek ten nie został jednakże uwzględniony. Z analizy odpowiedzi z prokuratur regionalnych wynika, że w zdecydowanej większości nie gromadziły one ww. informacji. Niektóre z nich wprost wskazały, że obecnie obowiązujące urzędy statystyczne nie obejmują tego typu przypadków. Inne z kolei, powołując się na przepisy ustawy o ochronie danych osobowych, wskazywały na **konieczność zwrócenia się do prokuratur niższego szczebla** (prokuratur okręgowych), które mogłyby gromadzić wytworzone przez siebie informacje. Zwróciliśmy się zatem do **prokuratur okręgowych, one z kolei odsyłały do prokuratur rejonowych** jako tych, które mogą być w posiadaniu informacji przez siebie wytworzonych. Z kolei prokuratury rejonowe wskazywały, że nie zarejestrowano tego typu postępowań.

Na marginesie warto dodać, że korzystając z monitoringu mediów na przestrzeni całego 2021 roku, w pismach do prokuratur okręgowych zostały wskazane wykryte przypadki utraty życia przez członka rodziny lub osoby trzecie na tle przemocy domowej, aby ułatwić prokuraturom umiejscowienie zdarzeń i ułatwić zebranie ww. informacji<sup>2</sup>.

---

1 Pisma do prokuratur regionalnych z 2 sierpnia i 16 września 2021 r. oraz 24 lutego 2022 r.

2 Pisma do prokuratur okręgowych z 26 kwietnia 2022 r.

<b>Jednostka prokuratury</b>	<b>Rodzaj udzielonych informacji</b>
Prokuratura Regionalna w Białymstoku (pismo z 22.03.2022 r., 2001-4.lp.6.2022)	Nie prowadzono tego typu postępowań. Wskazano, że w ogólnopolskim systemie PROK-SYS nie ma możliwości wyselekcjonowania postępowań na podstawie podanych w piśmie kryteriów. Ustawa o dostępie do informacji publicznej nie nakłada obowiązku wytworzenia informacji w sytuacji jej nieposiadania. Należy zwrócić się bezpośrednio do właściwych jednostek prokuratury.
Prokuratura Regionalna w Gdańsku (pismo z 15.03.2022 r., 2002-5.lp.12.2022)	Nie zarejestrowano tego typu postępowań. Ustawa o dostępie do informacji publicznej nie nakłada obowiązku wytworzenia informacji, w sytuacji jej nieposiadania. Należy zwrócić się bezpośrednio do właściwych jednostek prokuratury.
Prokuratura Okręgowa w Bydgoszczy (pismo z 16.05.2022 r., 3006-4.lp.23.2022)	W Prokuratorze Rejonowej w Inowrocławiu prowadzono 1 postępowanie, o którym mowa we wniosku. Odnotowano 1 sprawcę (ofiara śmiertelna) i 1 pokrzywdzonego (osoba, która przeżyła).
Prokuratura Okręgowa w Elblągu (pismo z 13.05.2022 r., 3007-4.lp.13.2022)	Nie zarejestrowano tego typu postępowań. Należy zwrócić się bezpośrednio do właściwych jednostek prokuratury (rejonowych).
Prokuratura Okręgowa w Gdańsku (pismo z 18.05.2022 r., 3008-5.lp.27.2022)	W kategorii przemoc w rodzinie odnotowano 4 postępowania dotyczące usiłowania dokonania zabójstwa osób najbliższych. W żadnej z nich sprawca nie popełnił samobójstwa. Sprawa opisana w załączonym do wniosku artykule prasowym nie jest sprawą z kategorii przemoc w rodzinie. Należy zwrócić się bezpośrednio do właściwych jednostek prokuratury (rejonowych).
Prokuratura Okręgowa w Toruniu (pismo z 9.05.2022 r., 3010-4.lp.19.2022)	Nie zarejestrowano tego typu postępowań.
Prokuratura Okręgowa we Włocławku (pismo z 6.05.2022 r., 3011-4.lp.9.2022)	Nie zarejestrowano tego typu postępowań. Należy zwrócić się bezpośrednio do właściwych jednostek prokuratury (rejonowych).
Prokuratura Regionalna w Katowicach (pismo z 7.03.2022 r., 2003-4.lp.10.2022)	Wezwano do wyjaśnienia o braku formalne w celu wykazania osoby podpisującej pismo do reprezentacji.
Prokuratura Regionalna w Krakowie (pismo z 14.03.2022 r., 2004-4.lp.12.2022)	Nie zarejestrowano tego typu postępowań.
Prokuratura Okręgowa w Krakowie (pismo z 19.05.2022 r., 3017-5.lp.15.2022)	Nie zarejestrowano tego typu postępowań w jednostkach organizacyjnych okręgu prokuratury krakowskiej.
Prokuratura Okręgowa w Nowym Sączu (pismo z 6.05.2022 r., 3018-4.lp.10.2022)	W sprawach prowadzonych w Prokuratorze Okręgowej w Nowym Sączu występował 1 sprawca przemocy domowej, który popełnił samobójstwo, poprzedzone dokonaniem zabójstwa 1 osoby pokrzywdzonej – osoby najbliższej. W oparciu o dostępne urządzenia ewidencyjne nie jest możliwe podanie żądanych we wniosku danych z terenu właściwości Prokuratury Okręgowej w Nowym Sączu, zarejestrowanych w podległych prokuratorach rejonowych. Należy zwrócić się bezpośrednio do właściwych jednostek prokuratury (rejonowych).
Prokuratura Rejonowa w Nowym Sączu (pismo z 28.06.2022 r., 4149-0.lp.7. 2022)	Nie zarejestrowano tego typu postępowań.
Prokuratura Rejonowa w Gorlicach (pismo z 30.06. 2022 r., 4146-0.lp.5. 2022)	Nie zarejestrowano tego typu postępowań.
Prokuratura Rejonowa w Zakopanem (pismo z 28.06. 2022 r., 4151-0.lp.6. 2022)	Nie zarejestrowano tego typu postępowań.
Prokuratura Rejonowa w Nowym Targu (pismo z 27.06. 2022 r., 4150-0.lp.10. 2022)	Nie zarejestrowano tego typu postępowań.

Jednostka prokuratury	Rodzaj udzielonych informacji
Prokuratura Rejonowa w Muszynie (pismo z 27.06. 2022 r., 4148-0.lp.9. 2022)	Nie zarejestrowano tego typu postępowań.
Prokuratura Rejonowa w Limanowej (pismo z 24.06. 2022 r., 4147-0.lp.5. 2022)	Nie zarejestrowano tego typu postępowań.
Prokuratura Okręgowa w Kielcach (pismo z 11.05.2022 r., 3016-4.lp.30.2022)	Nie zarejestrowano tego typu postępowań. Należy zwrócić się bezpośrednio do właściwych jednostek prokuratury (rejonowych).
Prokuratura Okręgowa w Tarnowie (pismo z 16.05.2022 r., 3019-4.lp.2022)	Nie zarejestrowano tego typu postępowań w prokuraturach okręgu tarnowskiego.
Prokuratura Regionalna w Łodzi (pismo z 10.03.2022 r., 2006-4.lp.12.2022)	Brak ewidencji umożliwiającej udzielenie żądanych informacji, zarówno co do działań własnych, jak i jednostek podległych. Niemniej jednak nie zarejestrowano tego typu postępowań w Prokuraturze Regionalnej w Łodzi.
Prokuratura Regionalna w Lublinie (pismo z 8.02.2022 r., 2005-4.070.2.2021)	Z danych wszystkich jednostek organizacyjnych podległych Prokuraturze Regionalnej w Lublinie wynika, że w 2021 roku odnotowano 1 sprawcę, który popełnił samobójstwo po dokonaniu zabójstwa 1 osoby pokrzywdzonej.
Prokuratura Regionalna w Szczecinie (pismo z 17.03.2022 r., 2009-4.lp.7.2022)	Z danych wszystkich jednostek organizacyjnych podległych Prokuraturze Regionalnej w Szczecinie wynika, że w 2021 roku nie odnotowano postępowań przygotowawczych dotyczących przemocy domowej, w których sprawcy popełnili samobójstwo, poprzedzone dokonaniem bądź usiłowaniem dokonania zabójstwa osób najbliższych.
Prokuratura Regionalna we Wrocławiu (pismo z 16.03.2022 r., 2011-5.lp.8.2022)	Nie zarejestrowano tego typu postępowań. Należy zwrócić się bezpośrednio do właściwych jednostek prokuratury (rejonowych).
Prokuratura Okręgowa we Wrocławiu (pismo z 18.05.2022 r., 3047-5.lp.12.2022)	Nie zarejestrowano tego typu postępowań.
Prokuratura Okręgowa w Jeleniej Górze (pismo z 16.05.2022 r., 3043-4.lp.8.2022)	Nie zarejestrowano tego typu postępowań.
Prokuratura Okręgowa w Legnicy (pismo z 16.05.2022 r., 3044-4.lp.9.2022)	Nie zarejestrowano tego typu postępowań. Należy zwrócić się bezpośrednio do właściwych jednostek prokuratury (rejonowych).
Prokuratura Okręgowa w Świdnicy (pismo z 17.05.2022 r., 3046-4.lp.9.2022)	Nie zarejestrowano tego typu postępowań. Należy zwrócić się bezpośrednio do właściwych jednostek prokuratury (rejonowych).
Prokuratura Okręgowa w Poznaniu (pismo z 17.05.2022 r., 3032-5.lp.15.2022)	Z danych Prokuratury Okręgowej w Poznaniu oraz wszystkich jednostek organizacyjnych podległych wynika, że w 2021 roku nie odnotowano sprawców, którzy popełnili samobójstwo poprzedzone dokonaniem bądź usiłowaniem dokonania zabójstwa osób najbliższych. Odnotowano 1 osobę pokrzywdzoną (śmierć córki sprawczyni, która podjęła bezskuteczną próbę popetnienia samobójstwa).
Prokuratura Okręgowa w Koninie (pismo z 17.05.2022 r., 3031-4.lp.11.2022)	Nie zarejestrowano tego typu postępowań.
Prokuratura Okręgowa w Zielonej Górze (pismo z 13.05.2022 r., 3033-4.lp.14.2022)	Na terenie właściwości Prokuratury Okręgowej w Zielonej Górze prowadzone było 1 postępowanie. Sprawca zabójstwa, po popetnieniu zbrodni popełnił samobójstwo rzucając się z wysokości i ponosząc śmierć na miejscu (mężczyzna, uprzednio karany za znęcanie się nad żoną, którą pozbawił życia). Pokrzywdzoną była żona sprawcy, która na skutek zadanych ciosów poniosła śmierć na miejscu. Małżonkowie po rozwodzie zajmowali wspólne mieszkanie.



Podsumowując, pomimo zasięgnięcia szerokiej informacji we wszystkich prokuraturach regionalnych oraz wskazanych prokuraturach okręgowych i prokuraturach rejonowych, udało się uzyskać jedynie szcątkowe dane na temat postępowań prowadzonych w ich właściwościach miejscowych. Oznacza to, że pomimo posiadania przez poszczególne prokuratury informacji o prowadzonych przez siebie postępowaniach przygotowawczych, nie są one w żaden sposób gromadzone i zapisywane przy wykorzystaniu obowiązujących urzędzeń ewidencyjnych. To z kolei uniemożliwia uzyskanie systemowej informacji zbiorczej na temat zjawiska śmierci osób pokrzywdzonych w wyniku działań sprawców przemocy w rodzinie, w tym takich, którzy po dokonaniu bądź usiłowaniu zabójstwa osób najbliższych, popełnili samobójstwo.

Łącznie, z danych przekazanych przez jednostki organizacyjne prokuratury, zostały pozyskane informacje o kilku odnotowanych w 2021 roku przypadkach samobójstw sprawców (łącznie 4 osoby) lub usiłowań samobójstw (1 osoba), którzy uprzednio dokonali bądź usiłowali dokonać zabójstwa osób najbliższych (łącznie 4 osoby).

## Dane z sądów powszechnych

Zgodnie z § 370 ust. 1 pkt 8 zarządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej, istnieje **konieczność symbolizowania sprawy, która dotyczy przemocy w rodzinie** w rozumieniu definicji z art. 2 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, skrótem „rodz.”<sup>3</sup>.

Przepis ten został wprowadzony do zarządzenia od 1 stycznia 2009 roku<sup>4</sup>, jednakże pełne zmiany w sądowych formularzach sprawozdawczych zostały ujęte dopiero od 2012 roku.

Rozwiązanie to pozwoliło na rozszerzenie obowiązujących sądowych formularzy sprawozdawczych, w szczególności MS-S1, MS-S5,

---

3 Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 czerwca 2019 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz.Urz. MS z 2019 r. poz. 138 z późn. zm.).

4 Por. Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 grudnia 2008 r. zmieniające zarządzenie w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz.Urz. MS. z 2009, Nr 1, poz. 4).

MS-S6, MS-S10, MS-S16/18 oraz MS-S40<sup>5</sup> o dane pozwalające na monitoring realizacji przez sądy oraz kuratorską służbę sądową zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Przy próbie oszacowania liczby śmiertelnych przypadków przemocy w rodzinie warto także wskazać na treść sądowego formularza statystycznego dla sądów okręgowych MS-S6o – sprawozdanie w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji według właściwości rzeczowej<sup>6</sup>. Zawiera on bowiem osobny dział pt. *Osądzeni według rodzajów przestępstw za czyny kwalifikujące się jako przemoc w rodzinie wg art. 2 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie – sprawy wyodrębnione w Repertorium „K” oznaczeniem skrótowym „rodz.”*.

Należy przy tym zaznaczyć, że to sądy okręgowe, zgodnie z treścią art. 25 § 1 pkt 1 k.p.k.<sup>7</sup> orzekają w pierwszej instancji w sprawach o zbrodnie określone w Kodeksie karnym oraz w ustawach szczególnych, w tym m.in. w sprawach dotyczących zabójstw oraz ciężkiego uszczerbku na zdrowiu.

W sprawozdaniu tym odnotowywane są wszystkie sprawy, którym zostały nadane symbole „rodz.”. Sprawozdanie MS-S6o zawiera zatem w Dziale 2.4 następujące rodzaje wyszczególnionych przestępstw:

» art. 148 § 1 k.k.<sup>8</sup> – zabójstwo,

---

5 Poszczególne znaki literowe i cyfrowe oznaczają wzory formularzy sprawozdawczych, ustalonych w programie badań statystycznych statystyki publicznej na każdy kolejny rok, prowadzonych przez Ministra Sprawiedliwości, na podstawie § 2 ust. 13 obowiązującego nadal Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 14 marca 2017 r. w sprawie określenia wzorów formularzy sprawozdawczych, objaśnień co do sposobu ich wypełniania oraz wzorów kwestionariuszy i ankiet statystycznych stosowanych w badaniach statystycznych ustalonych w programie badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2017, (Dz.U. poz. 837 z późn. zm.), które oznaczają:

MS-S1 – sprawozdanie w sprawach cywilnych;

MS-S5 – sprawozdanie w sprawach karnych i wykroczeniowych;

MS-S6 – sprawozdanie w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji według właściwości rzeczowej;

MS-S10 – sprawozdanie z sądowego wykonywania orzeczeń według właściwości rzeczowej;

MS-S16/18 – sprawozdanie w sprawach rodzinnych i nieletnich;

MS-S40 – sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej.

6 MS-S6o – to sprawozdanie w sprawie osób osądzonych w pierwszej instancji według właściwości rzeczowej dla sądów okręgowych. Dla sądów rejonowych istnieje analogiczny, choć nieco bardziej rozbudowany w treści, formularz MS-S6r.

7 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 534 z późn. zm.).

8 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 2345 z późn. zm.).

- » art. 148 § 2 k.k. – zabójstwo kwalifikowane<sup>9</sup>,
- » art. 148 § 3 k.k. – zabójstwo więcej niż jednej osoby jednym czynem lub w recydywie oraz zabójstwo funkcjonariusza publicznego,
- » art. 148 § 4 k.k. – zabójstwo pod wpływem silnego wzburzenia usprawiedliwione okolicznościami,
- » art. 156 § 1 i 3 k.k. – ciężki uszczerbek na zdrowiu,
- » art. 197 § 3 k.k. – zgwałcenie kwalifikowane,
- » art. 197 § 4 k.k. – zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem<sup>10</sup>.

Każde z wymienionych powyżej sprawozdań ma dodatkowy wiersz dostosowany do gromadzenia danych dotyczących dodatkowych „innych przestępstw”, które mogą kwalifikować się jako przemoc w rodzinie.

Warto mieć na uwadze także to, że sprawozdanie statystyczne MS-S6o za 2021 rok obejmuje liczbę osób pokrzywdzonych za poszczególne przestępstwa, z podziałem na małoletnich (dziewczynki, chłopcy i razem) oraz kobiety i mężczyzn. Niestety, przy zbrodni zabójstwa bądź też ciężkiego uszkodzenia ciała, **nie sposób jest ustalić liczbę osób pokrzywdzonych, które straciły życie na skutek popełnienia tychże przestępstw**. Sprawozdanie nie rozróżnia bowiem form stadialnych czynu, za który sprawca został skazany, w tym np. usiłowania zabójstwa. W rubryce pokrzywdzeni, przy zbrodni zabójstwa – czy to z art. 148 § 1 k.k., czy z art. 148 § 2 k.k. – będą widniały zatem zarówno osoby, które straciły życie, jak i takie, które przeżyły usiłowanie zabójstwa. Podobnie jest przy art. 156 § 3 k.k. i choć przepis ten mówi o utracie życia na skutek ciężkich obrażeń ciała, to został on umieszczony w jednej rubryce wraz z art. 156 § 1 k.k. (ciężki uszczerbek na zdrowiu). Konsekwencją tego jest podobny problem w ustaleniu liczby osób, które utraciły życie, ponieważ te dane będą tam ujęte razem z liczbą osób pokrzywdzonych, które doznały ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, jednakże życie zachowały.

Wydaje się jednak zasadne, aby dane dotyczące tego typu przestępstw brać pod uwagę, zarówno ze względu na fakt, że w tej grupie przypadków są z pewnością przypadki śmiertelne oraz że sądy

9 art. 148 § 2: Kto zabija człowieka:

- 1) ze szczególnym okrucieństwem,
  - 2) w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem,
  - 3) w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie,
  - 4) z użyciem materiałów wybuchowych,
- podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

10 Por. wzór formularza MS-S6o Sprawozdanie w sprawie osób osadzonych w pierwszej instancji według właściwości rzeczowej – dostępny na stronie internetowej: [www.isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/](http://www.isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/).

w orzeczeniach kończących sprawę mogą dokonywać tzw. zmiany kwalifikacji prawnej czynu i np. z zarzutu popełnienia zabójstwa z art. 148 § 1 k.k. przejść na art. 156 § 3 k.k. bądź też nawet z usiłowania zabójstwa z art. 148 § 1 k.k. w zw. z art. 13 § 1 k.k.<sup>11</sup> na art. 156 § 1 k.k., uznając np. że nie wykazano w toku postępowania zamiaru (usiłowania) zabójstwa, a jedynie (udolne) spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu.

Zatem przy ocenie danych statystycznych, które zostaną przedstawione poniżej, trzeba mieć na uwadze ww. okoliczności, tj. że nie wszystkie osoby pokrzywdzone mogły stracić życie, a więc jest to trudność w ocenie liczby przypadków śmiertelnych na skutek działania sprawcy przemocy domowej.

Kolejną kwestią, która powinna być brana pod uwagę przy ocenie danych statystycznych jest czas popełnienia przestępstwa. Projekt zakładał ocenę liczby śmiertelnych przypadków przemocy w rodzinie w 2021 roku. Tymczasem sprawozdania statystyczne za 2021 rok dotyczą osób osądzonych w pierwszej instancji w tymże roku. Istnieje zatem duże prawdopodobieństwo, że **część osób osądzonych w pierwszej instancji sądowej dokonała przestępstwa w latach poprzednich** (efekt tzw. przesunięcia statystycznego). Nie wiadomo bowiem jak długo trwały postępowania przygotowawcze (Policja, prokuratura) oraz postępowania rozpoznawcze (sąd) od chwili popełnienia przestępstwa do momentu wydania orzeczenia przez sąd I instancji. Mogło się zatem zdarzyć, że w łącznej puli spraw np. z art. 148 § 1 k.k., w tym wykazanej liczbie osób pokrzywdzonych, do części zbrodni doszło przed rokiem 2021.

Na marginesie należy także zaznaczyć, że w sprawozdaniu statystycznym MS-S60 wyodrębniane są sprawy, które dotyczyły przemocy w rodzinie w rozumieniu definicji z art. 2 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. To jednak oznacza, że nie wszystkie przypadki przemocy domowej będą odnotowane w tym miejscu. **Nie będzie tu przypadków przestępstw popełnianych przez sprawców rozwiedzionych i już niezamieszkujących razem z osobami pokrzywdzonymi oraz byłych partnerów**, także będących w krótkich związkach („były chłopak”, „była dziewczyna”). O ile bowiem w przypadkach ujawnionych w monitoringu mediów (zob. rozdział 3) odnotowano przypadki śmierci odniesionych w wyniku

11 Art. 13 k.k. [Usiłowanie. Udolność i nieudolność]:

§ 1. Odpowiada za usiłowanie, kto w zamiarze popełnienia czynu zabronionego swoim zachowaniem bezpośrednio zmierza do jego dokonania, które jednak nie następuje.

§ 2. Usiłowanie zachodzi także wtedy, gdy sprawca nie uświadamia sobie, że dokonanie jest niemożliwe ze względu na brak przedmiotu nadającego się do popełnienia na nim czynu zabronionego lub ze względu na użycie środka nie nadającego się do popełnienia czynu zabronionego.

ataku tzw. byłego chłopaka, tak w danych statystycznych nie zostanie ten przypadek uchwycony.

Ponadto osobną kwestią jest problem tzw. zabójstw suicydalnych (zob. rozdział 4). W statystykach sądowych tego typu przypadki nie będą odnotowane z uwagi na fakt, że takie sprawy nie trafią do sądu.

**Jeżeli bowiem sprawca zabójstwa osób najbliższych popełni następnie samobójstwo, sprawa zostanie umorzona jeszcze na etapie postępowania przygotowawczego.**

Sądowe sprawozdania statystyczne uniemożliwiają dokładną ocenę i wyeliminowanie powyższych wątpliwości. Jedyнным sposobem na uzyskanie wiedzy co do liczby ofiar śmiertelnych i daty popełnienia zbrodni na etapie sądowym, byłyby badania aktowe w konkretnych sprawach.

Można byłoby jednakże, co jest wnioskiem *de lege ferenda*, dodać w formularzach statystycznych informację o liczbie ofiar śmiertelnych, ponieważ te dane są dostępne w aktach sprawy, a ponadto można je uzyskać z samego orzeczenia kończącego sprawę, bez konieczności przeglądania przez kierownika sekretariatu całych akt postępowania. Zarówno bowiem z opisu czynu, jak i przyjętej kwalifikacji prawnej, wiadomym jest na etapie wyrokowania, czy osoba pokrzywdzona żyje, czy też straciła życie na skutek popełnienia czynu zabronionego.

Przy omawianiu danych statystycznych wydaje się zasadne, aby wziąć pod uwagę dane dotyczące przestępstw z:

- » art. 148 § 1 k.k.<sup>12</sup> – zabójstwo,
- » art. 148 § 2 k.k. – zabójstwo kwalifikowane,
- » art. 148 § 3 k.k. – zabójstwo więcej niż jednej osoby jednym czynem lub w recydywie oraz zabójstwo funkcjonariusza publicznego,
- » art. 148 § 4 k.k. – zabójstwo pod wpływem silnego wzburzenia usprawiedliwionego okolicznościami,
- » art. 156 § 1 i 3 k.k. – ciężki uszczerbek na zdrowiu.

Jak już wspomniano, w jednej rubryce zostały umieszczone przestępstwa z art. 156 § 1 i 3 k.k., a zatem w tej grupie przypadków z pewnością znalazły się przypadki śmiertelne na skutek ciężkiego uszkodzenia ciała.

Z przedstawionych w tabeli 2.1 danych wynika, że kobiety, jako sprawcy czynów kwalifikujących się jako przemoc w rodzinie według art. 2 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, stanowią jedynie niewielki odsetek (10,5%). Mężczyźni zaś stanowią aż 89,5% osób skazanych za stosowanie przemocy w rodzinie.

12 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 2345 z późn. zm.).

Tabela 2.1. Dane statystyczne dotyczące popełnionych w roku 2021 przestępstw z art. 148 § 1-4 k.k. oraz 156 § 1 i 3 k.k.

		Rodzaje przestępstw z Kodeksu karnego					Ogółem
		148 § 1 k.k.	148 § 2 k.k.	148 § 3 k.k.	148 § 4 k.k.	156 § 1 i 3 k.k.	
<b>Osądzeni</b>		<b>62</b>	<b>4</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>22</b>	<b>90</b>
	Umorzono	4	3	0	0	1	<b>8</b>
	Uniewinniono	4	0	0	1	1	<b>6</b>
<b>Skazani</b>		<b>54</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>0</b>	<b>20</b>	<b>76</b>
	razem	54	1	1	0	20	<b>76</b>
	kobiety	5	0	0	0	3	<b>8 (10,5%)</b>
	mężczyźni	49	1	1	0	17	<b>68 (89,5%)</b>
<b>Pokrzywdzone osoby</b>		<b>92</b>	<b>29</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>31</b>	<b>154</b>
	razem	92	29	1	1	31	<b>154</b>
	matoletni	<b>8</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>2</b>	<b>10 (6,5%)</b>
	dziewczynki	3	0	0	0	1	<b>4</b>
	chłopcy	5	0	0	0	1	<b>6</b>
	kobiety	50	18	0	0	15	<b>83 (53,9%)</b>
	mężczyźni	34	11*	1	1	14	<b>61 (39,6%)</b>

\* Ze względu na znaczną liczbę osób pokrzywdzonych (29 osób), zaś niską liczbę osądzonych (4) można przypuszczać, że chodzi to o sprawę z użyciem materiałów wybuchowych (wybuchu kamienicy w Poznaniu w 2018 r.), gdzie przyczyną była przemoc wobec osób najbliższych, jednakże na skutek wybuchu życie stracili mieszkańcy sąsiadujących mieszkań (zob. <https://bit.ly/3Bp6LEr>). Przypadek ten potwierdza tezę o czasowym przesunięciu statystycznym od daty zdarzenia do daty skazania.

Warto zaznaczyć, że wśród kobiet skazanych za ww. zbrodnie mogły zdarzyć się także osoby, które doznawały uprzednio przemocy ze strony swoich ofiar.

W przypadku ww. przestępstw, pokrzywdzonymi najczęściej były kobiety (niemal 54%), a w dalszej kolejności mężczyźni (niemal 40%) oraz dzieci (6,5%).

Z przytoczonych danych wynika, że odnotowano **łącznie 154 osoby pokrzywdzone ww. przestępstwami** (tabela 2.2). Znaczna część z nich to ofiary śmiertelne, jednakże dokładna liczba osób, które utraciły życie na skutek przemocy domowej w 2021 roku z powodów wskazanych w części wstępnej rozdziału, nie jest wiadoma.

Mając na względzie wspomniany już efekt przesunięcia statystycznego, a także w celu określenia trendu ujawnianej w statystykach sądowych liczby osób pokrzywdzonych tego rodzaju przestępczością, poniżej przedstawiono dane z ostatnich 8 lat, tj. od momentu ich publikacji na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości. Z powyższych danych wynika, że obraz statystyczny 2021 roku potwierdza regułę **stałego trendu wzrostowego liczby osób pokrzywdzonych najcięższymi przestępstwami, najczęściej skutkującymi śmiercią osób najbliższych**. Od 2014 roku, z drobnym odchyleniem w latach 2017 i 2018, widać wyraźny wzrost liczby osób pokrzywdzonych, więc najprawdopodobniej dotyczy on także większej liczby ofiar śmiertelnych przemocy domowej.

Tabela 2.2. Liczba osób pokrzywdzonych przemocą w rodzinie ustalona w sprawach rozpoznawanych w sądach okręgowych w Polsce w latach 2014–2021

Rodzaje przestępstw z Kodeksu karnego	Liczba osób pokrzywdzonych przemocą w rodzinie ustalona w sprawach rozpoznawanych w sądach okręgowych							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
148 § 1 k.k.	73	83	80	61	60	60	75	92
148 § 2 k.k.	4	2	20	10	3	12	0	29
148 § 3 k.k.	0	2	0	0	1	2	40	1
148 § 4 k.k.	1	0	1	0	0	0	2	1
156 § 1 i 3 k.k.	16	19	10	18	29	31	19	31
<b>Łącznie</b>	<b>94</b>	<b>106</b>	<b>111</b>	<b>89</b>	<b>93</b>	<b>105</b>	<b>136</b>	<b>154</b>

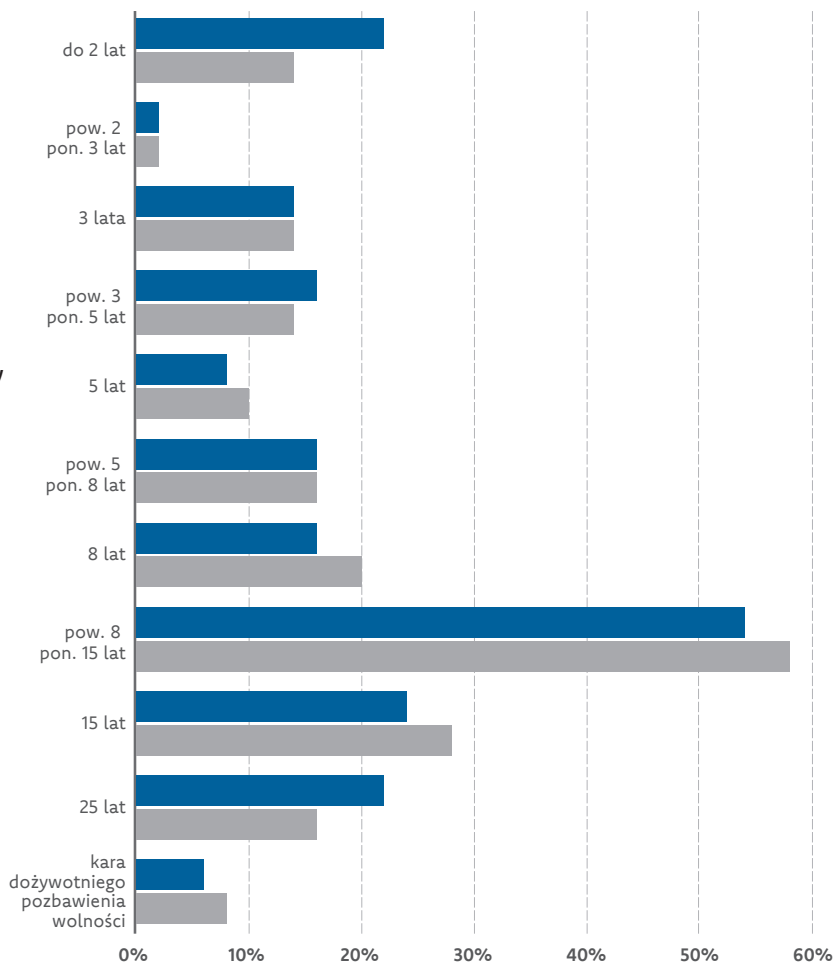
Analizie poddano także wymiary kar pozbawienia wolności, orzekane wobec sprawców zabójstw i ciężkich uszkodzeń ciała, w tym ze skutkiem śmiertelnym. Najczęściej sądy (niemal w 30%) wymierzały kary w granicach powyżej 8 lat, a poniżej 15 lat. Wymiar kary 15 lat pozbawienia wolności wymierzono w 2021 roku w 14% przypadków, 8 lat pozbawienia wolności w 10%, zaś karę 25 lat pozbawienia wolności w 8%, a z dożywotnim pozbawieniem wolności w 4% kar. Łącznie kary pozbawienia wolności: od 5 lat do dożywotniego pozbawienia wolności łącznie, stanowiły 78% wszystkich kar pozbawienia wolności.

Dla porównania analizie poddano też wymiary kar pozbawienia wolności, orzekane wobec sprawców zabójstw i ciężkich uszkodzeń ciała, w tym ze skutkiem śmiertelnym we wszystkich innych sprawach, bez ujęcia ww. spraw z zastosowaniem przemocy w rodzinie (wykres 2.1 na następnej stronie).

Dane pozwalają na sformułowanie wniosku, że czyny dotyczące przemocy w rodzinie skutkujące, bądź z dużą dozą prawdopodobieństwa mogące skutkować śmiercią osoby najbliższej, są surowiej oceniane i karane przez sąd, aniżeli wszystkie inne tego typu sprawy.

**Wykres 2.1.**  
**Porównanie stosunku procentowego wymiaru kary pozbawienia wolności orzekanej w sądach okręgowych w Polsce w 2021 roku z art. 148 § 1–4 k.k. i 156 § 1 i 3 k.k. w sprawach ogółem do spraw dotyczących przemocy w rodzinie**

■ Przemoc w rodzinie  
 ■ Ogółem



## Wnioski z analizy danych z prokuratur i sądów powszechnych

Podsumowując powyższe należy wskazać, że na podstawie obecnych sądowych i prokuratorskich sprawozdań (formularzy) statystycznych, nie można dokonać ustalenia liczby osób, które straciły życie na skutek działania sprawców przemocy w rodzinie.

Powyższe wnioski prowadzą do konkluzji, że w celu diagnozy zjawiska i ustalenia liczby śmiertelnych przypadków przemocy domowej należy:

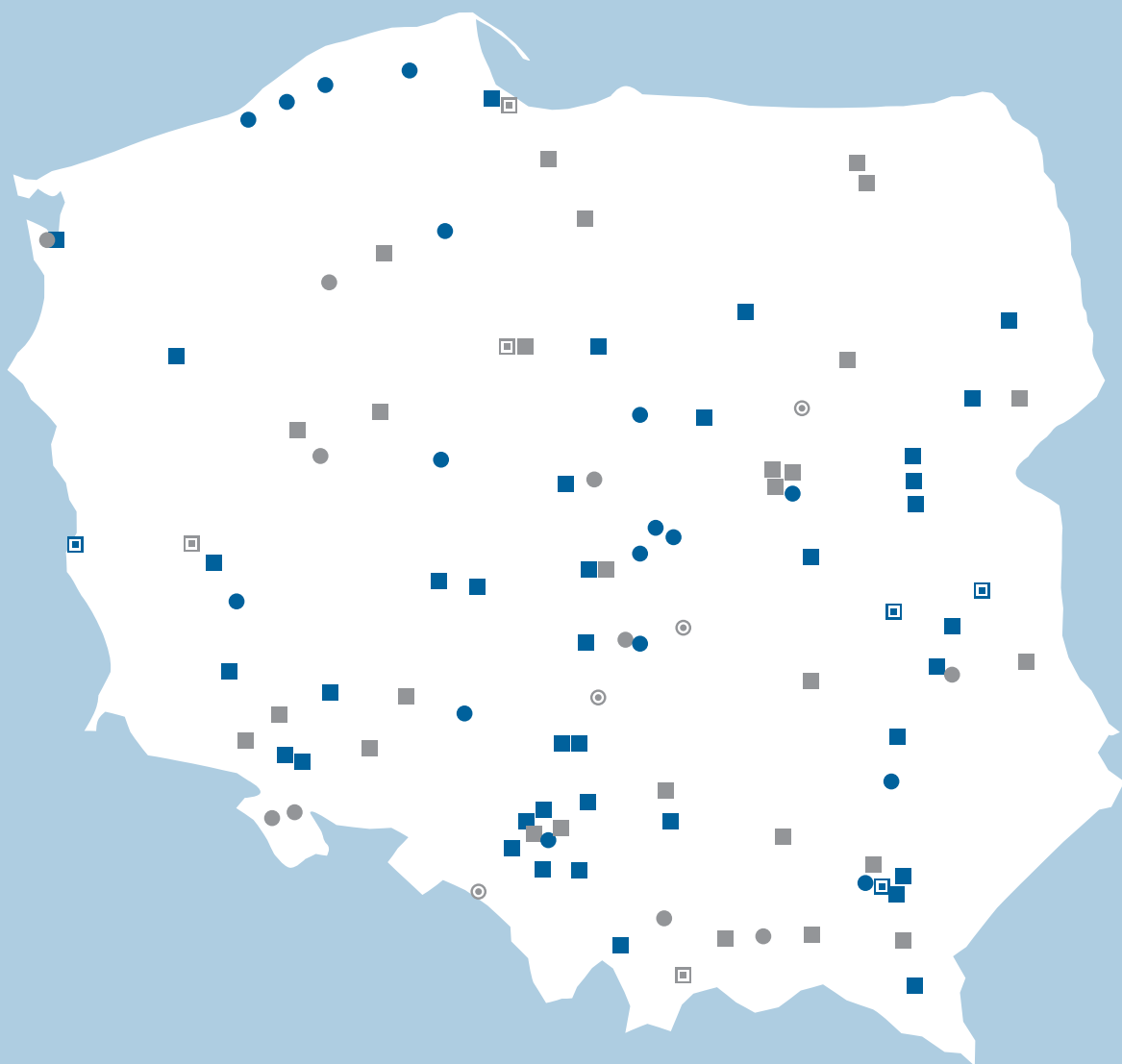
- » dokonać gruntownej analizy formularzy statystycznych Policji oraz prokuratury i wprowadzić tam zmiany umożliwiające gromadzenie i przetwarzanie danych dostępnych w aktach



postępowań przygotowawczych w zakresie śmierci osób pokrzywdzonych,

- » odnotowywać i raportować sprawy ze skutkiem śmiertelnym, powstałym w danym roku w wyniku stosowania przemocy domowej, bez względu na sposób ich zakończenia (wniesienie aktu oskarżenia do sądu, umorzenie postępowania np. na skutek samobójczej śmierci sprawcy),
- » osobno odnotowywać i raportować przypadki tzw. zabójstwa sycydalnego, polegającego na usiłowaniu bądź pozbawieniu życia osób najbliższych, a następnie odebraniu sobie życia. Tego typu przypadki w chwili obecnej są nie do wykrycia przez system sprawozdawczy,
- » dodać w sądowych formularzach statystycznych (MS-S6o) informację o liczbie ofiar śmiertelnych na skutek przemocy w rodzinie, które wynikają z opisu czynu, jak i przyjętej kwalifikacji prawnej w wydanym orzeczeniu kończącym postępowanie sądowe,
- » dołączyć do obecnego lub przyszłego Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie obowiązek raportowania przez poszczególne resorty danych dotyczących liczby zabójstw osób doznających przemocy w rodzinie.

Z wniosków raportu wynika, że choć poszczególne służby zajmują się przypadkami zabójstwa osób w wyniku przemocy w rodzinie, to **państwo polskie zdaje się nie dostrzegać wagi problemu**. Nie ma bowiem zbiorczej wiedzy na temat takich zdarzeń, ich skali oraz diagnozy i w związku z tym nie podejmuje się żadnych działań mających na celu zapobieganie i przeciwdziałanie tego typu zjawiskom. Można zaobserwować typowo resortowe podejście do problemu, tj. gromadzenie szątkowe danych statystycznych w ramach działania poszczególnych służb, bez ich analizy, wzajemnej wymiany, a także koordynacji w gromadzeniu i zbiorczym opracowywaniu na szczeblu jednego z organów centralnych, a wreszcie raportowaniu decyzyjnej władzy wykonawczej i ustawodawczej w celu ograniczenia bądź wyeliminowania zjawiska.



### Mapa śmiertelnych przypadków związanych z przemocą domową w 2021 roku

**Płeć sprawcy: Mężczyźni**

- Zabójstwo partnerki
- Inna forma zabójstwa

*Zabójstwa połączone z samobójstwem sprawcy*

- Zabójstwo partnerki
- Inna forma zabójstwa

**Płeć sprawcy: Kobiety**

- Zabójstwo partnera
- Inna forma zabójstwa

*Zabójstwa połączone z samobójstwem sprawcy*

- Zabójstwo partnera
- Inna forma zabójstwa

## 3

## Śmierć z ręki najbliższych – monitoring mediów

dr Magdalena Grzyb, prof. Witold Klaus, dr hab. Dagmara Woźniakowska-Fajst

Równoległe z poszukiwaniem danych w oficjalnych statystykach, postanowiliśmy wdrożyć jeszcze jedną metodę badawczą, jaką jest monitoring mediów. W kryminologii znany jest fakt, że wiadomości medialne zawierające informacje o przemocy są dla odbiorców atrakcyjne i przyciągają ich uwagę, zwłaszcza w sytuacjach, gdy chodzi o przemoc ekstremalną w postaci zabójstwa lub usiłowania zabójstwa<sup>1</sup>. Choć stanowią one znikomy odsetek ogółu czynów przestępczych (w Polsce w ostatnim dziesięcioleciu notowanych przez Policję jest średnio między 500 a 650 zabójstw rocznie – ale dane te obejmują zarówno dokonane zabójstwa, jak i ich usiłowania<sup>2</sup>), to właśnie one są najczęściej opisywane przez dziennikarzy i dziennikarki. Bardzo istotnym czynnikiem przyciągającym uwagę jest też bliskość<sup>3</sup>: czytelniczki i widzowie żywiej reagują na zdarzenia, które miały miejsce w ich gminie, mieście czy dzielnicy.

Z powyższych względów uznaliśmy, że z uwagi na brak innych danych zasadne jest sprawdzenie, czy w doniesieniach medialnych nie pojawiły się wiadomości o zabójstwach, które miały miejsce między osobami bliskimi. Szczególną uwagę zwracaliśmy na wiadomości lokalne, bowiem w nich dziennikarze bardziej koncentrowali się na relacjach między członkami rodziny, niekiedy zadawali sobie trud porozmawiania z przyjaciółmi czy sąsiadami sprawców i ofiar. Nasze przypuszczenia okazały się słuszne – w mediach znaleźliśmy dużą liczbę przypadków zabójstw osób najbliższych, a ich analiza stanowi oś niniejszego rozdziału.

1 Jewkes, Y. (2010). *Media & Crime*. London, Thousand Oaks, New Dehli, Singapore: SAGE, s. 53–54.

2 *Zabójstwo wg jednostek podziału administracyjnego kraju – przestępstwa stwierdzone, przestępstwa wykryte, % wykrycia*, Komenda Główna Policji, dostępne na: <https://statystyka.policja.pl/download/20/232254/przestepstwa-zabojstwo-do-2021.xlsx> [dostęp: 18.07.2022].

3 Jewkes, Y., op.cit., s. 51–53.

## Metodologia badań

Monitoring mediów dotyczył całego roku 2021 i był prowadzony przede wszystkim za pomocą różnych, służących do tego celu, narzędzi. Skorzystaliśmy również ze wsparcia firmy Press Service, która zajmuje się monitoringiem. Zebrane w ten sposób dane uzupełniliśmy także samodzielnie, przeszukując zasoby internetu przy użyciu przeglądarki i słów kluczowych (jak np. „mąż zabił żonę”, „zabił konkubinę”, „zabił dziewczynę”). Większość materiałów, którymi dysponowaliśmy, to dość krótkie (czasem wręcz zdawkowe) informacje. W badaniach opieraliśmy się na prasie drukowanej oraz przede wszystkim materiałach zamieszczanych na stronach internetowych – czy to gazet lokalnych, czy portali informacyjnych. Badanie nie obejmowało materiałów telewizyjnych czy radiowych, chyba że informacje o zabójstwach w rodzinie znalazły się na ich portalach internetowych w formie tekstu.

Wszystkie materiały były zgromadzone za pomocą przygotowanej specjalnie w tym celu **ankiety badawczej**, w której skoncentrowaliśmy się na następujących obszarach: **informacje o zdarzeniu** (data, miejscowość), kto był jego ofiarą lub ofiarami, ilu sprawców było zaangażowanych w zdarzenie. Zbierając informacje o zdarzeniach, zwracaliśmy także uwagę na to, czy charakter zdarzenia wskazywał na **zabójstwo suicydalne**, czyli takie, w którym sprawca zabójstwa targnął się na swoje życie (zob. także rozdział 4).

Następnie koncentrowaliśmy uwagę na **sprawcy lub sprawczyni zabójstwa**. Jeżeli było to możliwe na podstawie materiału, którym dysponowaliśmy, odnotowywaliśmy informacje o ich płci, wieku, obywatelstwie, narodowości, wielkości miejscowości, w której sprawca lub sprawczyni mieszkali, o ich wykształceniu, aktywności zawodowej, uzależnieniach, poczytalności w chwili czynu, wcześniejszej karalności. Zwracaliśmy także uwagę, czy w materiałach prasowych pojawiały się informacje o występującej wcześniej przemocy w rodzinie albo o prowadzeniu w rodzinie procedury „Niebieskie Karty”. Odnotowywaliśmy także, czy wobec sprawcy lub sprawczyni zastosowano środek zapobiegawczy.

Kolejny obszar badawczy to **informacje dotyczące osób pokrzywdzonych**. Tu także zbieraliśmy dane ze wskazaniem ich płci i wieku, ale także relacji, jaka łączyła ofiarę ze sprawcą czy sprawczynią. Istotne wydawało się nam również, czy mieszkali oni wspólnie w chwili popełnienia czynu. Podobnie jak w przypadku sprawcy, staraliśmy się zgromadzić informacje o obywatelstwie, narodowości, wielkości miejscowości, w której mieszkała osoba pokrzywdzona, o jej wykształceniu i aktywności zawodowej. Zwracaliśmy też uwagę, czy ofiary borykały się z jakimiś uzależnieniami i czy były

wcześniej karane (oraz jeśli tak, to za co). Odnotowywaliśmy także, czy sprawca i osoba pokrzywdzona mieli wspólne dzieci.

Ostatni komponent badawczy dotyczył **innych okoliczności zdarzenia**, takich jak pełniejszy opis sytuacji, miejsce czynu, motywację sprawcy lub sprawczyni, a także informacje dotyczące postępowania karnego.

Z jednej strony **monitoring mediów** należy uznać za sukces, ponieważ **okazał się on najskuteczniejszą z obranych przez nas metod badawczych. W ten sposób udało nam się zebrać informacje o 107 zdarzeniach, w których doszło do zabójstwa.** W zdarzeniach tych pojawiło się **111 sprawców i sprawczyń, a śmierć w wyniku ich działania poniosło 119 osób pokrzywdzonych.** Odnotowywaliśmy wyłącznie przypadki, gdy co najmniej jedna osoba została zabita. Trzeba jednak pamiętać, że na pewno nie udało nam się dotrzeć do wszystkich podobnych spraw i zapewne były zdarzenia, które nie zostały odnotowane w naszej bazie. W analizach ilościowych pominięliśmy także 9 zdarzeń, w które byli zaangażowani obywatele polscy (jako sprawcy bądź ofiary), ale miały one miejsce za granicą.

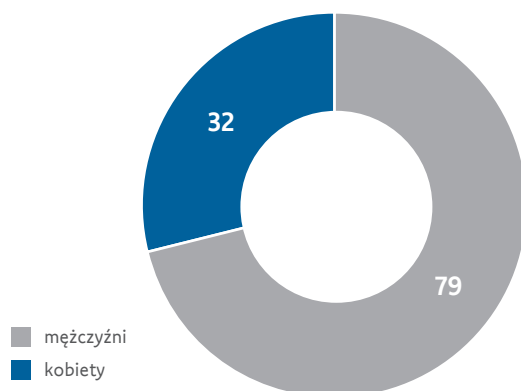
Z drugiej strony w wielu przypadkach nie udało nam się pozyskać szczegółowych informacji dotyczących profili społecznych osób zaangażowanych w tragedie, wielokrotnie motywacja zabójcy jest tylko domniemaniem bądź nie została ustalona przez dziennikarzy. Materiały medialne należałoby więc potraktować jako bardzo cenne, ale jednak niepełne oraz często niepewne źródło informacji. Warto także zaznaczyć, że w artykule pisany kilka dni po zdarzeniu niewiele jest danych, bo szczegółowe informacje śledczy ustalają w trakcie postępowania przygotowawczego. Rzadko znajdują one potem odzwierciedlenie w materiałach medialnych (choć w kilku przypadkach dotarliśmy do tekstów napisanych po pewnym czasie i uzupełnionych o część brakujących danych). Sprawy te czasem ponownie trafiają do mediów na etapie postępowania sądowego – jednak od popełnienia czynu do skazania mija przynajmniej kilkanaście miesięcy. Ponadto warto pamiętać, że materiał, na którym się opieraliśmy, nie przeszedł weryfikacji sądowej – będziemy tu opisywać domniemanych sprawców czy sprawczyni, których wina nie została potwierdzona w postępowaniu sądowym. Stąd zasadne wydaje się kontynuowanie badań na przykład w postaci analizy akt spraw karnych dotyczących zgromadzonych przez nas zdarzeń.

## Sprawcy zabójstw osób bliskich

Analizę spraw medialnych warto rozpocząć od pokazania medialnego obrazu sprawców, jaki wyłania się z zebranego materiału

badawczego. Łącznie **na 107 spraw zarejestrowano 111 sprawców zabójstw związanych z przemocą** w szeroko rozumianej rodzinie. Zgodnie z przewidywaniami, zdecydowaną większość z nich stanowili mężczyźni (79 osób). W przebadanych sprawach pojawiły się także 32 kobiety (wykres 3.1).

Wykres 3.1. Płeć sprawców zabójstw związanych z przemocą w rodzinie (w liczbach bezwzględnych)



**Sprawcy najczęściej działali samodzielnie.** Jedynie w 4 przypadkach wystąpiło dwoje sprawców, w tym w trzech przypadkach sprawcami były pary mieszane. W dwóch przypadkach śmierć z rąk sprawców poniosły małe dzieci (trzylatka<sup>4</sup> i półtoramiesięczne niemowlę<sup>5</sup>), które zmarły w wyniku pobicia przez partnerów ich matek. Kobiety były współwinne śmierci dzieci poprzez swoje zaniechanie lub nieudzielenie pomocy pobitemu dziecku. W trzecim przypadku żona ze swoim kochankiem zaplanowali zabójstwo jej męża, który został zaatakowany na ulicy przez kochanka kobiety i kilkanaście razy ugodzony nożem<sup>6</sup>. W ostatniej sprawie dwaj bracia bliźniacy w trakcie rodzinnej kłótni zabili swojego starszego brata<sup>7</sup>.

Jeśli chodzi o wiek sprawców, znakomita większość z nich to osoby między 30. a 45. rokiem życia, niezależnie od płci (wykres 3.2). Pięcioro sprawców było niepełnoletnich. Jeden z nich, 13-latek, najmłodsza osoba w naszym badaniu, stanął w obronie matki przed jej agresywnym konkubentem i podczas bójki śmiertelnie ugodził go nożem<sup>8</sup>. W drugiej sprawie 15-latek zabił swoją 13-letnią

4 <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/wroclaw/smierc-hani-z-klodzka-prokuratura-oskarza-matke-i-jej-konkubenta/6b7m768>

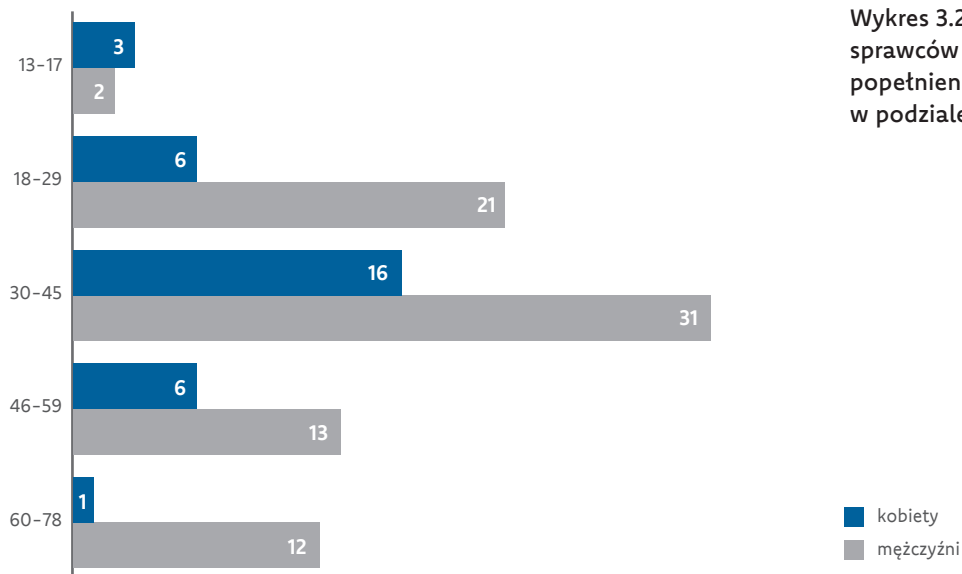
5 <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2021-11-30/zlotow-zabojstwo-15-miesiecznego-dziecka-areszt-dla-matki-i-jej-partnera/>

6 <https://dziennikbaltycki.pl/zabojstwo-w-malborku-nozownik-zaatakowal-na-jednym-z-osiedli-zadal-36latkowi-killkanascie-ciosow-nozem/ar/c1-15880373>

7 <https://wiadomosci.radiozet.pl/Polska/Ilza-k.-Radomia.-Smierc-podczas-awantury.-18-letni-blizniacy-z-zarzutem-zabojstwa-starszego-brata>

8 <https://walbrzych.naszemiasto.pl/tragedia-na-armii-krajowej-w-walbrzychu-13-latek-zabil/ar/c1-8408341>

dziewczynę, która była z nim w ciąży. Sprawca zadał dziewczynie wiele ciosów nożem<sup>9</sup>. Kolejne trzy przypadki dotyczyły dziewcząt – dwie z nich zabiły swoje babcie (więcej w podrozdziale „Zabójstwo babci”), a trzecia, 17-latką zabiła swoje dopiero co urodzone dziecko, w domu, w łazience. Ciążę ukrywała przed rodziną – ojcem, z którym mieszkała, oraz starszym od niej o 7 lat partnerem, co do którego nie wiadomo, czy był ojcem niemowlęcia<sup>10</sup>.



Wykres 3.2. Wiek sprawców w chwili popełnienia czynu w podziale na płeć

W najstarszej grupie sprawców dominują mężczyźni. Tylko jedna kobieta dokonała zabójstwa, mając lat 64 – podpaliła męża, który znęcał się nad nią przez całe życie. Przy kolejnej kłótni, gdy pijany wrócił do domu i ją wyzywał, chwyciła za podpałkę do grilla, oblała nią mężczyznę i podpaliła. Choć rozpoczęła akcję ratunkową i prysznicem próbowała ugasić płonącego męża, jego poparzenia były na tyle poważne, że mężczyzna zmarł. Kobieta twierdziła, że chciała jedynie nastraszyć męża, a nie go zabić<sup>11</sup>. Jeśli chodzi o mężczyzn, którzy ukończyli 60 lat, to w 11 przypadkach zabili oni swoje partnerki lub były partnerki. Warto zaznaczyć, że aż sześciu z nich usiłowało popełnić samobójstwo po dokonaniu czynu. Ostatni sprawca, będąc pod wpływem alkoholu, zabił swojego

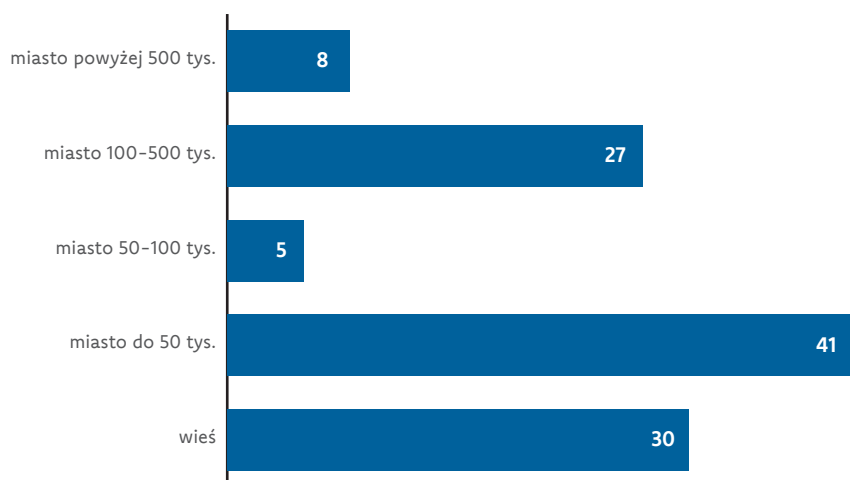
9 <https://dziendobry.tvn.pl/newsy/piekary-slaskie-15-latek-zabil-13-latke-w-ciazy-5529410>

10 [https://kutno.naszemiasto.pl/lodzkie-nastoletnia-matka-zabila-dziecko-po-porodzie-co/ar/c1-8074307?fbclid=IwAR1OJz\\_-C5tAoWgr9Lr3597zjPnasL\\_gHSM51w4TWWJCGOiPcsyklpXpus](https://kutno.naszemiasto.pl/lodzkie-nastoletnia-matka-zabila-dziecko-po-porodzie-co/ar/c1-8074307?fbclid=IwAR1OJz_-C5tAoWgr9Lr3597zjPnasL_gHSM51w4TWWJCGOiPcsyklpXpus)

11 <https://lodz.se.pl/podpalila-meza-tyrana-cale-zycie-sie-nade-mna-znecal-horror-pod-skierniewicami-aa-estM-uww4-vthj.html?fbclid=IwAR1Sbq9jD8PCjMpk8wANpsm5NzSQHhc2U92BSBCEsuRgmWeiOP-68HvzoFs>

39-letniego syna<sup>12</sup>. Pięciu sprawców przekroczyło 70. rok życia. Najstarszy miał 78 lat – napadł on na ulicy swoją byłą żonę, którą zmasakrował siekierą<sup>13</sup>.

Wykres 3.3. Miejsce zamieszkania sprawców



Praktycznie wszyscy sprawcy i sprawczynie posiadali polskie obywatelstwo. W dwóch sprawach zabójstw dokonali obywatele innych państw – Ukrainy oraz Rosji. **Zdecydowana większość sprawców (łącznie 2/3 ogółu) mieszkała na wsi oraz w małych miastach poniżej 50 tys. mieszkańców** (wykres 3.3). Według danych GUS w miejscowościach mniejszych niż 50 tys. mieszkańców (łącznie z wsiami) mieszka w sumie 40% Polek i Polaków<sup>14</sup>. Ta nadreprezentacja informacji medialnych z mniejszych miejscowości wynika prawdopodobnie nie z tego, że to właśnie tam popełnianych jest więcej zabójstw związanych z relacjami domowymi czy rodzinnymi, a z faktu, że w tych miejscowościach takie informacje przebijają się znacznie szybciej i częściej do prasy. Ludzie się znają, społeczności są mniejsze, zabójstwo kogoś znajomego jest dla nich szokiem. Stąd lokalni dziennikarze czy dziennikarki częściej piszą o tych zdarzeniach.

**Niewielka część sprawców była wcześniej karana** – a przynajmniej taka informacja znalazła się w małej liczbie analizowanych przez nas materiałów prasowych (z dużym prawdopodobieństwem można przyjąć, że karanych sprawców było znacznie więcej). Łącznie

12 <https://www.dts24.pl/nowy-sacz-zgloszono-morderstwo-policja-znalazla-cialo/>

13 <https://wiadomosci.wp.pl/makabra-w-czestochowie-mezczyzna-mial-zabic-kobietę-siekiera-6713858082085600a>

14 *Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2018 r. Stan w dniu 31 XII (2019)*. GUS, Warszawa. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/ludnosc-stan-i-struktura-oraz-ruch-naturalny-w-przekroju-terytorialnym-w-2018-r-stan-w-dniu-31-xii,6,25.html>



10 osób, z których większość popełniała w przeszłości różnego rodzaju czyny agresywne, jak pobicia, rozboje czy też przestępstwa seksualne, w tym była notowana za znęcanie się nad bliskimi. Jeden z zabójców spędził w więzieniu około 20 lat, był agresywny, stosował wielokrotnie przemoc wobec żony, którą w końcu tak mocno pobił, że w wyniku obrażeń zmarła w szpitalu<sup>15</sup>. Inny, zanim zabił swoją konkubinę, raniąc ją nożem i dusząc, wcześniej był karany za napaść z nożem na inną kobietę<sup>16</sup>. Kolejny sprawca był wcześniej wielokrotnie karany, w tym za stosowanie przemocy domowej. W 2021 roku pod wpływem alkoholu naszedł swoją byłą żonę i jej nowego partnera, który, chcąc obronić kobietę przed zadającym jej ciosy nożem sprawcą, sam został ugodzony i zmarł w wyniku tych obrażeń<sup>17</sup>.

**Sprawcy często popełniali czyny pod wpływem alkoholu.** Z informacji medialnych wynika, że 35 z nich (czyli prawie jedna trzecia) była pod wpływem alkoholu lub narkotyków (2 osoby) w chwili popełnienia czynu. Ponadto, zdaniem dziennikarzy i dziennikarek, 16 sprawców było uzależnionych od różnych substancji psychoaktywnych, zdecydowana większość (poza jedną osobą) od alkoholu lub krzyżowo – od alkoholu i narkotyków. Liczby te prawdopodobnie są zaniżone, bowiem przedstawiciele mediów mogli nie mieć pełnej wiedzy o tym, w jakich okolicznościach dokładnie doszło do popełnienia opisywanego przez nich czynu. Obecność alkoholu jako ważnego czynnika wpływającego na przebieg opisywanych zdarzeń miała najczęściej dwie różne formy.

W części przypadków urządzane było przyjęcie czy spotkanie, podczas którego wspólnie spożywano alkohol. Potem sytuacja wymykała się spod kontroli i jedna z osób w wyniku kłótni sięgała np. po nóż (czy rzadziej inną broń). Tak było w przypadku zabójstwa matki przez jej syna – oboje nadużywali alkoholu i podczas jednej z wielu kłótni syn sięgnął po nóż i zabił nim matkę, zadając jej kilkanaście ciosów<sup>18</sup>. W innej sprawie mężczyzna podczas zakrapianego alkoholem wieczoru kilkakrotnie uderzył swoją partnerkę w brzuch, która w wyniku odniesionych obrażeń wewnętrznych po kilku dniach zmarła w szpitalu (do końca chroniąc swojego

---

15 [https://fakty.lca.pl/legnica,news,83996,Nie\\_yje\\_kobieta\\_C\\_rka\\_oskar\\_a\\_ojczyrna\\_o\\_zbrodni\\_.html](https://fakty.lca.pl/legnica,news,83996,Nie_yje_kobieta_C_rka_oskar_a_ojczyrna_o_zbrodni_.html)

16 <https://gazetakrakowska.pl/oswiecim-zadal-partnerce-ciosy-nozem-sprezynowym-i-dusil-przescieradlem-potem-martwej-zrobil-zdjecie/ar/c1-16127717>

17 <https://kurierlubelski.pl/zabojstwo-kobiety-w-lubartowie-jej-byly-maz-mial-wczesniej-konflikty-z-prawem/ar/c1-15708642>

18 <https://nto.pl/zabojstwo-w-namyslowie-syn-zabil-nozem-mysliwskim-wlasna-matke-szokujace-kulisy-zbrodni/ar/c1-16017647>

konkubenta i twierdząc, że pobił ją na ulicy nieznany sprawca)<sup>19</sup>. Czasem spotkania przy alkoholu odbywały się w większym gronie kilku osób – jak w Lublinie, gdy podczas takiej prywatki mężczyzna zaczął wypominać zdrady swojej partnerce, następnie wyciągnął nóż i zadał jej kilka ciosów w obecności ich wspólnych znajomych<sup>20</sup>, czy w Błaszczkach, gdzie mężczyzna podczas spotkania związanego z alkoholem rzucił się na swoją żonę, którą wielokrotnie dźgnął nożem, w wyniku czego pozbawił ją życia. Pobił także dotkliwie znajomego, z którym wspólnie spędzali ten wieczór<sup>21</sup>. Podobna sytuacja miała miejsce w Słupsku – po spotkaniu przy alkoholu w większym gronie i zapewne kłótni, to partnerka zadała nożem dwa ciosy swojemu konkubentowi, a następnie wyszła z mieszkania. Gdy do niego wróciła, mężczyzna leżał wykrwawiony<sup>22</sup>.

Druga kategoria spraw dotyczyła sytuacji, gdy sprawca był pod wpływem alkoholu i albo wracał do domu, w którym urządzał awanturę (jak w zabójstwie we Wrocławiu, w którym w środku nocy podczas kłótni pijany mężczyzna wypchnął z okna swoją żonę<sup>23</sup> albo wnuczek, który wrócił do domu pijany i zamordował swoją 90-letnią babcię, ponieważ nie chciała dać mu pieniędzy<sup>24</sup>), albo nachodził swoją byłą partnerkę w innym miejscu, w którym ona mieszkała, i tam ją atakował (jak w Kozłowie, gdzie pijany mężczyzna wtargnął do domu byłej partnerki, zaatakował ją, ich syna oraz kolegę syna, który na skutek pobicia zmarł<sup>25</sup>, czy w Rypinie, gdzie pijany mężczyzna przyszedł do mieszkania byłej żony i na oczach ich 7-letniej córki wielokrotnie ugodził ją nożem<sup>26</sup>).

W przypadku 3 sprawców media podały informację, że ich **po-czytalność była ograniczona**. Dwoje z nich zabiło swoich rodziców – jeden 73-letniego ojca, z którym wspólnie pracował, wielokrotnie

---

19 <https://tvn24.pl/katowice/czestochowa-pobita-kobieta-zmarla-w-szpitalu-5026381?fbclid=IwAR2HLS7sEokNBnkPQVWaB8bOIFCRKYbKEu0u4zn7aYgSuTa9lj--DRvWVOVQ>

20 <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/lublin/lublin-podejrzany-o-zabojstwo-31-letniej-kobiety-uslyszal-zarzuty-grozi-mu-dozywocie/ge3btz1>

21 <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/lodz/lodz-brutalne-zabojstwo-podczas-libacji-zabil-zone-a-pozniej-skatowal-kolege/jzhq0de>

22 <https://gp24.pl/anna-i-aresztowana-podejrzana-o-zabojstwo-przyznala-sie-do-zbrodni/ar/c1-15796644>

23 <https://wroclaw.wyborcza.pl/wroclaw/7,35771,27476041,zarzut-zabojstwa-dla-wroclawianina-ktory-wyrzucil-zone-z-drugiego.html>

24 <https://tvn24.pl/polska/olchowiec-zabil-swoja-90-letnia-babcie-stanie-przed-sadem-26-latek-przyznal-sie-do-winy-5458950>

25 <https://dziennikpolski24.pl/zabojstwo-10latka-kozlow-zyje-sobotnia-tragedia-mieszkanicy-w-szoku/ar/c16-15515239>

26 <https://bydgoszcz.tvp.pl/51653058/35-latka-zabita-w-rypinie>

uderzając go nożem<sup>27</sup>, drugi, także nożem, zaatakował swoją matkę<sup>28</sup>. W obu tych przypadkach wcześniej doszło do kłótni między rodzicami a ich synami. Trzeci przypadek ma zupełnie inny charakter – 26-latka doprowadziła do śmierci swoje 5-miesięczne dziecko. Chłopiec miał zapalenie płuc i często płakał. Matka, chcąc go uciszyć, włożyła mu do ust pieluchę, czym doprowadziła do jego uduszenia<sup>29</sup>. We wszystkich powyższych przypadkach sprawcy zostali umieszczeni na badaniach w zakładzie psychiatrycznym, wszyscy prawdopodobnie posiadali jakiś stopień niepełnosprawności intelektualnej.

## Ofiary zabójstw w rodzinie

Monitoring mediów przyniósł informacje o **119 ofiarach zdarzeń śmiertelnych**, co do których można było podejrzewać, że ponieśli śmierć z ręki osób najbliższych. Warto podkreślić raz jeszcze, że na etapie, na którym analizowaliśmy sprawy, mieliśmy do czynienia z uzasadnionymi podejrzeniami, natomiast daleko jeszcze było do postawienia aktu oskarżenia, a tym bardziej skazania sprawcy. W 91 przypadkach w zdarzeniu pojawiała się jedna osoba pokrzywdzona, w 3 przypadkach były to 2 osoby, także w 3 przypadkach w jednym zdarzeniu śmierć poniosły jednocześnie aż 3 osoby. W dwóch przypadkach prawdopodobnymi sprawczyniami były matki dzieci, które pozbawiły życia swoje dzieci (każda trójki).

Jedna z tych sytuacji miała miejsce w Lublinie, gdzie 26-letnia kobieta udusiła trójkę swoich dzieci w wieku od 9 miesięcy do 4 lat. Rodzina ta żyła w trudnych warunkach materialnych, ojciec dzieci odbywał karę pozbawienia wolności<sup>30</sup>.

W tym miejscu należy także wspomnieć, że gdy mówimy o poważnych przestępstwach, to dotyczą one nie tylko ofiar bezpośrednich (w tym przypadku osób zabitych), ale także **ofiar pośrednich**.

---

27 <https://www.o2.pl/informacje/syn-zabil-ojca-sasiedzi-wiedzieli-ze-cos-nie-gra-on-był-dziwny-przerazał-mnie-6638439989451328a>

28 <https://nto.pl/zabojstwo-w-namyslowie-syn-zabil-nozem-mysliwskim-wlasna-matke-szokujace-kulisy-zbrodni/ar/c1-16017647>

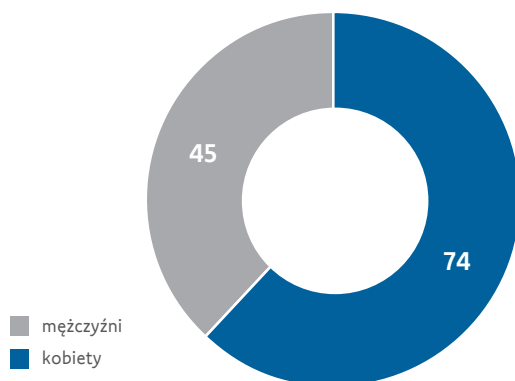
29 <https://gazetalubuska.pl/prokuratura-zabila-swoje-5miesieczne-dziecko-final-sledztwa/ar/c1-16055003>

30 <https://www.lublin112.pl/ciala-trojki-dzieci-bez-oznak-zycia-w-domu-w-lublinie-wstepna-przyczyna-smierci-uduszenie/> [dostęp: 08.07.2022]. Z kolejnych doniesień prasowych, dowiadujemy się, że prokuratura zawnioskowała o umorzenie postępowania wobec zabójczyni, ponieważ biegli psychiatrzy orzekli, że była ona niepoczytalna w chwili popełnienia czynu. Zawnioskowała także o zastosowanie środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia jej w zakładzie zamkniętym (<https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/mloda-matka-zabila-trojke-swoich-dzieci-nie-trafi-do-wiezienia,n,1000308789.html>) [dostęp: 08.07.2022].

Będą to przede wszystkim **osoby bliskie ofiarom zabójstwa**, dla których strata będzie na ogół wiązała się z ogromnym cierpieniem psychicznym, a także innego rodzaju trudnościami, np. utratą poczucia bezpieczeństwa czy źródła utrzymania. W czterech analizowanych przypadkach ofiarami pośrednimi były także na przykład świadkinie zabójstwa. Dwukrotnie córki zamordowanych kobiet (3 i 7-letnia) oraz w jednym przypadku babcia sprawcy i w jednym żona ofiary.

Wśród ofiar dominowały kobiety, które stanowiły niemal 2/3 wszystkich osób pokrzywdzonych (wykres 3.4). Ta dysproporcja nie dotyczy jednak zamordowanych dzieci. Spośród 17 niepełnoletnich ofiar 9 było dziewczynkami, a 8 chłopcami.

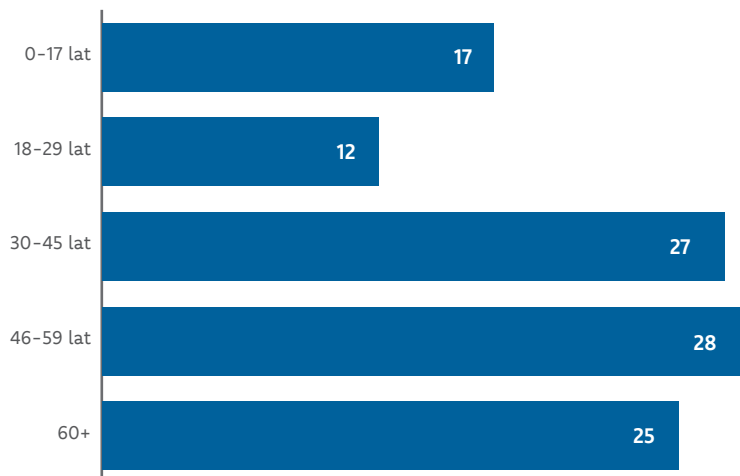
Wykres 3.4. Płeć osób pokrzywdzonych zabójstwem (w liczbach bezwzględnych)



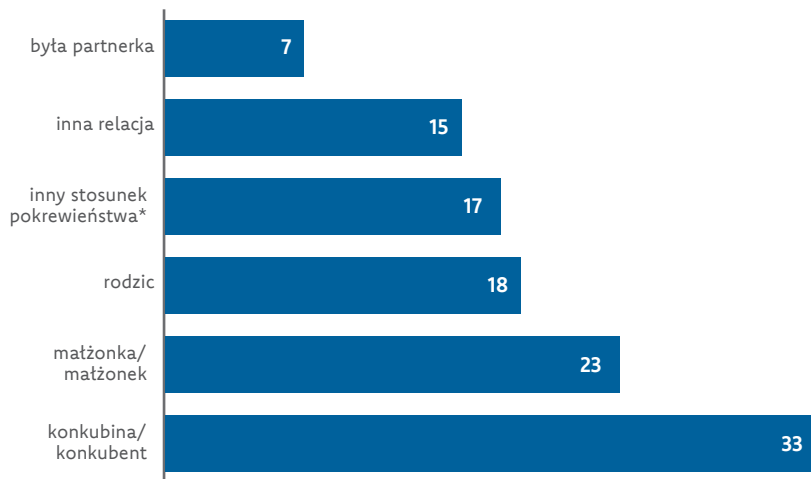
Jeśli chodzi o wiek osób pokrzywdzonych, to siedemnaścioro spośród nich było jeszcze dziećmi (wykres 3.5). Biorąc pod uwagę, że większość osób zabitych to osoby pozostające we wspólnym pożyciu (będzie o tym mowa poniżej), nie dziwi fakt, że najliczniejszą grupę pokrzywdzonych stanowią osoby w wieku średnim, między 30. a 59. rokiem życia.

Wykres 3.5. Rozkład wieku osób pokrzywdzonych zabójstwem (w liczbach bezwzględnych)

Uwaga: liczba ofiar na wykresie sumuje się do 109, w pozostałych przypadkach brak było danych



Jeśli chodzi o więzi łączące ofiary i ich zabójców, to w ponad połowie przypadków osobami zaatakowanymi byli małżonkowie lub partnerzy (częściej małżonki lub partnerki). Były partnerki stanowiły 7 ofiar (wykres 3.6). W 18 przypadkach pokrzywdzonymi byli rodzice zabójców. Następną dużą grupę stanowili krewni sprawców. Tutaj w większości były to ich dzieci (choć nie wszystkie zabite dzieci były ofiarami swoich rodziców), a drugą stosunkowo liczną grupą byli babcie i dziadkowie. 15 przypadków ujętych jako „inna relacja” to osoby powinowate i w jakiś sposób związane ze sprawcą (znajomi, nowi partnerzy ofiar czy ojczymowie).



**Wykres 3.6. Relacje łączące osoby pokrzywdzone zabójstwem ze sprawcami (w liczbach bezwzględnych)**

Uwaga: liczba ofiar na wykresie sumuje się do 113, w pozostałych przypadkach brak było danych

\* „inny stosunek pokrewieństwa” to relacje krewniacze inne niż rodzic-dziecko (np. ciotka-siostrzeniec czy wnuczka-babcia)

Zaledwie w jednym przypadku ofiara była dla sprawcy zupełnie obcą osobą, aczkolwiek sprawa miała tło przemocy rodzinnej. Do wydarzenia doszło w Kozłowie, gdzie 35-letni mężczyzna przyszedł do domu byłej żony i ich 13-letniego syna. W przeszłości stosował przemoc, w rodzinie była prowadzona procedura „Niebieskie Karty”, a sprawca miał zakaz zbliżania się do rodziny. W domu zastał syna i jego 10-letniego kolegę. Mężczyzna miał ze sobą metalową rurkę, którą ciężko pobił obu chłopców. Gdy do domu wróciła jego żona, również została pobita. Ataku nie przeżył 10-latek, kolega syna, który na miejscu zdarzenia był osobą zupełnie przypadkową<sup>31</sup>.

Niemal wszystkie osoby pokrzywdzone miały obywatelstwo polskie (wśród nich był jeden Holender i jedna Ukrainka).

Gdy myślimy o niebezpieczeństwie, jakie może spotkać kobiety (dla przypomnienia: stanowiły one niemal 2/3 ofiar), najczęściej bierzemy pod uwagę sytuacje, w której sprawca jest osobą zupełnie

31 <https://dziennikpolski24.pl/zabojstwo-10latka-kozlow-zyje-sobotnia-tragedia-mieszkanicy-w-szoku/ar/c16-15515239> [dostęp 08.07.2022].

obcą. Tymczasem dla kobiet niebezpieczeństwo płynie przede wszystkim ze strony osób znajomych: kolegów, przyjaciół, członków rodziny czy partnerów – obecnych albo byłych. Jednym z momentów, kiedy dochodzi do nasilenia przemocy między partnerami jest ten, w którym osoba pokrzywdzona (najczęściej kobieta) decyduje się na zakończenie przemocowego związku. Amerykańskie statystyki dotyczące okoliczności zabójstw kobiet pokazują, że największe prawdopodobieństwo śmiertelnego ataku ze strony partnera pojawia się w czasie przygotowań ofiary do odejścia lub zaraz po rozstaniu<sup>32</sup>. Przykładem była jedna ze spraw, mająca miejsce w Sokółowie Podlaskim, kiedy to 30-latek udusił swoją 34-letnią żonę, która zażądała rozwodu i wyprowadziła się wraz z 3-letnią córką ze wspólnego mieszkania. Do zabójstwa doszło w kamienicy, do której ofiara niedawno się wprowadziła. Powodem rozpadu związku była przemoc stosowana przez męża, polegająca na znęcaniu się, wyzywaniu i okradaniu żony. Po wyprowadzce żony mężczyzna nachodził ją i nękał telefonami<sup>33</sup>.

Innym scenariuszem jest tzw. **zabójstwo tyрана domowego**. Chodzi w tym przypadku o sytuację, w której osoba przez wiele lat krzywdzona zabija swojego oprawcę (często w wyniku szarpaniny, choć czasem może to być zaplanowane działanie, będące formą ucieczki od przemocowego partnera). W tym przypadku ofiara poniekąd przyczynia się do swojej śmierci przez stosowanie przemocy wobec członków rodziny. Sytuacje takie mogą trwać latami, aż wreszcie partnerka lub starsze dziecko agresora zabija go w obronie własnej lub najbliższych<sup>34</sup>. Kilka takich spraw zidentyfikowaliśmy w naszych badaniach i są one opisane w dalszej części raportu. Wydaje się jednak, że taka sytuacja mogła też mieć miejsce na Mauritiusie, gdzie ofiarą padł 49-letni Polak. Zdaniem świadków stosował on przemoc wobec swojej żony, poniżając ją i wielokrotnie gwałcąc. Kobieta, broniąc się przed kolejnym atakiem, zepchnęła go ze schodów, czym doprowadziła do jego zgonu<sup>35</sup>.

---

32 Walker, L.E., Reid Meloy, J. (1998). 'Stalking and Domestic Violence'. In *The Psychology of Stalkig. Critical and Forensic Perspectives*, edited by J. Reid Meloy. SanDiego: Academic Press, s. 140-41.

33 <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/warszawa/sokolow-podlaski-lukasz-s-udusil-zone-ludmile-s-zabral-3-letniej-coreczce-ukochana/efxqt72> [dostęp 05.07.2022].

34 Por. Górka, D. (2019). *Aż Do Śmierci Prawdziwe Historie Przemocy Domowej, Która Zmusza Ofiarę Do Zbrodni*. Białystok: Mova; Budyn-Kulik, M. (2005). *Zabójstwo Tyрана Domowego. Studium Prawnokarne i Wiktymologiczne*. Lublin: Oficyna Wydawnicza VERBA.

35 [https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,114881,27057341,polak-zamordowany-na-mauritiusie-traktowal-mnie-jak-niewolnice.html#do\\_w=57&do\\_v=67&do\\_a=330&s=BoxOpLink](https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,114881,27057341,polak-zamordowany-na-mauritiusie-traktowal-mnie-jak-niewolnice.html#do_w=57&do_v=67&do_a=330&s=BoxOpLink) [dostęp 05.07.2022].

## Charakterystyka zdarzeń

### Rodzaje popełnionych czynów

Materiały prasowe dostarczają niepełnej wiedzy o zdarzeniach. Często artykuły są napisane zdawkowo, „na gorąco” i nie ma wielu informacji o okolicznościach zdarzenia, które są ustalane dopiero później, w toku prowadzonych czynności śledczych. Niemniej jednak badanie materiałów prasowych może też dostarczyć pełniejszego obrazu zabójstw na tle przemocy domowej, gdyż media podają informacje o zabójstwach, w których doszło np. również do samobójstwa sprawcy. Są to sprawy trudne do wychwycenia w badaniach aktowych lub statystykach policyjnych.

Rodzaje popełnionych przez sprawców i sprawczynie czynów przedstawia tabela (3.1). Spośród 107 zbadanych czynów najliczniejszą kategorię stanowiły zabójstwa partnerek. **W niemal 44% wszystkich zabójstw w rodzinie doszło do zabójstwa kobiet przez ich partnerów lub byłych partnerów** (47 przypadków). Spośród nich aż **w ośmiu przypadkach sprawca jednocześnie sam popełnił samobójstwo** (tzw. zabójstwo suicydalne).

Tabela 3.1. Rodzaje czynów w badanym materiale

Rodzaj czynu	Liczba	Odsetek
Zabójstwo partnerki	47	43,9%
Zabójstwo partnera	17	15,9%
Ojcobójstwo (w tym zabójstwo partnerów matek)	7	6,5%
Matkobójstwo	11	10,3%
Zabójstwo babci	3	2,8%
Zabójstwo brata	4	3,8%
Zabójstwo dziecka z systemu rodzinnego	12	11,2%
Inne	6	5,6%
<b>łącznie</b>	<b>107</b>	<b>100%</b>

Kolejną najliczniejszą kategorią są zabójstwa mężczyzn przez ich partnerki (niemal 16%). W dalszej kolejności zabijane były matki przez dzieci oraz dzieci najczęściej przez rodziców, mężczyźni przez swoje rodzeństwo, ojcowie przez synów oraz babcie przez wnuków. Dodatkowo na podstawie zebranych materiałów wyróżniliśmy kategorię innych przypadków, czyli pojedynczych zdarzeń, które nie wpisywały się w żadną z powyżej opisywanych grup i były dokonane w innej konstelacji rodzinnej. Były to sprawy, w których:

- » doszło do zabójstwa obojga dziadków,
- » zabójstwa dokonał siostrzeniec ofiary,



- » został zabity kolega syna sprawcy, który tego dnia nocował u niego w domu,
- » sprawca dokonał potrójnego zabójstwa (zabił brata, jego żonę oraz syna),
- » sprawcą był kochanek małżonki ofiary.

### Zabójstwo partnerki

Najliczniejszą kategorią spośród wszystkich zebranych przypadków jest zabójstwo kobiety przez jej partnera – byłego lub obecnego. Zabójstwo przez partnerów to również najczęstszy rodzaj zabójstw, których ofiarami padają kobiety<sup>36</sup>. Jeśli chodzi o relację łączącą pokrzywdzoną ze sprawcą, to aż w 27 przypadkach (57,4%) byli oni w związku konkubenckim, w 17 przypadkach byli małżonkami i w 3 byłymi małżonkami. Analizując charakter związku łączącego ofiarę ze sprawcą widać, iż dominuje forma relacji nieformalnej. Owa nieformalność relacji może przybierać różne formy intensywności. Czasami sprawca i ofiara żyli w klasycznym konkubinacie jak małżonkowie, tyle że bez ślubu. Czasem sprawca był zaręczony z ofiarą i mieli dwójkę małych dzieci<sup>37</sup>, a więc ich relacja niewiele się różniła od małżeństwa. A czasem związek trwał zaledwie kilka tygodni lub był typowym związkiem nastolatków, którzy ze sobą „chodzili”<sup>38</sup>.

Najliczniejszą kategorią spośród wszystkich zebranych przypadków jest zabójstwo kobiety przez jej partnera – byłego lub obecnego.

Opisane okoliczności zająć, nawet jeśli pobieżnie, wskazują, że **w 14 sprawach** (29,8%, czyli prawie aż w 1/3 spraw!) **do zabójstwa doszło z powodu chęci zakończenia związku przez kobietę** i dodatkowo w czterech sprawach wymieniana jest zazdrość jako jeden z motywów czynów. Taka obserwacja jest zgodna z badaniami dotyczącymi zabójstw kobiet przez partnerów z innych krajów, które wyraźnie wskazują na prawidłowość, iż **próba zakończenia związku przez kobietę oraz okres tuż po rozstaniu, to newralgiczny moment, w którym ryzyko zamordowania przez partnera wyraźnie wzrasta**<sup>39</sup>.

36 Global Study on Homicide (2019). *Homicide trends, patterns and criminal justices responses*, Wiedeń: UNODC.

37 Zabójstwo 25-latki w Gdańsku. Prokurator ujawnił szokujące szczegóły zbrodni, Natemat.pl, 14.09.2021 r. <https://natemat.pl/373699,gdansk-prokurator-ujawnil-shokujace-fakty-dotyczace-zabojstwa-25-latki>

38 Oszałały z zazdrości Bartosz J. zjadł pierogi i rozpruł brzuch dziewczynie, Fakt, 8.03.2022 r. <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/lublin/oszalały-z-zazdrosci-bartosz-j-zabil/k9zdmw7>

39 Campbell, C., N. Glass, P.W. Sharps, K. Laughon, T. Bloom. 2007. 'Intimate partner homicide: review and implications of research and policy', *Trauma, Violence, and Abuse* Vol. 8, No 3.



Jeśli chodzi o wiek ofiar, analiza odnotowanych przypadków z 2021 roku pokazuje, że kobietę w każdym wieku może spotkać śmierć z rąk partnera. Średnia wieku ofiary wyniosła 45 lat, najstarsza miała 74, a najmłodsza 13. Dwie najmłodsze ofiary, to 13-letnia Patrycja zabita przez swojego o dwa lata starszego chłopaka na wieść o tym, że dziewczyna była w ciąży<sup>40</sup>, oraz 16-letnia Karolina zamordowana pod swoim domem przez 21-letniego chłopaka, z którym chodziła przez krótki czas, a on nie mógł się pogodzić z odrzuceniem<sup>41</sup>.

W niemal wszystkich opisanych przypadkach sprawca zabija tylko swoją partnerkę. W jednej tylko sprawie (ze Szczecina) została zabita również teściowa, lecz należy przyjąć, iż główną ofiarą była żona (powodem czynu miała być zazdrość o nią), a teściowa była ofiarą poboczną<sup>42</sup>. Ten sprawca po dokonaniu zabójstwa popełnił samobójstwo.

**Samobójstwo sprawcy po dokonaniu czynie** jest powtarzającym się scenariuszem w przypadku zabójstw partnerek. W zebranych przez nas materiałach **w 10 sprawach doszło do samobójstwa** sprawcy (w tym w dwóch do nieudanej próby samobójczej), co stanowi **aż 21,3% ogółu tego rodzaju zdarzeń**. Oznacza to, że niemal jeden na pięciu mężczyzn, którzy pozbawiają życia swoje partnerki, jednocześnie sam też odbiera sobie życie (lub próbuje to zrobić). W sprawie z Torunia 39-latek zadźgał nożem swoją 42-letnią byłą partnerkę, z którą był krótko w związku i nie mieszkali razem. Zdarzenie miało miejsce wczesnym rankiem w środku tygodnia, gdy kobieta wychodziła z mieszkania i wsiadała do samochodu. Następnie sprawca oddalił się i sam popełnił samobójstwo przez powieszenie (jego zwłoki zostały znalezione 2 godziny później w lesie nad Wisłą)<sup>43</sup>. W kolejnej sprawie 25-letni mężczyzna rzucił się pod pociąg po tym, jak jego 24-letnia partnerka zginęła, wyskakując przez okno, ratując się przed pożarem. Jak się okazało, pożar został zaproszony przez mężczyznę, a młoda kobieta była z nim w ciąży i planowała się z nim rozstać z powodu jego agresywnych

---

40 <https://dziendobry.tvn.pl/newsy/piekary-slaskie-15-latek-zabil-13-latke-w-ciazy-5529410>

41 <https://dzienniklodzki.pl/zabil-16letnia-karoline-przed-domem-w-dzierzgowie-morderstwo-z-chorej-milosci-tragedia-pograzyla-w-zalobie-cala-wies/ar/c6-15094983>

42 Zabił teściową, żonę i popełnił samobójstwo. Świadkiem 11-letni syn, RMF24, 27.11.2021 r. [https://www.rmf24.pl/fakty/polska/news-zabil-tesciowa-zone-i-popelnil-samobojstwo-swiadkiem-11-letn,nld,5672065#crp\\_state=1?utm\\_source=upday&utm\\_medium=referral](https://www.rmf24.pl/fakty/polska/news-zabil-tesciowa-zone-i-popelnil-samobojstwo-swiadkiem-11-letn,nld,5672065#crp_state=1?utm_source=upday&utm_medium=referral)

43 Toruń: Zabił kobietę nożem i popełnił samobójstwo?, Interia.pl, 16.02.2021 r. <https://wydarzenia.interia.pl/kujawsko-pomorskie/news-torun-zabil-kobiete-nozem-i-popelnil-samobojstwo,nld,5053434>

zachowań<sup>44</sup>. W innej sprawie, w Szczecinie, 45-letni mężczyzna na oczach 11-letniego syna podczas imprezy urodzinowej zaatakował nożem żonę i teściową, po czym sam popełnił samobójstwo wbijając sobie nóż w okolice serca. Teściowa zginęła na miejscu, a żona zmarła w szpitalu. Rodzina miała opinię spokojnej<sup>45</sup>.

**Najczęstszym narzędziem**, jakim posługiwali się w tych sprawach mężczyźni, **był nóż**, którym atakowali swoje ofiary, choć jeden z nich użył także dłuta i tłuczka<sup>46</sup>, a dwóch broni palnej. W wielu tych sprawach powodem zabójstwa była zazdrość lub opuszczenie mężczyzny przez jego partnerkę albo deklarowana przez nią chęć podjęcia takiego działania. Zwraca także uwagę fakt, iż w przypadku zabójstw suicydalnych sprawcy mają generalnie wyższy status społeczny niż pozostali, są wśród nich przedsiębiorcy, nauczyciele akademicki czy lokalni politycy.

Analizowanie okoliczności czynów oraz motywów sprawców na podstawie materiałów prasowych jest bardzo utrudnione i ograniczone. O ile okoliczności zdarzenia są przytaczane w mediach, nawet jeśli zdawkowo, to **motywy sprawcy** nie zawsze (bo też często nie sposób ich ustalić). Dzieje się tak z dwóch powodów. Po pierwsze, logika informacji medialnej z działu kryminalnego zakłada pewną skrótowość. Po drugie, media donoszą o zdarzeniu „na gorąco” w dniu, w którym doszło do zabójstwa lub nazajutrz, gdy funkcjonariusze Policji pracują na miejscu zbrodni i dopiero ustalają przebieg zdarzeń, więc posiadane informacje są ograniczone oraz niepotwierdzone.

Jeśli chodzi o **miejsce zdarzenia**, to aż w 21 sprawach zabójstwo zostało popełnione **we wspólnym domu ofiary i sprawcy**, a w 8 w domu ofiary. W pozostałych sprawach były to inne domy lub mieszkania, ulica lub samochód (aż 4 czyny miały miejsce w samochodzie).

*Modus operandi* sprawcy w sześciu sprawach nie był znany, jednej kobiecie poderżnięto gardło, trzy zostały zastrzelone, cztery pobito ze skutkiem śmiertelnym, cztery uduszono, dwie zabiło siekierą, a pozostałe ugodzono nożem. To pokazuje, że **nóż jest**

---

44 Tragiczna śmierć pary 25-latków w Gdańsku. Prokuratura prowadzi śledztwo w kierunku zabójstwa. Nowe szokujące ustalenia, Fakt.pl, 14.12.2021 r. <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/trojmiasto/gdansk-tragiczna-smierc-pary-25-latkow-shokujace-ustalenia/4b6wx3g>

45 Makabryczna zbrodnia w Szczecinie. Zabił teściową i żonę. Na oczach 11-letniego syna, Wp.pl, 28.11.2022 r. <https://wiadomosci.wp.pl/makabryczna-zbrodnia-w-szczecinie-zabil-tesciowa-i-zone-na-oczach-11-letniego-syna-6709311889574528a>

46 Dłutem i tłuczkiem zabił byłą żonę! Potem wyskoczył z okna! Wstrząsające kulisy mordu w Zielonej Górze, Super Express, 11.01.2021 r. <https://www.se.pl/zielona-gora/dlutem-i-tluczkiem-zabil-byla-zone-potem-wyskoczyl-z-okna-wstrzasajace-kulisy-mordu-w-zielonej-gorze-aa-eesh-nSGU-zJoB.html>

**najpowszechniejszym narzędziem zbrodni** – co zresztą wpisuje się w prawidłowości wszystkich zabójstw w Polsce<sup>47</sup>. Sprawcy często zadawali kobietom wiele ran kłutych, w różne części ciała – większość zbędnych z punktu widzenia celu pozbawienia jej życia. To wskazuje, że ich działanie cechowało się dużym ładunkiem emocjonalnym – gniewu i agresji – wobec ofiary.

Jak wspomnieliśmy wyżej, nie we wszystkich sprawach udało się ustalić motywację sprawców, dlatego należy z ostrożnością podchodzić do podanej przez nas liczby 14 spraw, gdy czyn był spowodowany chęcią zakończenia związku przez kobietę, gdyż przypadków takich mogło być znacznie więcej. Autorzy materiałów prasowych często opisywali zdawkowo zdarzenie jako dokonane z powodu kłótni (4). W trzech przypadkach można znaleźć informację, że motywem była zdrada partnerki, a w dwóch – zazdrość o kobietę, co w zasadzie można sprowadzić do wspólnego mianownika „zazdrość”. Czasem media podawały trywialne powody, jak to, że ofiara zdenerwowała sprawcę lub ten chciał ją tylko nastraszyć. Z opisu 10 spraw z przedstawianych okoliczności jasno wynikało, że sprawca wcześniej maltretował kobietę i jeśli chciała od niego odejść, to prawdopodobnie z tego powodu, jednakże to nie znaczy, że w pozostałych 25 przypadkach uprzednia przemoc nie miała miejsca.

### *Zabójstwo partnera*

Drugą najliczniejszą kategorią czynów jest **zabójstwo mężczyzny przez jego partnerkę** – odnotowano **17 takich zdarzeń**. Aż w 11 przypadkach ofiara i sprawczyni żyli ze sobą w konkubinacie (68,8%). Co ciekawe, aż w siedmiu sprawach sprawczyni była starsza od swojego partnera i we wszystkich przypadkach żyli w związkach nieformalnych. W czterech sprawach, w których ofiara i sprawca byli małżeństwem, kobieta była młodsza od partnera, a w jednej byli rówieśnikami.

W 10 sprawach do zabójstwa doszło **we wspólnym domu lub mieszkaniu** sprawczyni i pokrzywdzonego, raz w mieszkaniu ofiary i w 6 przypadkach w innym domu/mieszkaniu. Okoliczności zdarzenia są bardzo podobne. Gazety i serwisy informacyjne najczęściej zdawkowo informowały, że do zabójstwa doszło w trakcie awantury czy kłótni między partnerami, czasami podczas libacji alkoholowej i w obecności innych osób, jednak milczą na temat motywów czynów. W 12 przypadkach pojawiły się informacje, że sprawczyni była pod wpływem alkoholu.

---

47 Całkiewicz, M. (2010). *Modus operandi sprawców zabójstw*. Warszawa: Poltex.

Co do **motywów działania sprawczyń**, to chociaż na ogół nie są one podawane i trudno je wywnioskować, to w dwóch przypadkach media podały, że jedna wbiła nóż w klatkę piersiową partnerowi podczas przygotowywania obiadu, bo miał powiedzieć, że nie lubi żeberek<sup>48</sup>, a inna podczas przygotowywania partnerowi śniadania, z którego ten był niezadowolony i wcześniej wysyłał ją po piwo<sup>49</sup>. Takie z pozoru „błahy” motywy mogą się wydawać absurdalne, ale zwracają uwagę na kontekst zdarzenia: wykonywania przez kobiety tradycyjnych ról płciowych – przygotowywania posiłków, podawania piwa partnerowi, czyli „obsługiwania mężczyzny”. W tych przypadkach impulsem prowadzącym do ugodzenia nożem było wyrażone przez mężczyznę niezadowolenie z tego, jak kobieta go obsłużyła. Jeśli dodać kontekst, tj. fakt, że sytuacje te musiały się nawarstwiać latami, a kobieta była pod wpływem alkoholu, ich czyn wydaje się **kulminacją napięcia**, które rosło w kobiecie od dłuższego czasu. Warto też zwrócić uwagę, w jak patriarchalny sposób media opisują te sprawy, skupiając się na tych „błahych” elementach i próbując podać je jako podstawę dokonania zabójstwa przez kobiety. Umniejszają tym samym całe zdarzenie, traktując kobiety z góry jako osoby, które taki „drobiazg” może doprowadzić do zabicia innej osoby. W trzech sprawach media piszą wprost, że styl życia sprawczyni przed czynem był problemowy, kobieta nadużywała alkoholu i prowadziła hulawczy tryb życia<sup>50</sup>.

Jedna tylko sprawa z Pszczonowa koło Skierniewic wprost wpisuje się w **schemat tzw. syndromu bitej żony**, tj. zabicia przez ofiarę swojego oprawcy, który długotrwałe stosował przemoc. W Pszczonowie 64-letnia kobieta podpaliła męża, który od lat się nad nią dotkliwie znęcał. Pewnego dnia wrócił pijany do domu i zaczął ją

---

48 Była to sprawa ze Sławna, o której rozpisywały się media ogólnopolskie: Zabójstwo w Sławnie. Dostał cios nożem kuchennym, Sławno Nasze Miasto, 28.10.2021 r. <https://slawno.naszemiasto.pl/zabojstwo-w-slawnie-dostal-cios-nozem-kuchennym/ar/c1-8521753>

49 54-latką zabita konkubenta, wytarła nóż i wyprowadziła psa na spacer. „Żył, gdy wychodziłam”, Gazeta Wyborcza Katowice, 16.06.2021 r. <https://katowice.wyborcza.pl/katowice/7,35063,27208746,zabila-konkubenta-a-potem-wziela-psa-na-psa-na-spacer-moj.html>

50 Chodzi o sprawę z Kluczborka, gdzie przytacza się relacje sąsiadów, że to kobieta wszczynająca awantury, była agresywna i nadużywała alkoholu oraz sprawy z Obiszowa oraz Koszalina („Pijana Ela”). 32-latką z Kluczborka zabita nożem partnera jeżdżącego na wózku inwalidzkim. Jest wyrok, Opole Nasze Miasto, 25.02.2022 r. <https://opole.naszemiasto.pl/32-latka-z-kluczborka-zabila-nozem-partnera-jezdzacego-na-ar/c1-8696007>  
Nie żyje 64-latek, jego żona w areszcie. „To był bardzo spokojny człowiek”, Wiadomości Radio Zet, 18.10.2021 r. [https://www.se.pl/koszalin/koszalin-pijana-ela-dzgnela-konkubenta-prosto-w-serce-sam-sie-nabil-aa-iPUr-NMMN-mKW3.html](https://wiadomosci.radiozet.pl/Polska/Obiszow.-Nie-zyje-64-latek-jego-zona-w-areszcie.-To-byl-bardzo-spokojny-czlowiek-Koszalin.Pijana-Ela-dzgneta-konkubenta-prosto-w-serce!-„Sam-sie-nabil”, Super Express, 13.10.2021 r. <a href=)

wyzywać oraz był agresywny. Po nieudanej próbie uspokojenia go, połała go płynem do rozpalenia grilla i podpaliła. Twierdziła, że nie chciała go zabić, tylko postraszyć. Gdy zaczął płonąć, natychmiast też zaczęła go ratować. Sąd zresztą uwzględnił te dramatyczne okoliczności i w maju 2022 roku wymierzył kobiecie karę nadzwyczajnie złagodzoną w wymiarze 3 lat pozbawienia wolności<sup>51</sup>.

W jeszcze dwóch sprawach media pisały, że prawdopodobnie do zabójstwa doszło na tle przemocy domowej. W sprawie z Płocka 24-letnia kobieta działała w obronie koniecznej, w rodzinie była wcześniej prowadzona procedura „Niebieskie Karty”, aczkolwiek oboje uczestnicy wydarzenia w chwili czynu byli pod wpływem alkoholu<sup>52</sup>. W sprawie z Woli Cyrusowej żona śmiertelnie postrzeliła męża, który ją wcześniej prawdopodobnie atakował nożem<sup>53</sup>.

Warto zaznaczyć, że sposób działania sprawczyń jest inny niż u mężczyzn zabijających swoje partnerki. Powodem zgonu jest najczęściej pojedynczy cios nożem w klatkę piersiową lub w inne miejsce (plecy, szyja, udo, ramię) i często kobieta podejmuje próbę ratowania partnera lub wzywa pomoc. W jednej tylko sprawie sprawczyni zadała partnerowi aż 14 ciosów w okolice brzucha. Jednak jest to sprawa atypowa też pod innymi względami. Ofiarą był 21-letni student prawa, młodzieżowy radny, a zdarzenie miało miejsce w apartamentowcu na warszawskim Wilanowie. Sprawczynią była jego 25-letnia dziewczyna, również absolwentka prawa, amatorka szermierki i młoda działaczka. Sprawczyni twierdziła, że działała pod wpływem alkoholu oraz substancji psychoaktywnych zawartych w e-papierosie, że bardzo kochała ofiarę i nie chciała go zabić, natomiast sąsiedzi i świadkowie mówili, że była „chorobliwie zazdrosna”, a z ich mieszkania często dochodziły odgłosy awantur<sup>54</sup>.

Warto odnotować, że w przeciwieństwie do mężczyzn zabijających swoje partnerki, w przypadku kobiet zabijających partnerów nie było **ani jednego przypadku, by sprawczyni później sama chciała odebrać sobie życie.**

---

51 Skierniewice. Spaliła męża tyrana. Sąd okazał wyrozumiałość, Super Express, 1.06.2022 r. <https://lodz.se.pl/skierniewice-spalila-meza-tyrana-sad-okazal-wyrozumialosc-aa-LYyL-B1aG-diU4.html>

52 Zabójstwo w Płocku. Kobieta dźgnęła nożem męża w obronie koniecznej?, WP.pl, 15.12.2021 r. <https://wiadomosci.wp.pl/zabojstwo-w-plocku-kobieta-dzgnela-nozem-meza-w-obronie-koniecznej-6715687684877152a>

53 Awantura i strzał z broni palnej. Mężczyzna nie żyje, kobieta jest ranna, TVN 24, 07.12.2021 r. <https://tvn24.pl/lodz/wola-cyrusowa-lodzkie-awantura-domowa-strzal-z-broni-palnej-postrzelony-mezczyzna-nie-zyje-kobieta-jest-ranna-5516608>

54 Prawniczka zabita radnego? Ujawniono szczegóły zbrodni, WP.pl, 11.07.2022 r. <https://wiadomosci.wp.pl/prawniczka-zabila-radnego-ujawniono-szczegoly-zbrodni-6789225911933568a>

## Ojcobójstwo lub zabójstwo partnerów matek

Trzecią kategorią zabójstw w rodzinie są ojcobójstwa, których w 2021 roku zostało odnotowanych siedem, przy czym trzy sprawy dotyczyły zabójstwa ojczyma. Zabójstwa ojców biologicznych w trzech przypadkach zostały dokonane przez synów i w jednym przez córkę.

Zabójstwo ojca przez córkę jest nietypową sytuacją. Zdarzenie miało miejsce w Polanicy Zdroju, gdzie 35-letnia kobieta, która niecały rok wcześniej wprowadziła się do ojca, pewnej nocy zabiła go dość brutalnie, używając trzech różnych sposobów, gdyż mężczyzna nie poddawał się lub kobieta działała ze zbyt małą siłą. Mężczyzna miał opinię spokojnego, aczkolwiek nadużywającego alkoholu czterdzielatkę, od którego przed laty odeszła żona, matka sprawcy, która jednak wciąż pomagała mu materialnie. Z ujawnionych przez media informacji wynikało, że córka mogła być molestowana przez niego w dzieciństwie. Sąsiedzi jednak zwracali uwagę na to, że sprawcy- ni „źle się prowadziła”, w tym porzuciła swoje dzieci<sup>55</sup>.

W przypadkach, w których sprawcami byli synowie ofiary, również trudno zauważyć inną prawidłowość ponad tę, że do zabójstwa ojców może dochodzić na tle wcześniejszej przemocy ze strony ojca lub w anormalnych stanach umysłu (pod wpływem narkotyków lub niepoczytalności). W sprawie z Krzemiennej 33-letni syn zniecalka zaatakował ojca w nocy siekierą, gdy ten spał, niemal odrabując mu głowę. Świadkiem zdarzenia była jego 57-letnia matka. Sprawca w czasie popełniania czynu miał znajdować się pod wpływem narkotyków („wypalił 5 skrętów”). Pracował ze swoim ojcem na fermie nerek i już na rozprawie zeznał, że ojciec nad nim się znęcał<sup>56</sup>. W sprawie z Zabrnia na Podkarpaciu 25-letni mężczyzna zabił ojca uzależnionego od alkoholu w trakcie domowej awantury, sprowokowanej przez ofiarę. Ojciec miał się znęcać nad dziećmi przez całe życie<sup>57</sup>.

Interesujące jest, że aż trzy sprawy dotyczą zabójstw ojczymów, a więc partnerów matek. W sprawie, która miała miejsce w Świdnicy, motyw był zbliżony do zabójstwa ojca, bowiem 19-letni chłopak w ich wspólnym domu ugodził 12 razy nożem ojczyma, który

55 SOK-ista uduszony przez córkę. Znajomi: „Molestował ją”. Sąsiedzi: „Źle się prowadziła”, Gazeta Wyborcza Wałbrzych, 07.05.2021 r. <https://walbrzych.wyborcza.pl/walbrzych/7,178336,27058645,dzgała-ojca-nozem-ale-nie-szlo-jej-takie-zbijanie-wiec-go.html>

56 Wypalił pięć skrętów i wszedł do pokoju ojca z siekierą..., Fakt, 7.07.2022 r. <https://www.fakt.pl/wydarzenia/oskarzony-o-zabojstwo-ojca-dariusz-z-z-krzemiennej-stanal-przed-sadem/l64wf3g>

57 Zabrnio Górne. Zabił ojca, bo ten znęcał się nad rodziną?!, Super Express, 07.06.2022 r. <https://www.se.pl/rzeszow/zabrnio-gorne-zabilem-ojca-bo-znecal-sie-nad-nasza-rodzina-wideo-galeria-aa-Rv6J-8ui3-X8om.html>

wcześniej przez wiele lat znęcał się nad nim i jego matką<sup>58</sup>. Zabójstwo partnera matki, który się znęcał nad nią i nad jej synem, miało miejsce w Wałbrzychu – 13-letni chłopak zabił konkubenta matki, który znęcał się nad całą rodziną. Działanie chłopca zostało uznane za obronę konieczną<sup>59</sup>. W innej sprawie 25-letni sprawca zaatakował ojczyrna, gdy ten siedział w samochodzie na warszawskim Targówku<sup>60</sup>. Motyw jego czynu był nieustalony lub nieujawniony.

## Matkobójstwo

W monitoringu mediów odnotowaliśmy **11 przypadków zabójstw matek** w 2021 roku. W jednym przypadku sprawczynią była kobieta, a w pozostałych dziesięciu mężczyźni.

Zabójstwa matek przez ich własne dzieci wpisują się co do zasady w dwa schematy. Pierwszy to dorosły syn mieszkający z matką i nadużywający alkoholu, który często stosuje wobec matki przemoc i pewnego dnia ją bije, dusi czy dźga nożem, doprowadzając do jej śmierci.

Drugą kategorią przypadków są sprawy, w których syn, który zabił matkę, miał problemy natury psychicznej, a czasami jeszcze dodatkowo działał pod wpływem narkotyków lub alkoholu, jak w sprawie z Szamotuł, gdzie 21-letni sprawca zabił matkę katechetkę<sup>61</sup>. W innej sprawie 42-letni mężczyzna zabił 75-letnią obłożnie chorą matkę, z którą mieszkał i miał się nią opiekować wraz z siostrą, mieszkającą po sąsiedzku<sup>62</sup>.

Wszystkie sprawy za wyjątkiem jednej dotyczyły sytuacji, w których dorosłe dziecko mieszkało razem z matką. Sprawa z Siemianowic Śląskich dotyczy 48-letniego mężczyzny, który odwiedził 73-letnią kobietę, wywiązała się między nimi kłótnia, po czym syn dotkliwie ją pobił, a po kilku godzinach zabił. Zamiast Policji wezwał

---

58 Świdnica. Dlaczego 19-latek zadźgał nożem ojczyrna? Nowe informacje, WP Wrocław, 1.10.2022 r. <https://wroclaw.wp.pl/swidnica-dlaczego-19-latek-zadzgal-nozem-ojczyrna-nowe-informacje-6689057556937344a>

59 13-latek zabił konkubenta matki. Jest decyzja sądu, Gazeta Wyborcza Wałbrzych, 31.01.2022 r. <https://walbrzych.wyborcza.pl/walbrzych/7,178336,28058767,13-latek-zabil-w-obronie-koniecznej-jest-decyzja-sadu.html>

60 25-latek podejrzany o zabicie ojczyrna. Zadał mu kilka ciosów nożem, Tvp.Info, 15.10.2021 r. <https://www.tvp.info/56392937/warszawa-25-letni-obywatel-rosji-podejrzany-o-zabojstwo-swojego-ojczyrna>

61 Zamordował matkę, ale nie pójdzie siedzieć. Dlaczego?, Fakt, 9.06.2022 r. <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/poznan/szamotouly-ireneusz-k-zamordowal-swoja-matke-ale-nie-pojdzie-do-wiezienia/w0gpz31>

62 <https://gazetaolsztynska.pl/783706,Syn-zabil-matke.html>



księdza, by udzielił kobiecie ostatniego namaszczenia i to dopiero ksiądz wezwał patrol Policji<sup>63</sup>.

Jako matkobójstwo zaklasyfikowaliśmy również sprawę z Torunia, która jest wciąż nie do końca wyjaśniona. W mieszkaniu znaleziono ciała dwóch osób 72-letniej kobiety i jej 48-letniego syna, który z nią mieszkał. Kobieta miała ponad 50 ran kłutych i ciętych na całym ciele, a syn dwie w okolicy tętnicy udowej, które doprowadziły do jego zgonu z powodu wykrwawienia<sup>64</sup>. Okoliczności sugerują, że to syn zabił matkę, a następnie celowo odebrał sobie życie lub też jego śmierć nastąpiła w wyniku ran kłutych odniesionych podczas szarpaniny z matką. Jednak z uwagi na niejasność sprawy i brak pewności, czy mężczyzna zabił się celowo, zakwalifikowaliśmy ją jako matkobójstwo.

### *Zabójstwa babci*

Odnotowaliśmy 3 zabójstwa babci przez wnuki, natomiast ani jednego zabójstwa dziadka, za wyjątkiem ujętego w kategorii „inne” zabójstwa obojga dziadków przez wnuka.

Zabójstwa kobiet przez wnuków odnotowane w Polsce w 2021 roku są bardzo ciekawe pod względem kryminologicznym. W sprawie z Olchowca koło Zamościa 26-letni wnuk mieszkający z 90-letnią babcią w jej domu, brutalnie pobił ją na śmierć, gdy odmówiła mu pieniędzy na alkohol. W chwili czynu miał prawie 2,5 promila alkoholu we krwi<sup>65</sup>. W Piotrkowie Trybunalskim 17-letnia dziewczyna dusiła i wbiła nóż w brzuch swojej 75-letniej babci. Starsza kobieta była przewlekłe chora i jej wnuczka musiała się nią opiekować. Po dokonanych czynach sprawczyni chciała popełnić samobójstwo. Według prokuratury motywem czynu była nadmiernie obciążająca

---

63 Siemianowice Śląskie. Zabił własną matkę nożem. Do umierającej wezwał księdza, Polsat News, 06.05.2021 r. <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2021-05-06/siemianowice-slaskie-zabil-wlasna-matke-nozem-do-umierajacej-wezwal-ksiedza/>

64 Jak zginęli matka i syn na Skarpie w Toruniu? „Zabił matkę, potem siebie”, Toruń Nasze Miasto, 23.09.2021 r. <https://torun.naszemiasto.pl/jak-zgineli-matka-i-syn-na-skarpie-w-toruniu-zabil-matke/ar/c15-8466129> Tragedia na Skarpie w Toruniu. Maciej zabił matkę – zakłada prokuratura. Co kryją SMS-y i maile?, Nowości Dziennik Toruński, 19.01.2022 r. <https://nowosci.com.pl/tragedia-na-skarpie-w-toruniu-maciej-zabil-matke-zaklada-prokuratura-co-kryja-smsy-i-maile/ar/c15-16004729>

65 Nie miał pieniędzy na alkohol, okradł własną babcię. Kiedy on pił wódkę, kobieta umierała w męczarniach, Fakt, 22.10.2022 r. <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/lublin/olchowiec-wnuk-skatowal-na-smierc-wlasna-babcie-z-powodu-pieniedzy-na-wodke/j9c3ntk>



nastolatkę opieką nad babcią połączona ze stresem wywołanym zamknięciem w domu związanym z pandemią oraz nauką zdalną<sup>66</sup>.

W trzeciej sprawie, która miała miejsce w Małopolsce w powiecie myślenickim, 14-letnia dziewczyna ugodziła nożem babcię i sama dokonała samookaleczenia. Babcia była skonfliktowana z synową, matką dziewczyny, a wnuczka stała się zakładniczką konfliktu dorosłych domowniczek<sup>67</sup>. Także w tym przypadku sprawczyńi miała dobrą opinię i uchodziła za dobre dziecko, które nie sprawiało problemów wychowawczych i prawidłowo się rozwijało.

## Bratobójstwo

Jeśli chodzi o bratobójstwa, to z czterech odnotowanych przypadków, aż dwa dotyczyły braci bliźniaków. W jednej sprawie 18-letni bliźniacy w trakcie rodzinnej awantury udusili swojego 21-letniego brata<sup>68</sup>, a w innej 26-letni mężczyzna zadźgał nożem swojego brata bliźniaka. Media pisały, iż sprawca mógł być pod wpływem alkoholu i środków psychotropowych<sup>69</sup>. W Przylesiu w woj. opolskim 23-letni mężczyzna dźgnął nożem w brzuch swojego 2 lata młodszego brata, który demolował mieszkanie. Sprawca chciał powstrzymać brata, jednak podczas szarpaniny, która się wywiązała, ugodził go śmiertelnie nożem<sup>70</sup>. Natomiast w Suszu 56-letni mężczyzna zabił siekierą swojego 55-letniego brata, lecz media nie podały żadnych szczegółów<sup>71</sup>. Za wyjątkiem ostatniej sprawy, w której nie były podane żadne informacje, w pozostałych przypadkach do czynu dochodziło „na gorąco”, w trakcie kłótni czy szarpaniny, a pozbawienie życia brata było działaniem nieplanowanym, a może i przypadkowym.

---

66 Proces 17-letniej Marii M., która zabiła swoją babcię, ruszył przed Sądem Okręgowym w Piotrkowie, Piotrków Trybunalski Nasze Miasto, 25.10.2021 r. <https://piotrkowtrybunalski.naszemiasto.pl/proces-17-letniej-marii-m-ktora-zabila-swoja-babcie-ruszyl/ar/c1-8515787>

67 14-letnia Patrycja zadźgała babcię nożem. Szokujące kulisy tragedii, Fakt.pl, 27.09.2021 r. <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/krakow/wisniowa-14-latka-zadzgala-babcie-nozem-nowe-fakty/zw5614h>

68 Awantura domowa w Iłży. Nie żyje 21-latek. Zarzuty i areszt dla jego braci, TVN Warszawa, 28.12.2021 r. <https://tvn24.pl/tvnwarszawa/okolice/ilza-nie-zyje-21-latek-zarzuty-i-areszt-dla-jego-braci-5541825>

69 Horror w Kłecku. Mateusz zaatakował brata bliźniaka! Młody mężczyzna nie żyje, Fakt.pl 20.06.2021 r. <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/poznan/klecko-gniezno-atak-nozownika-patryk-g-zabity-przez-brata-blizniaka/1qqgj1j>

70 23-latek śmiertelnie ranił nożem 21-letniego brata. Ruszył proces, 24opole.pl, 19.11.2021 r. [https://www.24opole.pl/40168,23-latek-smiertelnie-ranil-nozem-21-letniego-brata.\\_Ruszyl\\_proces,wiadomosc.html](https://www.24opole.pl/40168,23-latek-smiertelnie-ranil-nozem-21-letniego-brata._Ruszyl_proces,wiadomosc.html)

71 Tragedia w Suszu. Brat zabił brata, Gazeta Olsztyńska 22.09.2021 r. <https://gazetaolsztynska.pl/lubawa/766323,Tragedia-w-Suszu-Brat-zabil-brata.html>

## Zabójstwo dziecka

Zabójstwo dziecka okazało się kategorią dość liczną spośród wszystkich zabójstw „domowych”. W 2021 roku odnotowano aż 12 takich zdarzeń (17 ofiar śmiertelnych będących dziećmi). Choć próba wydaje się niewielka, na ich podstawie można wyróżnić pięć kategorii czynów.

Pierwsza kategoria to sytuacja, gdy rodzice lub matka wraz z nowym partnerem, niebędącym ojcem biologicznym, katują małe dziecko. Sprawcą obrażeń fizycznych, które prowadzą do śmierci, jest mężczyzna, zaś kobieta – podporządkowana partnerowi – dopuszcza się zaniedbań oraz nie chroni dziecka przed przemocą ze strony mężczyzny, a czasami wręcz jawnie na to przyzwala i pomaga partnerowi. W ten schemat wpisuje się głośna sprawa skatowania 3-letniej Hani z Kłodzka i mniej głośna sprawa śmierci 6-tygodniowego niemowlęcia w Złotowie<sup>72</sup>.

Druga kategoria przypadków obejmuje sytuacje, kiedy sam ojciec zabija swoje dziecko, przy czym odnotowane sprawy nie wpisują się w zjawisko dzieciobójstwa. W sprawie z Nowego Sącza 64-letni nietrzeźwy mężczyzna zabił młotkiem w trakcie libacji alkoholowej 39-letniego syna. Byli to dorośli mężczyźni, a pokrzywdzony 3 lata wcześniej wrócił do rodzinnego domu po tym, jak zostawiła go żona i od tego czasu pił ze swoim ojcem<sup>73</sup>. Okoliczności zajścia przypominają raczej klasyczne zabójstwo niespokrewnionych mężczyzn na tle nadmiernej konsumpcji alkoholu. Zresztą sprawca w chwili czynu miał ograniczoną poczytalność w stopniu znacznym właśnie z powodu zaburzeń osobowości spowodowanych uzależnieniem od alkoholu. Z kolei w sprawie z Tarnowa 27-letni obywatel Ukrainy zabił 7-letniego syna i zranił 28-letnią partnerkę, przy czym okoliczności wskazują, że jego głównym celem była partnerka, a dziecko stało się ofiarą pośrednią jego działań<sup>74</sup>.

---

72 Śmierć 3-letniej Hani z Kłodzka. Ziobro: prokurator będzie domagać się najsurowszej kary, Polsat News, 27.02.2021 r. <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2021-02-27/bestialstwo-byla-bita-miesiacami-ziobro-o-smierci-3-letniej-hani-z-klodzka/?ref=wyszukiwarka>

Złotów. Zabójstwo 1,5 miesięcznego dziecka. Areszt dla matki i jej partnera, Polsat News, 30.11.2021 r. <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2021-11-30/zlotow-zabojstwo-15-miesiecznego-dziecka-areszt-dla-matki-i-jej-partnera/>

73 Nowy Sącz. Był nietrzeźwy i zabił syna młotkiem przy ul. Prusa. Jest akt oskarżenia, 64-latkowi grozi 8 lat więzienia, Nowy Sącz Nasze Miasto, 28.12.2021 r. <https://nowysacz.naszemiasto.pl/nowy-sacz-byl-nietrzezwy-i-zabil-syna-mlotkiem-przy-ul/ar/c1-8610107>

74 Tarnów: Nie żyje 7-letnie dziecko zaatakowane nożem, 05.10.2021 r. <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2021-10-05/tragedia-w-tarnowie-nie-zyje-dziecko-zaatakowane-nozem/>

Trzecim rodzajem spraw są sytuacje, kiedy kobieta zabija tuż po porodzie nowo narodzone dziecko. Najczęściej wcześniej ukrywała ciążę, o której nie wiedzieli nawet najbliżsi. Taka sytuacja miała miejsce w Kutnie 3 stycznia 2021 roku, gdzie 17-latka urodziła dziecko w domowej łazience i zabiła je, uderzając twardym narzędziem w głowę<sup>75</sup>. W Radomsku z kolei kobieta sama urodziła w mieszkaniu dziecko, odcięła mu pępowinę i pozbawiła życia, po czym sama zmarła z wykrwawienia<sup>76</sup>. Znalazł ją mąż, który twierdził, że nie wiedział o jej ciąży. Była to jej szósta ciąża, para wychowywała czwórkę dzieci, a piątą oddała do adopcji.

Czwartą kategorią spraw były sytuacje, kiedy matka po zabójstwie dziecka popełniła samobójstwo. Motywem sprawcy jest zazwyczaj to, że znajduje się ona w trudnej sytuacji, która ją przeraża i w jej subiektywnym odczuciu nie jest ona w stanie stawić czoła rzeczywistości. W związku z tym postanawia odebrać sobie życie i zabrać dzieci ze sobą, gdyż nie chce ich osierocać. Kieruje więc nią specyficznym pojęciem miłości do dzieci, odpowiedzialność za nie i niechęć do zostawienia ich samych. Takich spraw odnotowaliśmy w samym roku 2021 aż cztery. W Chałupkach koło Rudnika nad Sanem 41-letnia kobieta zabiła siebie i dwoje swoich dzieci (4 i 6 lat), gdy przyjechał do niej jej były mąż i ojciec dzieci. Mężczyzna chciał zabrać je z powrotem do Niemiec, skąd kobieta wróciła wraz z nimi przed rokiem<sup>77</sup>. W Pułtusku 39-letnia kobieta utopiła siebie i swoją 5-letnią córeczkę w Narwi<sup>78</sup>. W Unewelu pod Opoczmem 39-letnia kobieta prawdopodobnie roznieciła pożar domu, w którym zginęła ona i trójka jej synów (3, 5 i 9 lat), przy czym okazało się, że dwóch młodszych chłopców miało na szyi rany cięte<sup>79</sup>.

---

75 Łódzkie. Nastoletnia matka zabiła dziecko po porodzie? Co było powodem dramatu pod Kutnem? 29.01.2021, Kutno Nasze Miasto. 29.01.2021 r. <https://kutno.naszemiasto.pl/lodzkie-nastoletnia-matka-zabila-dziecko-po-porodzie-co/ar/c1-8074307>

76 Radomsko. Magdalena odcięła pępowinę i prawdopodobnie zabiła dziecko, 10.09.2021 r. <https://zaginieniprzedlaty.com/artykuly/radomsko-magdalena-odciela-pepowine-i-prawdopodobnie-zabila-dziecko/>

77 Magdalena nie chciała oddać dzieci. Dokonała strasliwej zbrodni. Nowe fakty o tragedii w Rudniku nad Sanem, Fakt.pl, 13.10.2021 r. <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/rzeszow/chalupki-rudnik-matka-zabila-dzieci-i-siebie-umorzono-postepowanie/m1nqgx5>

78 Śmierć matki i córki w Pułtusku. Wyniki sekcji wykazały, że to «samobójstwo rozszerzone», Polsat News, 4.10.2021 r. <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc-amp/2021-10-04/pultusk-sa-wyniki-sekcji-zwlok-matki-i-corki-to-samobojstwo-rozszerzone/>

79 Informacje po tragicznym pożarze w Unewelu koło Opoczna. Wyniki sekcji zwłok matki i trojga dzieci. Wg prokuratury to samobójstwo rozszerzone, Głos Szczeciński 24, 9.01.2022 r. <https://gs24.pl/informacje-po-tragicznym-pozarze-w-uneu-wlo-kolo-opoczna-wyniki-sekcji-zwlok-matki-i-trojga-dzieci-wg-prokuratury-to-samobojstwo/ar/c1-15981589>

I wreszcie w Poznaniu 26-letnia kobieta 3-krotnie ugodziła nożem swoją 3-letnią córeczkę. Kobieta planowała też popełnić samobójstwo. Zabiła dziecko, bo nie chciała zostawiać go samego, jednak sama nie była w stanie targnąć się na swoje życie. W trakcie przesłuchania wyjaśniła, że powodem była obawa o przyszłość i brak pieniędzy<sup>80</sup>. Sprawczyni wstydziła się przed własną matką, że jest bezrobotna i nie dokłada się do utrzymania. Obawiała się też, co stanie się z córką, gdyby ona popełniła samobójstwo<sup>81</sup>.

I wreszcie ostatnia kategoria, w której znalazły się dwie sprawy. Pierwsza, medialna sprawa z Lublina, gdzie 26-letnia kobieta udusiła trójkę swoich dzieci (dziewięciomiesięczne, dwuletnie oraz czteroletnie). W relacjach medialnych brak informacji o tym, by kobieta usiłowała popełnić samobójstwo, natomiast prokuratura ustaliła, że kobieta działała w warunkach zniesionej poczytalności, postępowanie zostało umorzone, a sprawczyni umieszczona w zakładzie psychiatrycznym<sup>82</sup>. Druga sprawa, 26-letniej kobiety ze Szczecina, która udusiła swojego 5-miesięcznego synka, wkładając mu pieluchę tetrową do buzi. To było jej trzecie dziecko, starsze jej odebrano i młoda kobieta walczyła, by zachować to najmłodsze dziecko. Kobieta działała w stanie ograniczonej poczytalności w stopniu znacznym.

Na 12 odnotowanych spraw śmierci dzieci, aż 8 z nich było dokonanych przez matki, tylko 2 przez ojców, a w 2 sprawstwo jest przypisywane obojemu opiekunom, przy czym tym sprawcą letalnych obrażeń jest mężczyzna. Spośród 8 „dzieciobójczyń” żadna jednak nie miała profilu „złej matki” czy „złej kobiety”. Przeciwnie, z treści materiałów prasowych, w których przytaczane były wypowiedzi świadków lub krewnych, wyłania się obraz kobiet, które troszczyły się o dzieci, kochały je, dzielnie mierzyły się z problemami materialnymi i tylko jakieś nadzwyczajne trudności życiowe czy psychiczne pchnęły je do takiego czynu.

---

80 Zmarła trzyletnia dziewczynka ugodzona nożem. Zarzut i tymczasowy areszt dla jej matki, TVN 24, 05.05.2021 r. <https://tvn24.pl/poznan/poznan-trzylatka-ugodzona-nozem-nie-zyje-matka-z-zarzutem-zabojstwa-i-aresztowana-tymczasowo-na-trzy-miesiace-5084958>

81 Matka zabiła trzyletnią córkę z powodu braku pieniędzy. Szokująca zbrodnia w Poznaniu, Gazeta Lubuska, 6.05.2021 r. <https://gazetalubuska.pl/matka-zabila-trzyletnia-corka-z-powodu-braku-pieniedzy-szokujaca-zbrodnia-w-poznaniu/ar/c1-15597663>

82 Lublin. Młoda matka zabiła trójkę swoich dzieci. Nie trafi do więzienia. Dziennik Wschodni, 1.06.2022 r. <https://www.dziennikwschodni.pl/lublin/mloda-matka-zabila-trojke-swoich-dzieci-nie-trafi-do-wiezienia,n1000308789.html>

## Inne sprawy

W kategorii „inne” znalazło się 6 spraw, których nie dało się przyporządkować do wyodrębnionych kategorii. Są to sprawy, które kwalifikują się jako zabójstwo „domowe” wobec członka rodziny czy osoby bliskiej, ale kryminologicznie są nietypowe.

Pierwszy przypadek, to głośna na całą Polskę sprawa Jacka Jaworka, który pod Częstochową zabił z broni palnej brata oraz jego żonę i syna, a następnie zbiegł i do chwili obecnej (czyli do lipca 2022 roku) jest poszukiwany listem gończym<sup>83</sup>. Druga sprawa dotyczyła 23-letniego mężczyzny, który brutalnie zabił oboje swoich dziadków (74-letnią kobietę oraz 88-letniego mężczyznę) oraz ich psa, a następnie sam zgłosił się na Policję<sup>84</sup>. W kolejnej sprawie mężczyzna zabił 10-letniego chłopca, który nocował w mieszkaniu jego żony i syna. Mężczyzna, który wcześniej znęcał się nad rodziną i którego żona zostawiła, wtargnął pewnej nocy do ich dawnego mieszkania, chcąc prawdopodobnie zabić żonę, lecz jej nie zastał. Zabił chłopca, prawdopodobnie myląc go ze swoim synem<sup>85</sup>. Z uwagi na tło zdarzeń oraz motywację sprawcy, czyn również zakwalifikowaliśmy jako zabójstwo „domowe”. W sprawie z Malborka mężczyzna zabił męża swojej kochanki<sup>86</sup>. Do tego czynu był podżegany przez kobietę, a ich motyw miał podłoże ekonomiczne. Natomiast w dwóch innych sprawach kobiety zostały zabite przez swoich siostrzeńców<sup>87</sup>.

---

83 Przerazające słowa mordercy rodziny z Borowców. Mówił o „trupach” długo przed tym, zanim zabił brata, bratową i młodzieńczego Kubę..., Fakt.pl, 12.07.2021 r. <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/slask/zabojstwo-w-borowcach-przerazajacy-wpis-mordercy-przed-dokonaniem-egzekucji/36p2gv5>

84 Brutalny mord w Kamieniu Krajeńskim. Zabił dziadków, Wp.pl, 12.08.2021 r. <https://wiadomosci.wp.pl/brutalny-mord-w-kamieniu-krajenskim-zabil-dziadkow-oraz-psa-6671429423430144a>

85 Zabójstwo 10-latka. Kozłów żyje sobotnią tragedią. Mieszkańcy w szoku, Dziennik Polski, 29.03.2021 r. <https://dziennikpolski24.pl/zabojstwo-10latka-kozlow-zyje-sobotnia-tragedia-mieszkanicy-w-szoku/ar/c16-15515239>

86 Malbork. Kilkanaście ciosów nożem w klatkę piersiową. Policja zatrzymała żonę zabitego i jej kochankę, Gazeta Wyborcza Trójmiasto, 18.12.2021 r. <https://trojmiasto.wyborcza.pl/trojmiasto/7,35612,27926677,malbork-kilkanascie-ciosow-nozem-w-klatke-piersiowa-policja.html>

87 Zabójstwo kobiety na Bałutach w Łodzi. Siostrzeniec uderzył ją w głowę kaloryferem, Gazeta Wyborcza Łódź, 23.07.2021 r. <https://lodz.wyborcza.pl/lodz/7,35136,27359030,zabojstwo-seniorki-na-balutach-zwlodzi-na-terenie-ogrodkow-dzialkowych.html>

Nauczycielka zamordowana w Rudzie Śląskiej. Jej 13-letnia córka też miała stracić życie?, Fakt.pl, 20.12.2021 r. <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/slask/ruda-slaska-nauczycielka-ewa-f-zamordowana-przez-siostrzenca/zstk4yh>

## Samobójstwo rozszerzone czy zabójstwo suicydalne?

Na oddzielną uwagę zasługują zabójstwa połączone z samobójstwem sprawcy lub sprawczyni. W tych przypadkach możemy wyróżnić dwie konfiguracje sytuacji, gdy motywacje zabójców czy zabójczyń są skrajnie różne. Mowa tu o przypadkach, kiedy:

- » matka zabija swoje dzieci i siebie,
- » mężczyzna zabija partnerkę i następnie siebie.

Obie te kategorie zostały szczegółowo opisane powyżej. Przypomnijmy, że w pierwszej z nich nieradząca sobie z życiowymi sytuacjami matka odbiera sobie życie, ale nie chce zostawiać swoich dzieci samych, więc wcześniej je zabija. Jej motywacją jest specyficznie pojmowana miłość i troska o dzieci. Kobieta nie widzi innego wyjścia, niż rozstać się z życiem i „zabrać ze sobą dzieci”. Wyjątkiem jest tu sprawa 14-latki. Dziewczynka po pozbawieniu życia babci, którą się opiekowała, także chciała odebrać sobie życie (na szczęście nieskutecznie). W tym przypadku jednak powodem zabójstwa była depresja dziewczynki, nieradzącej sobie z opieką nad babcią z niepełnosprawnością oraz ze skutkami zamknięcia w domu podczas pandemii<sup>88</sup>.

W drugim przypadku sprawcami są mężczyźni, którzy zabijają swoje partnerki. Ich motywacją jest zazdrość lub próba zapobieżenia odejściu kobiety. Odbierają sobie życie z różnych przyczyn (tu trudno dokładnie poznać ich motywację) – gdyż nie chcą zostać sami albo obawiają się konsekwencji swojego czynu i poniesienia odpowiedzialności za niego.

**Takich czynów** w naszej analizie na 107 wszystkich spraw, **znalazło się aż 16 (z czego 11 dokonanych!), co stanowi aż 15% wszystkich przypadków**, w których życie straciło jedenaście kobiet i ośmioro dzieci. Ustalenie skali tego rodzaju czynów oraz odsetka ogółu spraw jest niezwykle ważne, gdyż są one **statystycznie niewidoczne**. Postępowanie jest wszczynane często z innych przepisów niż art. 148 Kodeksu karnego, karzącego zabójstwo. Sprawa następnie jest umarzana z powodu śmierci sprawcy, dlatego nigdy nie trafia przed sąd. Do tej pory brak było jakichkolwiek danych z Polski na temat udziału tego typu czynów w ogólnej liczbie zabójstw w naszym kraju.

Uważamy, że funkcjonujące w debacie publicznej, w języku psychologów oraz wśród organów ścigania pojęcie „samobójstwa rozszerzonego” nie oddaje w pełni znaczenia tego czynu, zwłaszcza

88 <https://www.se.pl/belchatow/piotrkow-trybunalski-17-latka-przynala-sie-do-zabojstwa-babci-koszmarly-opis-zbrodni-nowe-fakty-aa-hSj9-sMDq-a7ss.html>

w odniesieniu do zabójstw partnerek połączonych z późniejszym samobójstwem sprawcy. W sprawach tych oczywistym jest, iż pierwszorzędnym zamiarem sprawcy było pozbawienie życia. Zarówno pozbawienie życia kobiety, jak i następnie odebranie też go sobie jest najczęściej wyrazem niezgody sprawcy na próbę odejścia ze strony partnerki i utraty kontroli w relacji. Uważamy, iż w opisie tego rodzaju czynów pierwszorzędne znaczenie należy nadać faktowi zabójstwa, a dopiero w drugiej kolejności samobójstwa sprawcy. Dlatego w ramach naszego projektu Czarna Księga Ofiar Przemocy Domowej postanowiliśmy zaproponować nowy termin „**zabójstwo suicydalne**” na określenie tego rodzaju czynów.





## 4

# Zabójstwa suicydalne

dr Grzegorz Wrona, Paulina Szczupaczyńska

Termin **zabójstwo suicydalne** (funkcjonujące w Polsce częściej jako samobójstwo rozszerzone) jest pojęciem relatywnie nowym, mimo że samo zjawisko takie już nie jest.

Po raz pierwszy zabójstwo suicydalne zostało opisane przez Paula Näcke<sup>1</sup>, niemieckiego kryminologa i psychiatrę, który termin ten tłumaczył jako akt wynikający z psychopatologii jednostki, traktującej ofiarę jako część swojego „ja”. Śledząc prace naukowe, traktujące o zabójstwie suicydalnym, można odnieść wrażenie, że przez długi czas zastanawiano się, w jakich kategoriach je rozpatrywać – zabójstwo i samobójstwo stanowiło bowiem dwa odmienne zjawiska. Na jednym krańcu kontinuum znajdowało się zabójstwo, które uznawano na nierozzerwalnie związane z systemem karnym, zaś na drugim – zachowania samobójcze, osadzone mocno w kontekście zdrowia psychicznego. Dopiero od połowy XX wieku pojawiły się prace, które traktowały to zjawisko szerzej, a badacze coraz śmielej stawiali w definicjach tego zjawiska akcent na czyn zabójstwa, po którym następuje samobójstwo sprawcy.

## Typologia zabójstwa suicydalnego

Analizując zjawisko zabójstwa suicydalnego, można wyodrębnić pewne jego kategorie<sup>2</sup>. Jedną z nich jest **zabójstwo partnera/partnerki w związku**. W tej kategorii sprawcami są głównie mężczyźni. Do zabójstwa najczęściej dochodzi w wyniku zakończenia związku (łęk przed odrzuceniem bądź symbiotyczna relacja z ofiarą). Zabijając

1 Staszak A., Stukan J., *Samobójstwo rozszerzone i poagresyjne – próba uporządkowania pojęć*, „Problemy Kryminalistyki” 2018, Nr 301(3), s. 35.

2 Marzuk P.M., Tardiff, K., Hirsch C.S., *The epidemiology of murder–suicide*. „Journal of the American Medical Association” 1992, Nr 267(23), s. 3179–83.

partnera/partnerkę sprawca – poprzez samobójstwo – „podąża” za ofiarą. Z reguły przed zabójstwem ma miejsce przemoc domowa.

Następną kategorią jest **zabójstwo suicydalne dzieci**. Z jednej strony mamy tu do czynienia z sytuacjami, gdzie matka – w celu uchronienia dzieci przed cierpieniem, nieszczęściem czy trudną sytuacją życiową postanawia je zabić, a następnie zabija siebie. Z drugiej strony możemy do tej kategorii zaliczyć także zabójstwa suicydalne z zemsty, gdzie dziecko jest pewnego rodzaju „przeniesieniem” partnera-ofiary.

Do kolejnej kategorii możemy zaliczyć **zabójstwa suicydalne pozostałych członków rodziny**. Dochodzi tu do zabójstwa w sytuacji, gdy sprawca doznawał przemocy ze strony jednego z rodziców bądź rodzeństwa.

Istotną kategorią jest również **zabójstwo suicydalne osób starszych**. W tym przypadku jedna osoba musi się opiekować drugą, a w sytuacji, gdy opiekun/opiekunka nie ma już siły do dalszej opieki, dokonuje się wspólnego zabójstwa. Co ważne, w tej kategorii mieszczą się także zabójstwa suicydalno-eutanatyczne.

## Dane z Polski

W Polsce **gromadzeniem danych na temat samobójstw zajmuje się Policja**. Warto podkreślić, że do 2012 roku dane dotyczące samobójstw były gromadzone i generowane na podstawie druku stp10 *Zgłoszenie zamachu samobójczego*. Druk ten wprowadzany był do systemu PSSP Temida po przeprowadzeniu i zakończeniu postępowania sprawdzającego, w trybie art. 308 k.p.k. lub postępowania przygotowawczego. Potrzeba zmiany sposobu gromadzenia i generowania danych statystycznych dotyczących zamachów samobójczych sprawiła, że od 2013 roku dane wprowadzane są do Krajowego Systemu Informacyjnego Policji za pośrednictwem formularza KSIP 10 *Rejestracja zgłoszenia zamachu samobójczego* bezpośrednio po wydarzeniu w momencie ustalenia, że doszło do zamachu samobójczego. I choć formularz otrzymał ostatecznie w 2017 roku nowe brzmienie (KSIP 10 *Zgłoszenie zamachu/zachowania samobójczego*) oraz rozszerzono zakres gromadzonych danych (w tym uszczegółowiono miejsca zamachu samobójczego, a także poszerzono o kilka nowych wartości sposoby popełniania samobójstw<sup>3</sup>), to jednak

---

3 Więcej o zmianach można przeczytać na stronie: <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/zamachy-samobojcze/63803,Zamachy-samobojcze-od-2017-roku.html>.

nadal brakuje w Polsce rzetelnych danych, które dałyby możliwość właściwie oszacować skalę tego zjawiska.

Warto zwrócić uwagę na fakt, iż choć – w ramach statystyk policyjnych – gromadzone są informacje na temat liczby zabójstw dokonanych, nie jest odnotowywany odsetek zabójstw suicydalnych. Zabójstwo połączone z samobójstwem jest umarzane, ponieważ sprawca nie żyje. Badacze zatem muszą się posiłkować innymi źródłami danych, jak chociażby doniesieniami medialnymi.

## Przypadki zabójstw suicydalnych w ramach „Czarnej Księgi”

W toku śledzenia doniesień medialnych, traktujących o śmiertelnych przypadkach, które były związane z przemocą domową, spośród 107 wszystkich przypadków, jakie przeanalizował zespół „Czarnej Księgi”, **16 stanowiły zabójstwa suicydalne (z czego 11 z nich to zabójstwa dokonane)**<sup>4</sup>. Warto podkreślić, iż zostały wyróżnione dwie kategorie zabójstw:

- » zabójstwa dokonane przez matki, które najpierw dokonują zabójstwa dzieci, a następnie popełniają samobójstwo,
- » zabójstwa dokonane przez mężczyzn, którzy najpierw dokonują zabójstwa partnerki, a następnie popełniają samobójstwo.

## Dlaczego tak istotna jest zmiana terminu?

Dość często spotykanym w literaturze psychologicznej oraz prawniczej terminem, określającym dokonanie zabójstwa przez sprawcę, a następnie odebranie sobie przez niego życia, jest samobójstwo rozszerzone. Co ważne, można również spotkać się z określeniem **zabójstwo poagresyjne**, które jest uważane za szersze w tym znaczeniu, że akt samobójstwa może być poprzedzony nie tylko zabójstwem, ale również innymi aktami agresji<sup>5</sup>.

Choć motyw, jakimi kieruje się sprawca, mogą być różne (począwszy od chęci zemsty do potrzeby „uchronienia” najbliższych przed cierpieniem lub inną krzywdą), decydującym czynnikiem odróżniającym samobójstwo rozszerzone od zabójstwa jest wola sprawcy odebrania życia również sobie.

4 Szczegółowy opis przypadków znajduje się w rozdziale 3, tj. *Śmierć z ręki najbliższych. Monitoring mediów*.

5 Staszak A., Stukan J., op.cit., s. 35.

Śledząc zdarzenia opisywane w mediach, można odnieść wrażenie, że w dokonaniu opisu tego, co się stało, uwydatniony jest przede wszystkim fakt samobójstwa, a dopiero w drugiej kolejności wskazuje się na inne ofiary („rozszerzone”). Odpowiada to bowiem – przynajmniej teoretycznie – kolejności motywacji sprawcy, który podejmuje decyzję o tym, że odbierze sobie życie, co jest zdarzeniem historycznie wcześniejszym niż zbrodnie zabójstwa, której się dopuścił. W praktyce jednak odtworzenie zamiaru sprawcy, a przede wszystkim kolejności, w jakiej ów zamiar zaistniał, może być bardzo trudne lub wręcz niemożliwe. Może się bowiem okazać, że równie prawdopodobny jest scenariusz, w którym sprawca dokonuje zbrodni zabójstwa, po czym pod wpływem emocji, które temu towarzyszą, popełnia samobójstwo.

Warto podkreślić, że motywy, jakimi kieruje się zabójca, odbierając życie innej osobie, mogą być mniej lub bardziej złożone. Scenariusz zdarzeń może być wcześniej zaplanowany lub sprawca może działać pod wpływem silnego impulsu. Z perspektywy sprawcy odebranie życia własnemu dziecku może być swego rodzaju „ratunkiem”. Uważa on bowiem, że świat, w którym dziecko żyje, w jakiś sposób mu zagraża, ono może w nim cierpieć psychicznie lub fizycznie. Chcąc uchronić je przed cierpieniem lub „niesprawiedliwością” sprawca odbiera życie własnemu dziecku. Okoliczności, jakie towarzyszą zabójstwu, nie zmieniają fakt późniejszego odebrania sobie życia przez sprawcę.

Patrząc na sytuację od strony osoby pokrzywdzonej, określenie samobójstwo rozszerzone całkowicie pomija jej perspektywę i prawdziwą istotę czynu sprawcy. To, że sprawca przemocy, jakim niewątpliwie jest zabójca, popełnia samobójstwo, jest zdarzeniem obojętnym dla osoby, której wcześniej odebrał życie. Niczym nie różni się od zabójstwa, po którym sprawca żyje. Dotyczy to tak samo sytuacji, w której sprawca kieruje się chęcią zemsty lub innymi niskimi pobudkami, jak i w sytuacji, w której zabójca uzurpuje sobie prawo decydowania, jaki los będzie dla ofiary „lepszy” – życie czy śmierć. Z tego punktu widzenia używane **określenie samobójstwo rozszerzone nie uwzględnia perspektywy osoby pokrzywdzonej.**

Warto także pamiętać, że dobór nazewnictwa odgrywa znaczącą rolę w kształtowaniu postaw społecznych. Co więcej, jest także czynnikiem decydującym w kształtowaniu indywidualnych postaw i ocen. W reakcji społecznej na dany czyn dobór właściwej terminologii jest nie do przecenienia. Mimo że trudno jest mówić o wymiernej stopniowości, można zaryzykować stwierdzenie, że określenie ‘zabójstwo’ wiąże się z niepomiarnie większym sprzeciwem i potępieniem społecznym niż określenie ‘samobójstwo’. Jeżeli zatem sprawca popełnił zbrodnię zabójstwa, **to właśnie w taki**

**sposób powinno się ten czyn nazywać.** Zastąpienie go znacznie bardziej neutralnym określeniem ‘samobójstwo’ akcentuje przede wszystkim to, że sprawca odebrał sobie życie. Tymczasem popełnienie samobójstwa przez osobę, która dokonała zabójstwa, nie jest w żadnym wypadku okolicznością łagodzącą lub zmieniającą istotę wcześniejszego historycznie czynu. Z całą pewnością dla oceny konkretnej sprawy ważne będą motyw, jakimi kierował się zabójca. Jednak nie jest to związane z jego potrzebą odebrania sobie życia, tylko **decyzją o odebraniu życia innej osobie.**

Z perspektywy systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie sprawcy, którzy zabijają najbliższych, stanowią z oczywistych powodów największe zagrożenie. Będzie to dotyczyło zarówno sprawcy, który zabija osobę najbliższą, jak i tego, który po dokonaniu zabójstwa odbiera sobie życie. Z tej perspektywy określenie ‘samobójstwo rozszerzone’ jest nieadekwatne, nie akcentuje istoty czynu, jakim jest zabójstwo oraz kładzie nacisk na **skutki, jakie przemoc ma dla sprawcy,** a nie dla osób, które jej doznają.

Dokonując krytyki obowiązującego sformułowania, jakim jest ‘samobójstwo rozszerzone’, zespół ekspertów Czarnej Księgi Ofiar Przemocy Domowej 2021 uwzględnił głosy doktryny prawa karnego, zgodnie z którymi motywacja sprawcy może przybrać postać woli ochrony przed cierpieniem czy też uniknięciem sytuacji bez wyjścia<sup>6</sup>. Nie można jednak przy tym pominąć faktu, że sprawca kieruje się swoimi potrzebami i własną oceną sytuacji<sup>7</sup>. Za co najmniej dyskusyjny należy jednak przyjąć pogląd wskazujący, że głównym motywem działania sprawcy jest samobójstwo<sup>8</sup>. Analiza poszczególnych przypadków prowadzi raczej do wniosku, że **bez zabójstwa nie byłoby samobójstwa.** Są to elementy niejako jednego czynu, a przynajmniej sekwencji działań objętych jednym zamiarem. Trudno zatem wskazać, czy głównym czynnem dla sprawcy jest zabójstwo czy samobójstwo. I choć nie ulega wątpliwości, że poszczególne stany faktyczne mogłyby dać różne odpowiedzi na tak postawiony problem, to jednak – rozpatrując zjawisko z punktu widzenia osoby pokrzywdzonej – sprawca działa z zamiarem bezpośrednim pozbawienia jej życia. Dodatkowo, analiza skutków, jakie ma wywołać czyn sprawcy (czy też, jakie sprawca chce osiągnąć), są związane przede wszystkim z następstwami zabójstwa. Samobójstwo nie musi być jedynie ucieczką przed odpowiedzialnością związaną z zabójstwem

6 Gierowski, J. i Paprzycki, L. (2013). *Niepoczytalność i psychiatryczne środki zabezpieczające. Zagadnienia prawno-materialne, procesowe, psychiatryczne i psychologiczne*. Wyd. 1. Warszawa: CH Beck, s. 95.

7 Jędrzejowska E. *Samobójstwo rozszerzone w aspekcie prawa karnego materialnego*. Program Top 15 nr 9 rok 2017, s. 143.

8 *Ibidem*, s. 142.

– może być połączone z odczuwaniem ciężaru czynu, jakiego dopuścił się sprawca, czy też jakiego w swojej świadomości musiał się dopuścić. Wola popełnienia samobójstwa jest jednak nierozzerwalnie związana z wolą popełnienia zabójstwa. Bez zabójstwa sprawca samobójstwa by nie popełnił, gdyż nie osiągnąłby w ten sposób skutków jakie ma przynieść uprzednie zabójstwo.

Zaproponowane użycie przymiotnika ‘suicydalny’ zostało zaczerpnięte z terminologii medycznej, w której oznacza tyle co samobójczy (z łac. *suicidium* – samobójstwo). W ten sposób łączy się zamiar zabójstwa z nierozzerwalną z nim wolą samobójstwa dokonaną bezpośrednio po nim. Powstałe w ten sposób sformułowanie ‘zabójstwo suicydalne’ wskazuje przede wszystkim na fakt popełnienia zabójstwa, które ostatecznie doprowadziło sprawcę do samobójstwa. **Jest to zatem rodzaj zabójstwa, a nie rodzaj samobójstwa**, na co wskazuje określenie ‘samobójstwo rozszerzone’.

## Podsumowanie

Jedną z przesłanek szacowania ryzyka wystąpienia utraty życia lub zdrowia u osoby doznającej przemocy w rodzinie jest **występowanie myśli samobójczych u sprawcy przemocy**<sup>9</sup>. Szacowanie ryzyka jest niezbędne do podjęcia decyzji przez funkcjonariusza Policji (lub żandarma wojskowego), jakie środki bezpieczeństwa powinny zostać w danej sytuacji wdrożone. W tym celu policjant wypełnia urzędowy formularz<sup>10</sup>, w którym należy odpowiedzieć m.in. na pytanie, czy sprawca przemocy nie groził popełnieniem samobójstwa rozszerzonego. W innej części tego samego formularza umieszczono pytanie, czy sprawca przemocy groził popełnieniem zabójstwa. Swego rodzaju niekonsekwencją ustawodawcy jest fakt, że dla stwierdzenia zagrożenia życia i zdrowia na podstawie tego formularza, wystarczy twierdząca odpowiedź na pytanie czy sprawca groził zabójstwem, a nie wystarczy twierdząca odpowiedź na pytanie, czy groził samobójstwem rozszerzonym. **Tymczasem groźba samobójstwa rozszerzonego jest niczym innym jak groźbą zabójstwa**. Wydaje się zatem zasadnym wprowadzenie do wskazanego formularza

9 Załącznik nr 2 do Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 listopada 2020 r. w sprawie wydania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (Dz.U. z 2020 r. poz. 2105).

10 Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie wydawania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia z dnia 26 listopada 2020 r. (Dz.U. z 2020 r. poz. 2105).

pojęcia ‘zabójstwa suicydalnego’ oraz uczynienia z niego wystarczająco samodzielnej przesłanki, która pozwoli stwierdzić, że sprawca przemocy domowej zagraża życiu i zdrowiu członków rodziny. Warto mieć na uwadze to, że **bagatelizowanie zachowania sprawców przemocy jest jedną z podstawowych przeszkód w zapewnieniu bezpieczeństwa osobom doznającym przemocy w rodzinie.**





## 5

## Dane (nie)dostępne z systemu ochrony zdrowia

dr Grzegorz Wrona

Jednym z kluczowych elementów w systemie przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest ochrona zdrowia. Osoby doznające przemocy w rodzinie są narażone na utratę zdrowia zarówno fizycznego, jak i psychicznego. Konsekwencje przebywania w permanentnym stresie, jak i bezpośrednie skutki przemocy, mają wpływ na stan zdrowia pacjentów, którzy zmuszeni są zwracać się do przedstawicieli ochrony zdrowia z prośbą o pomoc. Nie bez znaczenia jest również fakt, że sprawcy przemocy w rodzinie w wyniku swoich mniej lub bardziej niekontrolowanych zachowań również są narażeni na negatywne dla siebie skutki zdrowotne, co także wiąże się z koniecznością korzystania z pomocy przedstawicieli ochrony zdrowia. W konsekwencji przedstawiciele ochrony zdrowia w swojej codziennej pracy spotykają się zarówno z ofiarami, jak i sprawcami przemocy w rodzinie. Z tego powodu od 2010 roku przedstawiciele ochrony zdrowia zostali ustawowo włączeni do systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie zarówno jako członkowie zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych, jak i osoby zobowiązane do wszczynania procedury „Niebieskie Karty”. Lekarze dodatkowo zostali zobowiązani do wystawiania bezpłatnych zaświadczeń dokumentujących skutki zdrowotne przemocy domowej.

Analiza danych statystycznych od 2012 roku, dotycząca aktywności przedstawicieli ochrony zdrowia w systemie przeciwdziałania przemocy w rodzinie nie napawa optymizmem. Przez okres dziesięciu lat liczba procedur „Niebieskie Karty” uruchamianych przez lekarzy nigdy nie przekroczyła 2% ogólnej liczby wszczętych procedur<sup>1</sup>, a sytuacje, gdy lekarz wystawia bezpłatne zaświadczenie o skutkach przemocy w rodzinie, należą do wyjątków.

---

<sup>1</sup> Liczba sporządzonych formularzy „Niebieska Karta – A” przez przedstawicieli poszczególnych podmiotów wszczynających procedurę w latach 2015–2020, za: <https://www.gov.pl/web/rodzina/sprawozdanie-z-realizacji-krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzynie-za-rok-2020> (dostęp: 15.07.2022).

Tabela 5.1. Liczba formularzy „Niebieska Karta – A” sporządzonych przez przedstawicieli poszczególnych podmiotów uprawnionych do wszczynania procedury w latach 2015–2020

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Jednostki organizacyjne pomocy społecznej	12 743	11 789	13 667	11 177	12 083	10 065
Policja	75 495	73 531	75 662	73 153	74 313	72 601
Oświata	6 166	5 547	4 184	4 431	4 849	5 307
<b>Ochrona zdrowia</b>	<b>557</b>	<b>607</b>	<b>713</b>	<b>623</b>	<b>658</b>	<b>1 039</b>
Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	4 788	5 736	4 081	3 927	2 813	2 369
<b>Razem</b>	<b>99 749</b>	<b>97 210</b>	<b>98 307</b>	<b>93 311</b>	<b>94 716</b>	<b>91 381</b>

Źródło: Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za rok 2020

Jednocześnie zdecydowana większość osób doznających przemocy w rodzinie zgłaszających się po pomoc zarówno do podmiotów publicznych, jak i organizacji pozarządowych, korzysta z usług ochrony zdrowia. Pozostaje zatem znaczna rozbieżność pomiędzy wiedzą, jaką przedstawiciele ochrony zdrowia uzyskują od pacjentów na temat przemocy w rodzinie, a oficjalną reakcją przedstawicieli ochrony zdrowia na przemoc w rodzinie. Zwiększenie aktywności przedstawicieli ochrony zdrowia w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest jednym z głównych wyzwań dla systemowych zmian w ochronie osób doznających przemocy w rodzinie.

Poza udziałem przedstawicieli ochrony zdrowia w zespołach interdyscyplinarnych i grupach roboczych, wszczynaniem procedury „Niebieskie Karty” oraz wystawianiem zaświadczeń o skutkach przemocy w rodzinie, jest jeszcze jeden obszar związany ze skutkami przemocy w rodzinie, w którym uczestniczą przedstawiciele ochrony zdrowia. Tym obszarem jest **stwierdzenie zgonu oraz wystawienie karty zgonu**. Pomimo że obowiązujące przepisy dotyczące tych czynności nie wskazują wprost na konieczność powiązania zgonu z doznawaniem przemocy w rodzinie jednak **nakazują wskazanie przyczyny zgonu**.

Zasady ustalania przyczyn zgonu reguluje Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 roku o cmentarzach i chowaniu zmarłych (t.j. z dnia 27 października 2020 r. Dz.U. z 2020, poz. 1947), która w art. 11 stanowi:

## **Art. 11**

- 1. Zgon i jego przyczyna powinny być ustalone przez lekarza, leczącego chorego w ostatniej chorobie.*
- 2. W razie niemożności dopełnienia przepisu ust. 1, stwierdzenie zgonu i jego przyczyny powinno nastąpić w drodze oględzin, dokonywanych przez lekarza lub w razie jego braku przez inną osobę, powołaną do tej czynności przez właściwego starostę, przy czym koszty tych oględzin i wystawionego świadectwa nie mogą obciążać rodziny zmarłego.*

Szczegółowe zasady ustalania zgonu i jego przyczyn zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej w sprawie stwierdzenia zgonu i jego przyczyn z dnia 3 sierpnia 1961 roku (Dz.U. nr 39 poz. 202)<sup>2</sup>. Z obu przywołanych aktów prawnych wynika porządek postępowania w sprawach stwierdzenia zgonu i jego przyczyn. W pierwszej kolejności wskazuje się, że stwierdzenie zgonu powinno nastąpić przez lekarza, natomiast w zakresie ustalenia przyczyn zgonu decydującą okolicznością jest zaistnienie uzasadnionego podejrzenia, że do zgonu mogło dojść w wyniku przestępstwa. W tym zakresie § 2 przywołanego wyżej rozporządzenia stanowi:

### **§ 2**

- 1. Wystawienie karty zgonu jest obowiązkiem lekarza, który ostatni w okresie 30 dni przed dniem zgonu udzielał choremu świadczeń leczniczych.*
- 2. Jeżeli zwłoki zostały poddane sekcji, lekarz, o którym mowa w ust. 1, przed wystawieniem karty zgonu powinien zapoznać się z protokołem sekcji.*
- 3. Przepisów ust. 1 i 2 nie stosuje się, jeżeli zachodzi uzasadnione podejrzenie, że przyczyną zgonu było przestępstwo. W takim wypadku kartę zgonu wystawia lekarz, który na zlecenie sądu lub prokuratora dokonał oględzin lub sekcji zwłok.*

Najistotniejszym elementem procedury stwierdzenia zgonu i jego przyczyn, z punktu widzenia projektu „Czarna Księga Ofiar Przemocy Domowej w Polsce 2021” jest zobligowanie przez ustawodawcę osoby stwierdzającej zgon do ustalenia okoliczności, w których nastąpił zgon. Podstawą prawną w tym zakresie jest § 6 ust. 1 pkt 2 cytowanego rozporządzenia w brzmieniu:

### **§ 6**

- 1. Osoba, do której należy wystawienie karty zgonu, jest obowiązana nie później niż w ciągu 12 godzin od wezwania:*
  - 1) ustalić tożsamość zwłok i dokonać osobiście ich oględzin,*

---

<sup>2</sup> Warto zwrócić uwagę na fakt, że rozporządzenie to liczy sobie 61 lat! (przyp. red.).

- 2) *przeprowadzić wywiad wśród osób z otoczenia osoby zmarłej w celu ustalenia okoliczności, w których zgon nastąpił,*
- 3) *zapoznać się z dokumentami dotyczącymi stanu zdrowia danej osoby w okresie poprzedzającym zgon.*

Jak jednoznacznie wynika z cytowanego wyżej przepisu jednym z elementów procedury stwierdzenia zgonu i jego przyczyn jest ustalenie okoliczności, w których nastąpił zgon. Warto podkreślić, że obowiązek ustalenia tych okoliczności jest niezależny od faktu, czy do zgonu doszło w wyniku przestępstwa. Oczywiście jest, że osoba stwierdzająca zgon ma nieporównanie mniejsze możliwości niż osoby prowadzące lub nadzorujące postępowanie karne do ustalenia okoliczności zgonu, niemniej ustalenie okoliczności zgonu jest czynnością pozwalającą na uzyskanie informacji o tym, że w rodzinie osoby zmarłej dochodziło do przemocy.

Dalsze przepisy cytowanego rozporządzenia precyzują, że nawet jeżeli bezpośrednią przyczyną zgonu nie było przestępstwo, to na osobie stwierdzającej zgon ciąży obowiązek sprawdzenia, czy na ciele osoby zmarłej nie ma śladów doznanych urazów. Stanowi o tym § 8 ust. 1 przywołanego rozporządzenia w brzmieniu:

#### **§ 8**

1. *Jeżeli brak podejrzeń, że przyczyną zgonu było przestępstwo, wolno ograniczyć się do zewnętrznych oględzin zwłok. Przy oględzinach tych należy zwrócić przede wszystkim uwagę, czy nie zachodzą ślady doznanych urazów ciała albo objawów użycia trucizny żrącej.*

Żaden z przywołanych wyżej przepisów nie wskazuje na obowiązek umieszczenia w dokumentacji sporządzanej w ramach stwierdzenia zgonu i jego przyczyny informacji o związku pomiędzy zgonem, a przemocą w rodzinie. Nie ma przy tym znaczenia czy do zgonu doszło w wyniku przestępstwa czy nie ponieważ w polskim porządku prawnym nie ma przestępstwa określanego jako przemoc w rodzinie, a zatem kwalifikacja prawna czynu również nie pozwoli na zidentyfikowanie w zestawieniach statystycznych związku pomiędzy zgonem a przemocą w rodzinie.

Wobec archaiczności cytowanych przepisów oraz zmian wymogów międzynarodowych (WHO) ustawodawca uchwalił nowe przepisy dotyczące procedury stwierdzenia zgonu. Nowe regulacje wejdą w życie z dniem 1 stycznia 2023 roku.

Zgodnie z wprowadzonym art. 11 ust. 3a ustawy z dnia 31 stycznia 1959 roku o cmentarzach i chowaniu zmarłych nowy wzór karty zgonu będzie składał się z trzech części:

- 3a. Karta zgonu składa się z trzech części przeznaczonych:
- 1) do zarejestrowania zgonu;
  - 2) dla administracji cmentarza;
  - 3) dla potrzeb statystyki publicznej.
- 3b. Karta zgonu w części przeznaczonej do zarejestrowania zgonu zawiera, jeżeli są znane:
- 1) nazwisko, nazwisko rodowe, imię (imiona) osoby zmarłej, numer Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności (PESEL), a w przypadku jego braku – rodzaj i numer dokumentu stwierdzającego tożsamość;
  - 2) datę, godzinę i miejsce zgonu albo datę, godzinę i miejsce znalezienia zwłok;
  - 3) datę oraz miejsce urodzenia osoby zmarłej;
  - 4) płeć osoby zmarłej.
- 3c. (...)
- 3d. Karta zgonu w części przeznaczonej dla potrzeb statystyki publicznej zawiera:
- 1) miejsce zamieszkania zmarłego, w tym okres przebywania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na obszarze danej gminy, o ile są znane;
  - 2) wykształcenie zmarłego;
  - 3) informacje o zgonie, w tym przyczynę zgonu, oraz o osobie stwierdzającej przyczynę zgonu, a w przypadku dziecka do roku życia:
    - a) godzinę urodzenia,
    - b) informacje o stanie jego zdrowia: długość, ciężar ciała, punkty w skali Apgar,
    - c) informacje o ciąży i porodzie: okres trwania ciąży, wielorakość porodu, liczbę dzieci urodzonych przez matkę.
- 4c. Minister właściwy do spraw zdrowia, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych i ministrem właściwym do spraw informatyzacji, określi, w drodze rozporządzenia, wzór karty zgonu, w tym sporządzanej w formie dokumentu elektronicznego oraz sposób jej wypełnienia, uwzględniając zakres danych konieczny do sporządzenia aktu zgonu i do umożliwienia pochówku osoby zmarłej oraz zakres danych wymaganych dla potrzeb statystyki publicznej.

W cytowanej powyżej nowej regulacji, w szczególności w części dotyczącej karty zgonu przeznaczonej do statystyki publicznej, zawarta będzie informacja o przyczynie zgonu. Natomiast w chwili sporządzania niniejszego raportu nie jest dostępny wzór karty zgonu, jaki będzie obowiązywał od 1 stycznia 2023 roku.

W obecnie obowiązującej karcie zgonu – Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 23 lipca 2021 roku w sprawie karty zgonu (Dz.U. z 2021 r. poz. 1448) w pkt. 18 przewidziano wskazanie przyczyn zgonu: w pkt. 1 przyczyn bezpośrednich, w pkt. 2 wtórną przyczynę zgonu, w pkt. 3 wyjściowa przyczynę zgonu oraz w pkt. 4 *inne istotne okoliczności przyczyniające się do zgonu, ale niezwiązane z chorobą ani stanem ją powodującym wraz z kodem ICD-10.*

Kod ICD-10 to opracowana przez WHO międzynarodowa kwalifikacja chorób. Poprzez oznaczenia literowe grupuje się poszczególne choroby, ale nie tylko. Odpowiednio litery V, W, X, Y oznaczają zewnętrzne przyczyny zachorowania i zgonu oraz litera Z – czynniki wpływające na stan zdrowia. Od stycznia 2022 roku WHO zaleca stosowanie nowej kwalifikacji oznaczona jako ICD-11, która pozwala w znacznie szerszym zakresie opisać okoliczności zewnętrzne, wpływające na zdrowie człowieka.

## Podsumowanie

Przedstawione wyżej regulacje oraz dokumenty związane ze stwierdzeniem zgonu zawierają zatem elementy pozwalające na ujęcie informacji wskazujących na związek pomiędzy zgonem a przemocą w rodzinie. Są jednak na tyle nieprecyzyjne, że wprowadzają dużą dowolność w zakresie informacji jakie zostaną tam zamieszczone. Aby ustalić, czy w ramach umieszczanych w kartach zgonu informacji znajdują się dane dotyczące związku zgonu z przemocą w rodzinie, w ramach projektu „Czarna Księga Ofiar Przemocy Domowej w Polsce 2021” zwrócono się do:

- » Ministerstwa Zdrowia – pismo z dnia 4 czerwca 2021 roku,
- » Ministerstwo Zdrowia Departament Lecznictwa – pismo z dnia 8 listopada 2021 roku,
- » Pełnomocnika Prezesa Rady Ministrów do spraw reformy regulacji administracyjnych związanych z ruchem naturalnym ludności i ochrony miejsc pamięci – pismo z dnia 27 grudnia 2021 roku.

Poza próbą ustalenia, czy wskazane dane są gromadzone, w korespondencji postulowano wprowadzenie planowanych zmian w dokumentacji, aby przewidzieć konieczność odnotowywania związku pomiędzy przemocą w rodzinie a zgonem danej osoby.

Konkluzja płynąca z otrzymanych odpowiedzi (lub jej braku w przypadku Pełnomocnika Rady Ministrów) prowadzi do wniosku, że **w ramach systemu ochrony zdrowia nie gromadzi się informacji dotyczących przemocy w rodzinie w kontekście ustalania przyczyn zgonu.**

## 6 Dane z terenu

Paulina Szczupaczyńska

Choć z każdym rokiem wiemy więcej o zjawisku przemocy w rodzinie, to jednak nie znamy dokładnej liczby jej śmiertelnych ofiar. Wciąż nie wiemy, ile kobiet, mężczyzn i dzieci traci życie w związku z doświadczaną przemocą. Posiłkujemy się jedynie danymi szacunkowymi.

W Polsce od wielu lat nie udaje się przełamać impasu w zakresie zbierania danych o śmiertelnych zdarzeniach związanych z przemocą domową. Na przykład statystyki zebrane w ramach monitoringu Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie uwzględniają wyłącznie dane z wszczynanych, toczących się i zakończonych procedur „Niebieskie Karty”. Jednak wśród przyczyn zamknięcia procedury nie ma **zgonu jako powodu zakończenia działań pomocowych w rodzinie**.

Projekt „Czarna Księga Ofiar Przemocy Domowej w Polsce 2021” stanowi bez wątpienia próbę przełamania impasu na polu zbierania danych statystycznych o śmiertelnych skutkach przemocy w rodzinie i w bliskich związkach. Dlatego też postanowiliśmy sięgnąć nie tylko po dane instytucjonalne (z Policji, prokuratury czy sądów, o czym szerzej w poszczególnych rozdziałach niniejszego raportu), lecz również po informacje od Wojewódzkich Koordynatorów Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz przewodniczących gminnych zespołów interdyscyplinarnych ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Próba identyfikacji śmiertelnych przypadków poprzez wyżej wymienione osoby była o tyle istotna, iż grupa ta – jako osoby przygotowujące sprawozdania i monitorujące problem przemocy na terenie gminy lub województwa – stanowi ważne źródło wiedzy o zdarzeniach, które mają miejsce na danym terenie.

W pierwszej kolejności badacze zwrócili się z prośbą o przekazywanie informacji o śmiertelnych zdarzeniach do **Wojewódzkich**

Dane pochodzą od Wojewódzkich Koordynatorów Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz przewodniczących gminnych zespołów interdyscyplinarnych ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie

**Koordinatorów Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie<sup>1</sup>.** W tym celu do koordinatorów zostało wysłane pismo przewodnie, a także nawiązano z nimi kontakt telefoniczny. W rozmowie podkreślono, iż choć dane o śmiertelnych zdarzeniach będą pozyskiwane także ze statystyk policyjnych, sądowych czy GUS, żadne z tych miejsc nie dysponuje danymi pełnymi, stąd niezwykle ważne jest, aby zebrać informacje z różnych źródeł. Już ze wstępnych rozmów z koordinatorami wynikało, że niektórzy z nich mają wątpliwość co do dopełnienia obowiązku ochrony danych ofiar i sprawców zdarzeń. Dlatego podczas kontaktów badacze wyraźnie zaznaczyli, iż ustawa o ochronie danych osobowych nie ma tu zastosowania, bowiem projekt **nie zakładał identyfikacji konkretnych osób, a jedynie zdarzenia.** W korespondencji podkreślono także, że każdy sygnał o zdarzeniu, w którym są ofiary śmiertelne, należy zgłosić na adres mailowy koordinatorki projektu.

Kolejnym krokiem był kontakt z **gminnymi zespołami interdyscyplinarnymi ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie.** Zarówno pocztą tradycyjną, jak i mailową rozesłano do zespołów interdyscyplinarnych w każdej z gmin w Polsce list przewodni, ulotkę edukacyjną o przemocy w rodzinie oraz metryczkę do zgłaszania śmiertelnych zdarzeń związanych z przemocą domową. Formularz przygotowano wraz z Radą Ekspertek i Ekspertów projektu.

---

1 Tworzenie systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie rozpoczęło się w 2005 roku od uchwalenia ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (wcześniej działania były realizowane w ramach prawa karnego i rodzinnego, a także w obszarze pomocy społecznej). Co ważne, ustawa – w celu stworzenia warunków do bardziej skutecznego przeciwdziałania przemocy w rodzinie – nakłada na Radę Ministrów obowiązek przyjęcia Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, zaś na szczeblach wojewódzkich realizatorami Programu są wyznaczeni przez wojewodów Wojewódzcy Koordynatorzy Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.



**FORMULARZ do zgłaszania przypadków  
do CZARNEJ KSIĘGI OFIAR PRZEMOCY DOMOWEJ W POLSCE  
w 2021 roku**

1. **Data zdarzenia** (miesiąc, rok; jeśli znasz datę dzienną możesz także ją podać)

2. **Miejscowość**, w której doszło do zdarzenia (lub gmina, na terenie której doszło do zdarzenia)

3. **Źródło informacji** (możliwy wybór wielokrotny)

- Informacje z mediów
- Informacje przekazywane ustnie lokalnej w społeczności
- Informacje od członków zespołu interdyscyplinarnego (np. przedstawiciela oświaty, pomocy społecznej itd.)
- Policja
- Inne .....

4. **Rodzaj czynu** (możliwy wybór wielokrotny)

- Zabójstwo żony
- Zabójstwo męża
- Zabójstwo partnerki
- Zabójstwo partnera
- Zabójstwo dziecka (biologicznego lub pasierba/cy)
- Zabójstwo ojca (ojczyrna)
- Zabójstwo matki (macochy)
- Zabójstwo połączone z samobójstwem sprawcy
- Tajemnicze zaginięcie kogoś z rodziny (kogo?) .....
- Samobójstwo ofiar
- Samobójstwo sprawcy
- Inne .....

5. **Dodatkowe komentarze dotyczące czynu**

## 6. Informacje o osobie/osobach pokrzywdzonych

a) Ile osób zostało pokrzywdzonych? .....

b) Płeć:

Kobieta

Mężczyzna

c) Wiek ofiar/y w chwili czynu:

niepełnoletni/a

pełnoletni/a

d) Czy była w rodzinie prowadzona procedura „Niebieskie Karty”?

nie

tak

była prowadzona wcześniej

nie wiem

e) Inne uwagi dotyczące ofiar/y:

## 7. Informacje o osobie/osobach sprawcy

a) Płeć:

Kobieta

Mężczyzna

b) Wiek sprawcy w chwili czynu:

niepełnoletni/a

pełnoletni/a

c) Czy były wcześniejsze interwencje Policji w rodzinie?

tak

nie

nie wiem

d) Inne uwagi dotyczące sprawcy:

Wypełnioną metryczkę – do wyboru w formie elektronicznej bądź tradycyjną drogą pocztową – należało przesłać na adres mailowy koordynatorki projektu bądź na adres siedziby Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” IPZ.

Do metryczki dołączona była instrukcja o następującym brzmieniu:

1. Wypełnij tyle, ile wiesz o zdarzeniu – nie musisz mieć pełnych danych.
2. Jeśli o zdarzeniu pisały lokalne (lub ogólnopolskie) media – bardzo pomocne będzie to, jak załączysz link do tej informacji lub skan artykułu.
3. Jeśli sprawców lub ofiar było więcej niż jedna, możesz to podać w komentarzach.
4. Możesz napisać wszystko, co wykracza poza ten formularz, a co wydaje się ważne z punktu widzenia poprawiania systemu ochrony ofiar przemocy w rodzinie.
5. Zakres przekazanych danych nie obejmuje danych osobowych i nie pozwala na zidentyfikowanie konkretnych osób.

Finalnie informacje te dotarły do **2477 adresów**, co pozwoliło także na szerszą komunikację o projekcie, jakim była „Czarna Księga Ofiar Przemocy Domowej w Polsce 2021”.

Przedstawione powyżej działania, podjęte przez badaczy, pozwoliły na pozyskanie **27 wypełnionych metryczek**, gdzie każda z nich odpowiadała dokładnie jednemu zdarzeniu.

**W dziewiętnastu** z wyżej wymienionych metryczek jako rodzaj czynu wskazano na **samobójstwo sprawcy**. W tychże przypadkach najczęstszym źródłem informacji była Policja (13 przypadków). Co więcej, przy 11 przypadkach – na pytanie *Czy była prowadzona procedura „Niebieskie Karty”* – zaznaczono odpowiedź *Tak*. W tych przypadkach sprawcami zdarzeń byli w przeważającej liczbie **mężczyźni** (16 przypadków; w pozostałych metryczkach płeć sprawcy nie została oznaczona). Do powyższej kategorii zdarzeń doszło w: gminie Poniatowa (2 przypadki), Nieborów, Łyse, Pakość, Żary, Mrągowo, Lubawka, Besko, Wydminy, Wijewo, Police (2 przypadki) oraz Lublinie, Gliwicach, Gorzowie Wielkopolskim, Piotrkowie Trybunalskim, Morągu, a także wsi Drohobyczka.

Wśród wspomnianych 27 wypełnionych metryczek **w dwóch z nich** zaznaczono **usiłowanie zabójstwa**. Obie dotyczyły usiłowania zabójstwa kobiety – w jednym przypadku ofiarą była matka sprawcy, w drugim zaś żona. W obu przypadkach podkreślono wcześniejsze interwencje Policji w rodzinie, a zdarzenia miały miejsce w Aleksandrowie Łódzkim oraz Strzelcach Krajeńskich.

W kolejnych dwóch metryczkach jako rodzaj czynu podano samobójstwo ofiary. Jeden z przypadków miał miejsce w gminie Dopiewo, drugi zaś w Żorach. W obu metryczkach – na pytanie *Czy*

była prowadzona procedura „Niebieskie Karty” – zaznaczono odpowiedź Tak.

**Trzy metryczki** dotyczyły **zabójstwa**: żony, męża oraz partnera. We wszystkich przypadkach prowadzona była procedura „Niebieskie Karty”. Te zdarzenia miały miejsce kolejno: w Aleksandrowie Łódzkim, Gorzowie Wielkopolskim i gminie Cekcyn.

**Jedna** metryczka wskazywała na **próbę samobójczą osoby doznającej przemocy**. Tu również prowadzona była procedura „Niebieskie Karty”, a zdarzenie miało miejsce w Gliwicach.

## Informacje z Wydziałów Polityki Społecznej Urzędów Wojewódzkich

Badacze otrzymali również szczegółowy raport o śmiertelnych przypadkach, powiązanych z wcześniejszymi aktami przemocy w rodzinie, z **Wydziału Polityki Społecznej Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy**. Określał on liczbę przypadków śmierci w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2021 roku. Co ważne, zawierał on dane liczbowe zarówno w kontekście dokonanych zabójstw, jak i usiłowań zabójstw, samobójstw (ofiary bądź sprawców) oraz tzw. tajemniczych zniknięć. Jak wynika z raportu:

- » w I półroczu odnotowano 2 zabójstwa (jednej kobiety oraz jednego dziecka), 6 samobójstw (dwóch kobiet oraz czterech mężczyzn) i jedno tzw. tajemnicze zaginięcie (mężczyzny),
- » w II półroczu odnotowano **3 zabójstwa** (jednej kobiety i dwóch mężczyzn) oraz **3 samobójstwa** (jednej kobiety i dwóch mężczyzn).

O śmiertelnym przypadku, który był związany z przemocą w rodzinie poinformował badaczy także **Wydział Polityki Społecznej Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie**. Jak wynikało z pisma, samobójstwa dokonał mężczyzna, co do którego istniało podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie.

Swój udział w projekcie, jakim była „Czarna Księga Ofiar Przemocy Domowej w Polsce 2021”, za niemożliwy uznał Wydział Polityki Społecznej Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie. Jak wynikało z pisma, zgodnie z wytycznymi Biura Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania, wojewoda mazowiecki jest zobowiązany do zbierania i przekazywania do Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej danych statystycznych w zakresie określonym w załączniku do Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na rok 2021 (wśród których znajdują się informacje

na temat liczby śmiertelnych przypadków związanych z przemocą w rodzinie). Ponadto w piśmie zawarte było także stwierdzenie, że Biuro Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania uważa, że źródłem wyżej wskazanych danych powinny być wyłącznie statystyki prowadzone przez Policję i wymiar sprawiedliwości.

Zespół badaczy otrzymał również odpowiedzi – zarówno tradycyjną pocztą, jak i mailową – o braku odnotowanych śmiertelnych zdarzeń z:

1. Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Gminie Banie Mazurskie
2. Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Gminie Izbica
3. Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Gminie Skórcz
4. Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Gminie Stare Miasto
5. Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Gminie Stary Dzierżoń
6. Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Białobrzegach
7. Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Dziadowej Kłodzie
8. Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Jarosławiu
9. Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krośnicach
10. Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Opinogórze Górnej
11. Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Strzelinie
12. Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wysokiem
13. Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Złotowie
14. Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Gaci
15. Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego w Gminie Pszczółki
16. Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego w Gminie Widawa
17. Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego w Chmielnie
18. Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego w Domaradzu
19. Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego w Kocmyrzowie-Luborzycy
20. Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego w Łużnej
21. Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego w Szczecinku
22. Gminy Łanięta
23. Gminy Złocieniec
24. Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Dąbrowie Tarnowskiej
25. Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Działdowie
26. Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Gorlicach
27. Miejsko-Gminnego Ośrodka Społecznego w Grójcu
28. Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sulejowie
29. Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Świdwinie
30. Miejsko-Gminnego Ośrodka Społecznego w Bieczu
31. Miejsko-Gminnego Ośrodka w Ścinawie

32. Ośrodka Pomocy Społecznej w Chorzela
33. Ośrodka Pomocy Społecznej w Grodzisku Wielkopolskim
34. Ośrodka Pomocy Społecznej w Czerwinie
35. Ośrodka Pomocy Społecznej w Godziszowie
36. Ośrodka Pomocy Społecznej w Międzyzdrojach
37. Ośrodka Pomocy Społecznej w Małowicach
38. Ośrodka Pomocy Społecznej w Piławie Górnej
39. Ośrodka Pomocy Społecznej w Radowie Małym
40. Zespołu Interdyscyplinarnego w Gminie Dobre
41. Zespołu Interdyscyplinarnego w Gminie Goleniów
42. Zespołu Interdyscyplinarnego w Gminie Gorzyce
43. Zespołu Interdyscyplinarnego w Gminie Kuźnica
44. Zespołu Interdyscyplinarnego w Gminie Mirosławiec
45. Zespołu Interdyscyplinarnego w Gminie Strzałkowo
46. Zespołu Interdyscyplinarnego w Gminie Śrem
47. Zespołu Interdyscyplinarnego w Gminie Wielka Nieszawka
48. Zespołu Interdyscyplinarnego w Gminie Wymiarki
49. Zespołu Interdyscyplinarnego w Gminie Zblewo
50. Zespołu Interdyscyplinarnego w Kobyłce
51. Zespołu Interdyscyplinarnego w Lęborku
52. Zespołu Interdyscyplinarnego w Sejnach
53. Zespołu Interdyscyplinarnego w Przodkowie
54. Zespołu Interdyscyplinarnego w Morawicy
55. Zespołu Interdyscyplinarnego w Teresinie
56. Zespołu Interdyscyplinarnego w Ostrzeszowie
57. Zespołu Interdyscyplinarnego w Darłowie
58. Zespołu Interdyscyplinarnego w Kędzierzynie-Koźlu
59. Zespołu Interdyscyplinarnego w Katowicach
60. Zespołu Interdyscyplinarnego w Kątach Wrocławskich
61. Zespołu Interdyscyplinarnego w Lędzinach
62. Zespołu Interdyscyplinarnego w Wiśle
63. Zespołu Interdyscyplinarnego w Nałęczowie
64. Zespołu Interdyscyplinarnego w Ulanie-Majoracie
65. Zespołu Interdyscyplinarnego w Grodzisku Mazowieckim
66. Zespołu Interdyscyplinarnego w Krzęcinie
67. Zespołu Interdyscyplinarnego w Sandomierzu
68. Zespołu Interdyscyplinarnego w Marcinowicach
69. Zespołu Interdyscyplinarnego w Ostrówku
70. Zespołu Interdyscyplinarnego w Muszynie
71. Zespołu Interdyscyplinarnego w Nowogardzie
72. Zespołu Interdyscyplinarnego w Brzeszczach
73. Zespołu Interdyscyplinarnego w Ełku
74. Zespołu Interdyscyplinarnego w Kołobrzegu
75. Zespołu Interdyscyplinarnego w Bobowie

76. Zespołu Interdyscyplinarnego w Oświęcimiu

77. Zespołu Interdyscyplinarnego w Rawiczu

Wszystkim respondentom serdecznie dziękujemy.

Warto także na koniec podkreślić, iż w systemie gromadzenia danych w ramach sprawozdań z realizacji Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie **nie została przewidziana opcja zliczania śmiertelnych zdarzeń**. Ponadto można odnieść wrażenie, iż osoby odpowiedzialne za gromadzenie danych w powyższym systemie mają obawy przed raportowaniem zdarzeń, w których śmierć poniosła zarówno osoba pokrzywdzona przemocą w rodzinie, jak i sam sprawca. Przyczyną tego stanu rzeczy może być obawa przed pociągnięciem do odpowiedzialności za ewentualne uprzednie zaniechania bądź uchybienia. Jednak mimo to wydaje się niezwykle istotnym stworzenie – przy użyciu odpowiednich narzędzi – możliwości zliczania śmiertelnych przypadków, które związane są z przemocą w rodzinie.





## 7 Podsumowanie

Renata Durda

### Wnioski

- 1) Na podstawie obecnie gromadzonych w Polsce danych nie ma możliwości ustalenia ile osób rocznie traci życie na skutek działania sprawców przemocy w rodzinie.
- 2) Danych takich nie posiadają ani Policja, ani prokuratury, ani sądy, ani system dokumentacji medycznych i aktów zgonu, ani system przeciwdziałania przemocy w rodzinie, ani żaden z systemów monitorowania problemów społecznych, który znajduje odzwierciedlenie w danych zbieranych przez Główny Urząd Statystyczny.
- 3) Jedynym dostępnym (choć w sposób oczywisty niepełnym) źródłem informacji są media.

Z całorocznej kwerendy po różnych danych statystycznych wynika, że choć poszczególne służby zajmują się przypadkami zabójstwa osób w wyniku przemocy w rodzinie, to **państwo polskie pozostaje ślepe i głuche w tym zakresie**. Nie ma bowiem zbiorczej wiedzy na temat takich zdarzeń, ich skali oraz specyfiki i w związku z tym **państwo nie podejmuje żadnych działań mających na celu zapobieganie i przeciwdziałanie temu zjawisku**. Zaobserwowaliśmy typowo resortowe podejście do problemu, tj. gromadzenie szczątkowych danych statystycznych w ramach działania poszczególnych służb, bez ich analizy, wzajemnej wymiany, a także koordynacji w gromadzeniu i zbiorczym opracowywaniu na szczeblu jednego z organów centralnych, a wreszcie raportowaniu decyzyjnej władzy wykonawczej i ustawodawczej w celu ograniczenia bądź wyeliminowania zjawiska.

**Na pytanie**, od którego rozpoczęliśmy realizację projektu: **ile osób w 2021 roku straciło w Polsce życie w wyniku eskalacji przemocy w rodzinie?** nadal nie znamy odpowiedzi. Dane przedstawione w Raporcie są tylko szacunkowe. A przecież w sprawach tak poważnych jak życie i śmierć państwo nie może kierować się szacunkami.

## REKOMENDACJE NA PRZYSZŁOŚĆ

Rada Ekspertek i Ekspertów (prof. Beata Gruszczyńska, dr Magdalena Grzyb, prof. Witold Klaus, dr Michał Lewoc, dr hab. Dagmara Woźniakowska-Fajst, dr Grzegorz Wrona) oraz zespół specjalistów i specjalistek z Pogotowia „Niebieska Linia” IPZ proponuje **pięć rekomendacji na przyszłość**.

### Rekomendacja pierwsza – dla systemu gromadzenia statystyk krajowych

---

#### *I. Statystyki policyjne*

W statystykach gromadzonych przez Policję w systemie KSIP powinna się znaleźć osobna kategoria „śmiertelne zdarzenia związane z przemocą domową”, do której powinno się kwalifikować zarówno śmierci z udziałem osób trzecich, jak i zabójstwa suicydalne.

#### *II. Statystyki prokuratury*

Osobno odnotowywać i raportować przypadki tzw. zabójstwa suicydalnego, polegającego na usiłowaniu bądź pozbawieniu życia osób najbliższych, a następnie odebraniu (lub próbie odebrania) sobie życia przez sprawcę czynu. Tego typu przypadki w chwili obecnej są nie do wykrycia przez system sprawozdawczy.

#### *III. Statystyki sądowe*

Dodać w sądowych formularzach statystycznych (MS-S6o) informację o liczbie ofiar śmiertelnych na skutek przemocy w rodzinie, które wynikają z opisu czynu, jak i przyjętej kwalifikacji prawnej w wydanym orzeczeniu kończącym postępowanie sądowe.

#### *IV. Statystyki przekazywane do Eurostatu*

Raportować polskie dane dotyczące zabójstw do Eurostatu, tak jak robią to inne kraje: z podziałem na zabójstwa, gdy ofiara i sprawca pozostawali w relacji intymnej lub gdy ofiara i sprawca byli w relacjach rodzinnych. Statystyki podawane przez inne kraje uwzględniają także płeć ofiary i sprawcy oraz wskaźnik na 100 tys. mieszkańców. Wyróżniają także kategorie zabójstw umyślnych i nieumyślnych oraz dokonanych i niedokonanych.

## V. Statystyki medyczne

W nowym formularzu aktu zgonu, który ma wejść w życie od 1 stycznia 2023 roku, powinno się znaleźć okienko do zaznaczania związku śmierci z przemocą w rodzinie (szczegółowo zostało to opisane w rozdziale 5).

## Rekomendacja druga – dla systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie

---

### I. Zmiana w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

Do obowiązku zbierania danych o śmiertelnych przypadkach związanych z przemocą w rodzinie można zobowiązać służby wojewody. Zaproponowaliśmy w październiku 2021 roku Ministerstwu Rodziny i Polityki Społecznej w ramach społecznych konsultacji projektu nowelizacji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie<sup>1</sup> następujące uzupełnienie w art. 7 ust. 1:

1. Do zadań wojewody należy w szczególności:

- 1) *opracowywanie materiałów instruktażowych, zaleceń, procedur postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych związanych z przemocą w rodzinie dla osób realizujących te zadania;*
- 2) *monitorowanie zjawiska przemocy w rodzinie;*

*dodaje się pkt 2a w brzmieniu:*

*„gromadzenie informacji o śmiertelnych przypadkach związanych z przemocą domową”*

- 3) *powoływanie i odwoływanie Wojewódzkiego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie;*
- 4) *monitorowanie realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przy pomocy Wojewódzkiego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie;*
- 5) *nadzór nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizowanych przez samorząd gminny, powiatowy i województwa;*
- 6) *kontrola realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie wykonywanych przez podmioty niepubliczne na*

---

<sup>1</sup> Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2021 r. poz. 1249).

podstawie umów z organami administracji rządowej i samorządowej.

## *II. Zmiana w rozporządzeniu w sprawie procedury „Niebieskie Karty”*

Wśród przyczyn zakończenia procedury „Niebieskie Karty” powinna się znaleźć przesłanka określająca wprost śmiertelne zdarzenie. Proponujemy więc, aby Rozporządzenie Rady Ministrów z 13 września 2011 roku w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” uzupełnić w paragrafie 18 w następujący sposób:

§ 18.1. *Zakończenie procedury następuje w przypadku:*

- 1) ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy w rodzinie oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy albo*
- 2) rozstrzygnięcia o braku zasadności podejmowania działań.*

*Dodaje się punkt 3 w brzmieniu:*

- 3) śmierci jednej z osób w rodzinie objętej procedurą powiązanej ze skutkami stosowania przemocy.*

## *III. Sprawozdawczość w ramach Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie*

Dołączyć do obecnego lub przyszłego Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie obowiązek raportowania przez poszczególne resorty danych dotyczących liczby zabójstw w związku z przemocą lub w wyniku występowania przemocy w rodzinie.

## **Rekomendacja trzecia – Domestic Homicide Review**

---

Wprowadzenie procedury gromadzenia informacji o każdym podejrzeniu zgonu w wyniku przemocy domowej w celu zapobiegania przyszłym przypadkom poprzez uszczelnianie systemu ochrony ofiar przemocy domowej. Procedura znana w wielu krajach jako Domestic Homicide Review.

## Rekomendacja czwarta – Obserwatorium ds. Przemocy Domowej

---

Utworzenie w Polsce Obserwatorium ds. Przemocy Domowej, które powinno w sposób systematyczny i konsekwentny metodologicznie zbierać różne dane związane ze zjawiskiem przemocy domowej – monitorować skalę i specyfikę zjawiska, dane dotyczące interwencji różnych służb w związku z przemocą w rodzinie oraz dokumentować zdarzenia ze skutkiem śmiertelnym.

## Rekomendacja piąta – dla Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji

---

Rada Mediów Narodowych powinna wydać rekomendacje w sprawie sposobu opisywania drastycznych zdarzeń związanych z przemocą domową. Każdy taki materiał powinien być m.in. opatrzony informacją o sposobie reagowania na przemoc domową i możliwościach skorzystania z pomocy poradni telefonicznych dedykowanych temu problemowi.

\* \* \*

**Na zakończenie** chcę podkreślić kilka aspektów, które nie wybrzmiały w poprzednich rozdziałach.

Zbieranie danych o śmiertelnych przypadkach związanych z przemocą domową było traumatyzującym doświadczeniem. Zespół projektowy dowiadywał się średnio o 2 sprawach w tygodniu (107 opisywanych w rozdziale 3. spraw). Niektóre z nich były bardzo drastyczne. Tylko dzięki profesjonalnemu warsztatowi pracy kryminalogów/wiktyologów oraz superwizji dostępnej w „Niebieskiej Linii” można było udźwignąć ten ładunek emocjonalny.

W raporcie nie uwzględniliśmy ostatecznie zdarzeń z udziałem obywateli polskich w innych krajach – Wielkiej Brytanii, Norwegii, Niemczech itd.<sup>2</sup>. Tych spraw w monitoringu mediów polskojęzycznych w 2021 roku było kilkanaście (ostatecznie kilka milionów naszych obywateli zamieszkuje poza Polską, a przemoc domowa migruje razem z nimi).

Ciążar emocjonalny, który niosą ze sobą takie zdarzenia, powoduje, że nikt – nawet system przeciwdziałania przemocy w rodzinie

---

2 <https://www.dompolski.uk/polak-zamordowal-swoja-zone-w-wielkiej-brytanii-mieszkanicy-okolicy-sa-w-totalnym-szoku/> (dostęp: 25 lipca 2022)  
<https://www.mojanorwegia.pl/aktualnosci/zabil-rodzine-potem-podpalil-dom-koniec-sledztwa-w-sprawie-tragicznego-pozaru-20507.html> (dostęp: 25 lipca 2022)  
<https://www.o2.pl/informacje/dramat-w-niemczech-zadzgal-zone-polke-oraz-ich-6-letniego-syna-6603499733867040a> (dostęp: 25 lipca 2022)

– nie chce bliżej przyglądać się tym zdarzeniom. Każdy usiłuje przepchnąć ten temat do ogródka sąsiada. Policja i prokuratura mówią, że brakuje wystarczających dowodów na potwierdzenie związku przyczynowo-skutkowego uprzedniej przemocy oraz tragicznego finału. Klasyfikacja prawna czynu jako zabójstwo przysłania przemoc domową w dokumentacji. W tle słychać opinie, że „zabójstwo to ciężki kaliber, nie ma co drażnić życia prywatnego tych ludzi”. W Polsce bowiem przemoc w rodzinie wciąż nie opuściła szuflady z napisem „sprawy prywatne”. Sądy mają do czynienia z zabójstwami tylko wtedy, gdy sprawca zdarzenia pozostaje żywy. Umykają zatem wszystkie sprawy zabójstw suicydalnych. Ochrona zdrowia identyfikuje medyczną przyczynę zgonu, a nie towarzyszące – lub wręcz znacznie wcześniejsze – okoliczności...

To wszystko utwierdza nas w przekonaniu, że zabójstwa osób najbliższych, pozostając na styku kompetencji różnych resortów, to w naszym kraju zarówno dziecko niczyje, jak i niewidoczne.

# Summary

*Black Book of Domestic Violence Victims in Poland 2021* is a project that has been waiting for implementation for many years.

Since 1995, when the „Blue Line” of The Psychology Health Institute was established, we have been collecting data connected with domestic violence. These information are relating not only to scale of the phenomenon and its specificity, but also factors accompanying violence, people using support due to experienced violence and programs for people using violence.

However, there is no data on the number of people who lost their lives as a result of domestic violence. The number that appear with different approximations varies between 150 and 500 people per year. **We do not know which of these values is closer to reality.**

We decided to take a closer look at the specific year 2021 (nothing special about it, except project start date) and **to reach all possible places that collect statistical data in Poland** asking what they know about fatal events related to domestic violence. We ambitiously assumed that we would get to the data relative to homicides, suicides and mysterious disappearances, behind which may be family homicides.

We asked: the Police, prosecutor’s offices, courts, Statistics Poland (GUS), the health care system, interdisciplinary teams for counteracting domestic violence, voivodeship coordinators for realization of the National Program for Counteracting Domestic Violence and the media.

Based on data currently collected in Poland, it is **not possible to determine how many people each year lose their lives as a result of the perpetrators of domestic violence.**

Such data **are not possessed** by the Police, prosecutor’s offices, courts, the system of medical records and death certificates, the system of counteracting domestic violence, or any of the social problems monitoring systems, which is reflected in the data collected

by the Statistics Poland (GUS). The only available (though obviously incomplete) source of information is the media.

To the question with which we started the project (*How many people lost their lives in Poland in 2021 as a result of the escalation of domestic violence?*) **we still don't know the answer** – the data presented in the Report **are only estimates**.

That's why the Council of Experts the Black Book of Domestic Violence Victims in Poland 2021 (prof. Beata Gruszczyńska, dr. Magdalena Grzyb, prof. Witold Klaus, dr. Michał Lewoc, dr. Dagmara Woźniakowska-Fajst, dr. Grzegorz Wrona) and team of the Polish Nationwide Emergency Service for Victims of Domestic Violence „Blue Line” **proposes five recommendations for the future:**

### *First recommendation – for the system of collecting national statistics*

Including report Polish homicide data to Eurostat, as other countries do: with division into homicide when the victim and perpetrator were in an intimate relationship or when the victim and perpetrator were in family relationships.

### *Second recommendation – for the system of counteracting domestic violence*

Including to join the current or future National Program for Counteracting Domestic Violence, the obligation of individual ministries to report data on the number of homicides related to violence or as a result of domestic violence.

### *Third recommendation – Domestic Homicide Review*

Introducing a procedure for collecting information on any suspicion of death as a result of domestic violence in order to prevent future cases by sealing the system of protection the victims. Procedure known in many countries as the *Domestic Homicide Review*.

### *Fourth recommendation – Observatory on Domestic Violence*

Establishing the Domestic Violence Observatory in Poland, which should systematically and consistently collect various data related to the phenomenon of domestic violence – monitor the scale and specificity of the phenomenon, data on the intervention of various services in connection with domestic violence and document fatal events.



### *Fifth recommendation – for the National Broadcasting Council (KRRiT)*

The National Media Council should issue recommendations on how to describe drastic incidents related to domestic violence. Each such material should contain an information how to respond to domestic violence and the possibilities of using the help of telephone counseling centers dedicated to this problem.

In conclusion, we would like to emphasize that some of the cases (examined as part of the Report) were very drastic. Only thanks to the professional workshop of criminologists / victimologists and the supervision available in the „Blue Line”, it was possible to bear this emotional load.

We also feel that murders of the closest ones, while remaining at the border of competences of various ministries, are in Poland both nobody's and an invisible child.

# Autorki i Autorzy raportu

**dr hab. Beata Gruszczyńska:** prof. em. UW, em. profesorka w Katedrze Kryminologii i Polityki Kryminalnej Uniwersytetu Warszawskiego, kryminolożka, Przewodnicząca Rady Programowej Centrum Analiz Kryminologicznych, IPSiR Uniwersytet Warszawski.

**dr hab. Witold Klaus:** prof. INP PAN: doktor habilitowany nauk prawnych, profesor w Instytucie Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk (gdzie kieruje Zakładem Kryminologii), kryminolog, badacz migracji, a także autor wielu prac naukowych z zakresu wiktymologii i przemocy wobec kobiet.

**dr hab. Dagmara Woźniakowska-Fajst:** doktorka habilitowana nauk prawnych, kryminolożka, adiunktka w Katedrze Kryminologii i Polityki Karnej Wydziału Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego oraz w Instytucie Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk.

**dr Grzegorz Wrona:** doktor nauk prawnych, adwokat, certyfikowany specjalista z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, certyfikowany superwizor z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, konsultant Warszawskiego Ośrodka Interwencji Kryzysowej, członek GREVIO.

**dr Magdalena Grzyb:** doktorka nauk prawnych, kryminolożka, adiunktka w Katedrze Kryminologii Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego.

**dr Michał Lewoc:** doktor nauk prawnych, sędzia Sądu Rejonowego w Legnicy. Przez wiele lat pełnił funkcję Naczelnika Wydziału ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Departamencie Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka Ministerstwa Sprawiedliwości. Certyfikowany specjalista z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Autor ponad 30 artykułów, wykładowca i prelegent na ponad 100 szkoleniach, konferencjach i seminariach z obszaru przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

**Renata Durda:** kierowniczka Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” IPZ. Certyfikowana superwizorka i specjalistka ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Członkini Rady Kobiet przy Prezydencie m.st. Warszawa (od 2019 roku), a także członkini Rady ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przy Krajowym Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom (2022–2025).

**Paulina Szczupaczyńska:** kryminolożka (absolwentka Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego) oraz kryminalistyczka (absolwentka Centrum Nauk Sądowych Uniwersytetu Warszawskiego).





„Czarna Księga Ofiar Przemocy Domowej w Polsce 2021” to raport od dawna potrzebny i wreszcie, dzięki ekspertkom i ekspertom „Niebieskiej Linii”, dostępny. Raport dostarcza wiedzy o tym co pozbawione staranności, przemilczane, systemowo niedostrzegane. To lektura obowiązkowa i wstrząsająca.

Choć prezentuje zaledwie szacunkowe dane, jest precyzyjnym świadectwem skali systemowych zaniedbań. Odpowiedzialne władze nie potrafią odpowiedzieć na pytanie „ile osób w 2021 roku straciło w Polsce życie w wyniku eskalacji przemocy w rodzinie?”. Brak jest rzetelnych statystyk śmierci zadanej przez sprawców przemocy w rodzinie. Wiadomo natomiast, że ofiarami są najczęściej kobiety i dzieci. Czy i z tego powodu tuszując rzeczywistość mówiło się dotychczas o rozszerzonym samobójstwie? Raport ujawnia skalę lekceważenia tego zjawiska. Świadczy ono o skali intencjonalnego naruszania w tym zakresie Konwencji Stambulskiej. Raport dostarcza jednak i wskazówek, jak naprawić zaniedbania, by skutecznie przeciwdziałać śmierci zadawanej przemocą w rodzinie.

Wyciągając wnioski z zaniedbań, raport dostarcza konkretnych, potrzebnych i możliwych do wdrożenia rekomendacji, jak zbierać i analizować dane. Ich wprowadzenie będzie dowodem, że istnieje polityczna wola przeciwdziałania przemocy domowej i zabójstwom w rodzinie.

**prof. Monika Płatek**

*Jeżeli mierzymy rzeczy niewłaściwe, to będziemy działali źle.*

*A jeżeli czegoś nie mierzymy, to nie zwracamy na to uwagi i postępujemy tak, jak gdyby dany problem w ogóle nie istniał.*

Stiglitz J.E., Fitoussi J.P., Durand M.: *Mierzmy to, co ma znaczenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2019

**Cytat z wykładu prof. Ewy Łętowskiej**